

UREDJA

**O UTVRDJIVANJU REGIONALNOG PROSTORNOG PLANA PODRUČJA KOLUBARSKOG OKRUGA POGOĐENOG
ZEMLJOTRESOM**

("Sl. glasnik RS", br. 70/2002)

Član 1

Utvrđuje se Regionalni prostorni plan područja Kolubarskog okruga pogodjenog zemljotresom (u daljem tekstu: Regionalni prostorni plan), koji je odštampan uz ovu uredbu i čini njen sastavni deo.

Član 2

Regionalnim prostornim planom utvrđuju se osnove organizacije, korišćenja, uređenja i zaštite područja Kolubarskog okruga.

Član 3

Regionalni prostorni plan sastoji se iz tekstualnog dela i grafičkih prikaza.

Za planove namene prostora, mreže naselja, centara i infrastrukturnih sistema, turizma i zaštite prostora, grafički prikazi (referalne karte) izrađeni su u razmeri 1:100.000.

Grafičke prikaze izrađene u 14 primeraka iz stava 2 ovog člana, overava svojim potpisom ovlašćeni član Vlade Republike Srbije.

Član 4

Regionalni prostorni plan ostvaruje se prostornim planovima, urbanističkim planovima, planovima i programima razvoja i propisima i opštim aktima donetim za njihovo sprovođenje.

Član 5

Po jedan primerak grafičkih prikaza iz člana 3 stav 2 ove uredbe čuva se trajno u Vladi Republike Srbije, sedištu Kolubarskog okruga, skupštinama opština Valjevo, Ub, Mionica, Osečina, Lajkovac i Ljig, a po tri primerka u ministarstvima nadležnim za poslove prostornog planiranja i urbanizma i lokalne samouprave.

Studijska i dokumentaciona osnova na kojoj se zasniva Regionalni prostorni plan čuva se u ministarstvu nadležnom za poslove prostornog planiranja i urbanizma.

Član 6

Pravo na neposredan uvid u grafičke prikaze iz člana 3 stav 2 ove uredbe imaju sva pravna i fizička lica, pod uslovima i na način koje propisuje ministar nadležan za poslove prostornog planiranja i urbanizma.

Član 7

Prostorni i urbanistički planovi, projekti uskladiće se sa odredbama ove uredbe na način utvrđen Regionalnim prostornim planom.

Planovi i programi razvoja koji se donose po posebnim propisima, propisi i drugi opšti akti uskladiće se sa odredbama ove uredbe u roku od dve godine od dana njenog stupanja na snagu.

Urbanistički planovi i projekti, planovi i programi razvoja doneti do dana stupanja na snagu ove uredbe, primenjuju se u delovima koji nisu u suprotnosti sa ovom uredbom.

Član 8

Tekstualni deo Regionalnog prostornog plana objavljuje se u "Službenom glasniku Republike Srbije".

Ova uredba stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku Republike Srbije".

REGIONALNI PROSTORNI PLAN PODRUČJA KOLUBARSKOG OKRUGA POGOĐENOG ZEMLJOTRESOM

UVODNE NAPOMENE

Regionalni prostorni plan područja Kolubarskog okruga pogođenog zemljotresom (u daljem tekstu: Prostorni plan) prvi je plan ove vrste nakon donošenja Prostornog plana Republike Srbije.

Sadržaj i osnovna rešenja Prostornog plana uskladieni su sa odredbama Zakona o planiranju i uređenju prostora i naselja ("Službeni glasnik RS", br. 44/95, 23/96, 16/97 i 46/98), Zakona o Prostornom planu Republike Srbije ("Službeni glasnik RS", broj 13/96) i Pravilnika o sadržini i izradi prostornog plana ("Službeni glasnik RS", broj 1/99).

Neposredan povod za izradu Prostornog plana bile su posledice zemljotresa, koje su dodatno uvećane štetama od agresije snaga NATO na našu zemlju. U tim uslovima prvi zadatak Prostornog plana je da ponudi strategije razvoja i prostorno-planska rešenja koja će omogućiti očuvanje vrednosti i valorizaciju pogodnosti ovog prostora za dugoročni ekonomski razvoj, kao i planski osnov za racionalniju i efikasniju obnovu i poboljšanje uslova života na ugroženim delovima područja.

Prostorni plan (Knjiga II) sadrži: opšte ciljeve i postavke; zaštitu i korišćenje prirodnih resursa (poljoprivrednog i šumskog zemljišta, voda, mineralnih i energetskih sirovina); projekciju razvoja stanovništva; organizaciju mreže naselja i centara i javnih službi; razvoj industrije; plan infrastrukture (vodoprivrednih, energetskih, saobraćajnih i telekomunikacionih sistema); razvoj, organizaciju i uređenje turističkih područja; zaštitu životne sredine, prirodnih i nepokretnih kulturnih dobara, zaštitu od elementarnih nepogoda i bilanse planirane namene površina; kao i sledeće grafičke prikaze: referalnu kartu 1. "Namena površina",

referalnu kartu 2. "Plan mreže naselja, centara i infrastrukturnih sistema" i referalnu kartu 3. "Plan turizma i zaštite prostora" u razmeri 1:50.000.

Prostorni plan sadrži i odredbe o njegovoj primeni i sprovođenju: opšte odredbe; prvu srednjoročnu etapu primene ovog plana; smernice za njegovu razradu u prostornim, urbanističkim i drugim planovima, osnovama i programima; institucionalno-organizacionu i infromaticku podršku; kao i odredbe o posebnom srednjoročom programu primene Prostornog plana. Primena dugoročne koncepcije, planskih rešenja i smernica Prostornog plana zahteva razradu za srednjoročne periode, sa definisanjem aktivnosti, akcija, aktera i sredstava, kao i instrumenata i mera raznih politika kojima će se obezbediti odgovarajuća podrška u svim oblastima razvoja. Priprema ovog programa zahtevaće potpuniju stručnu i naučnu podršku, dok će se njegova operacionalizacija obezbediti i donošenjem godišnjih programa razvoja, izgradnje i uređenja područja Kolubarskog okruga pogodjenog zemljotresom.

U pripremi i razmatranju svih faza izrade Prostornog plana posebno je značajna i korisna bila saradnja obrađivača ovog plana i nadležnih organa i stručnih službi skupština opština Valjevo, Lajkovac, Ljig, Mionica, Osečina i Ub, Kolubarskog okruga, Direkcije za izgradnju i razvoj Kolubarskog okruga pogodjenog zemljotresom i ostalih stručnih i drugih institucija, organizacija i preduzeća sa planskog područja. Ostvarena saradnja doprinela je kvalitetu i realnosti planskih rešenja, a njihovim prihvatanjem od strane lokalnih zajednica i ostvarivanju Prostornog plana.

Dokumentaciona osnova Prostornog plana (Knjiga I i I-b) sadrži: osnovne nalaze i karte iz analitičko-dokumentacione građe plana; sinteznu ocenu stanja i ciljeve razvoja, sa obrazloženjem koncepcije planskih rešenja; kao i drugu dokumentaciju o izradi (uslovi i zahtevi nadležnih organa i organizacija i podaci o radnom timu angažovanom u izradi Prostornog plana), obavljenoj stručnoj kontroli i javnom uvidu i stručnoj raspravi o Nacrtu regionalnog prostornog plana. U pripremi Dokumentacione osnove obuhvaćeno je područje Kolubarskog okruga, kao i delovi drugih područja, koja su opredeljena funkcionalno-prostornim zahtevima razvoja pojedinih sistema i delatnosti ili obuhvatom prirodnih dobara i turističkih regija utvrđenih Prostornim planom Republike Srbije.

Strategiju razvoja područja Prostornog plana (Knjiga I-a), fazu izrade nacrtu ovog prostornog plana, detaljno su razmotrili i prihvatali nadležni organi skupština opština, Kolubarskog okruga, Direkcija za izgradnju i razvoj Kolubarskog okruga pogodjenog zemljotresom i druge institucije i organizacije sa ovog područja. Komisija za stručnu kontrolu prostornih planova Ministarstva građevina (dalje: Komisija Ministarstva građevina) prihvatile je ovu strategiju na sednici od 31. januara 2000. godine. Opredeljenja i nalazi ove strategije korišćeni su za izradu planskih rešenja, definisanje prioriteta i mera za primenu ovog prostornog plana.

Nacrt prostornog plana (radnu verziju) detaljno su razmotrili i prihvatali nadležni organi skupština opština, Kolubarskog okruga i Direkcije za izgradnju i razvoj Kolubarskog okruga pogodjenog zemljotresom. Komisija Ministarstva građevina razmatrala je Nacrte prostornog plana, kao i primedbe u pisanoj formi dostavljene od strane nadležnih organa skupština opština, na sednici od 27. jula 2000. godine. U Mišljenju Komisije Ministarstva građevina o Nacrtu prostornog plana (broj 350-01-

719/2000-03 od 11. avgusta 2000. godine) u potpunosti je prihvaćen i podržan ovaj nacrt prostornog plana.

Glava I

OBUHVAT, CILJEVI I OSNOVNE POSTAVKE PROSTORNOG PLANA

1. Obuhvat prostornog plana

Prostorni plan obuhvata cele teritorije opština Valjevo, Lajkovac, Ljig, Mionica, Osečina i Ub na području Kolubarskog okruga, ukupne površine od 2.474 km².

Planska rešenja u pojedinim oblastima Prostornog plana sagledana su u nekim aspektima i na teritoriji van planskog područja, u zavisnosti od funkcionalno-prostornih zahteva razvoja pojedinih sistema i delatnosti (energetika, saobraćaj, vodoprivreda) i obuhvata prirodnih vrednosti i turističkih regija utvrđenih Prostornim planom Republike Srbije.

2. Opšti ciljevi

Opšti cilj racionalne organizacije i uređenja prostora područja Kolubarskog okruga jeste korišćenje prostora u skladu sa potencijalima prirodnih i stvorenih vrednosti i dugoročnim potrebama ekonomskog i socijalnog razvoja. Ostvarenje ovog cilja postiće se:

1) *disperzovano-koncentrisanim modelom razvoja*, odnosno ravnomernim razmeštajem stanovništva, privrednih i drugih aktivnosti. To zahteva usporavanje koncentracije stanovništva i aktivnosti u područjima intezivnog naseljavanja i podsticanje razvoja manjih i srednjih prerađivačkih kapaciteta, zasnovanog pretežno na sirovinskoj bazi planskog područja i povezivanju u odgovarajuće veće proizvodne sisteme, čija će se disperzija odvijati u skladu sa resursnim, tehnološkim i lokacionim uslovima i zahtevima. Poslovi razvoja, marketinga i informatičkih službi koncentrisaće se u regionalnom i opštinskim centrima, dok će se programi i projekti čistih tehnologija (u oblasti prerađivačke industrije, turizma, poljoprivrede, zanatstva i dr.) razvijati pretežno na seoskom području;

2) *ublažavanjem depopulacije* i poboljšanjem starosne strukture stanovništva. Ublažavanje procesa depopulacije, kojim je zahvaćeno čitavo područje Prostornog plana, izuzev regionalnog centra Valjevo i njegove neposredne okoline, u osnovi se ne rešava samo prostornim planiranjem, već i ekonomskom, socijalnom i drugim politikama. Za realizaciju ovog cilja imaju značaja i rešenja iz prostornog plana, pre svega ona kojima se utiče na brži privredni i razvoj sela i zajednice sela, jačanje ekonomske pozicije poljoprivrede i poljoprivrednih proizvođača, razvoj infrastrukturnog i podizanje komunalnog i društvenog standarda u malim naseljima;

3) prilagođavanjem privrednog razvoja *tržišnim uslovima proizvodnje*, povećanjem inovacija, efikasnosti, veće podrške preduzetništvu, integraciji i podešavanju proizvodnih programa zahtevima bližih i daljih tržišta;

4) usklađivanjem organizacije, uređenja i korišćenja prostora sa potrebama zaštite teritorije, stanovništva, aktivnosti, prirodnih i stvorenih resursa od zemljotresa i drugih *elementarnih nepogoda*, i

5) zaštitom životne sredine, zaustavljanjem dalje degradacije prirodnih resursa i dobara i suzbijanjem neplanske izgradnje i nemameneskog korišćenja prostora.

3. Osnovna uporišta i postavke

Osnovno strategijsko opredeljenje je postizanje *većeg stepena funkcionalne integrisanosti područja* Prostornog plana u prostor Republike Srbije. Bitnim se smatra obezbeđenje uslova za znatno veću saobraćajnu i ekonomsku integraciju planskog područja i u odnosu na okruženje, u prvom redu sa susednim funkcionalnim područjima, okruzima i metropolitenskim područjem Beograda, čemu posebno pogoduju saobraćajno-geografski položaj i planirani razvoj infrastrukturnih sistema na ovom području.

Jedan od važnijih preduslova je poboljšanje saobraćajne pristupačnosti. Izgradnja železničke pruge Valjevo - Loznica predstavljaće bitan faktor većeg otvaranja i integrisanosti sa okruženjem, pre svega podrinjskim područjem, kao i sa Republikom Srbskom. Realizacijom autoputa, koji će povezati Vojvodinu sa Crnom Gorom, daleko povoljniji saobraćajni položaj će se neposredno odraziti na privredni razvoj ovog područja, a posebno na pojedine urbane i industrijske centre.

Postizanje većeg stepena integrisanosti prostora Kolubarskog okruga *podrazumeva smanjenje unutrašnjih subregionalnih razlika*, odnosno kvalitativne promene u prostornoj, ekonomskoj i socijalnoj strukturi, naročito brdsko-planinskih područja sa izraženim disfunkcijama socijalnog i ekonomskog razvoja. Uporišta ravnomernijeg subregionalnog razvoja su: (a) uvažavanje realnih faktora razvoja, i (b) preuzimanje podsticajnih mera od strane državnih i drugih fondova za izgradnju i razvoj Kolubarskog okruga u funkciji razvoja lokalnih zajednica, izgradnju lokalne i regionalne infrastrukture i profitabilnih privrednih pogona.

Najvažnija grana razvoja područja Prostornog plana biće i dalje *poljoprivreda*, koja raspoloživošću poljoprivrednog fonda, kvalitetom zemljišta, tradicionalnom vezanošću stanovništva za ovu privrednu granu, izgrađenim kapacitetima i razvijenim zadružnim sektorom predstavlja jedan od najznačajnijih resursa za razvoj. Ovaj potencijal može angažovati deo radno sposobnog stanovništva, ali se ne može računati sa povećanjem obima angažovanja, zbog postojećeg viška radne snage u poljoprivrednoj proizvodnji. Intenziviranje razvoja poljoprivrede, posebno ratarstva i stočarstva, omogućiće brži razvoj i zasnivanje raznovrsnijih preradivačkih kapaciteta.

Industrijski razvoj, posebno metaloprerađivačka industrija, uz neophodno restrukturiranje, ostaće i dalje okosnica razvoja, dalje specijalizacije proizvodnje i privrednog povezivanja ovog područja sa Beogradom, Smederevom, Čačkom, Užicem i drugim industrijskim centrima.

Deo područja Prostornog plana (Ub, Lajkovac) će svoj razvoj zasnovati na eksplotaciji i preradi resursa uglja. Za deo pomenutih opština eksplotacija i prerada uglja javlja se i kao ograničavajući faktor, najviše zbog ugrožavanja poljoprivrednog

zemljišta, preseljenja stanovništva (i delova naselja), poremećaja režima voda i, posebno, zapošljavanja članova domaćinstava, koja ostaju bez poljoprivrednog zemljišta-ekonomskog osnova egzistencije.

Eksploracija nalazišta *nemetaličnih mineralnih sirovina* (kvarcni pesak, kaolinska glina, krečnaci) omogućuje disperziju razvoja proizvodnih i prerađivačkih kapaciteta u većem broju manjih centara na području opština Ub, Lajkovac, Ljig i Mionica, uz neophodno intenziviranje istraživačkih radova, bilansiranje i proveru ekonomske isplativosti eksploracije ovih mineralnih sirovina.

Komparativne prednosti ovog područja za intenziviranje *razvoja turizma* i pratećih delatnosti zasnovane su na turističkim resursima od nacionalnog značaja (Valjevske planine, banje, seoska područja, manastiri i dr.) i razvoju specifične, prepoznatljive turističke ponude, čime će se omogućiti aktiviranje novih turističkih područja i centara, pored Divčibara, Valjeva i Banje Vrujci. Bitan faktor potpunije valorizacije turističkog potencijala je blizina beogradskog i dela vojvođanskog tržista.

Izrazito zaostajanje *tercijarnog sektora* privrede neophodno je, ne samo nadoknaditi, već i znatno intenzivirati i diverzifikovati u skladu sa funkcijama i pojedinih centara u mreži naselja i prioritetima u razvoju seoskih područja.

Polazeći od postojećeg modela niske koncentracije stanovništva i diverzifikacije delatnosti u većini opština Kolubarskog okruga, usitnjenošću naselja i dominacije regionalnog centra Valjevo, razvoj naselja ima za cilj kvalitativne promene privredne i socio-ekonomske strukture sistema naselja.

Selektivno podsticanje i usklađivanje privrednog razvoja sa razvojem zajedničkog i individualnog standarda (otvaranjem manjih i srednjih prerađivačkih pogona, izgradnjom lokalne mreže puteva, podizanjem javnih službi i usluga i sl.) imaće sledeći redosled prioriteta:

- 1) zajednice sela sa centrima zajednice sela i veća, razvijenija sela;
- 2) opštinski centri, i
- 3) regionalni centar.

Razvoj novog oblika prostorno-funkcionalne organizacije područja po *zajednicama sela* ostvarivaće se decentralizacijom pojedinih proizvodnih delatnosti, javnih službi i aktivnosti iz Valjeva i opštinskih centara u centre zajednice sela i veća seoska naselja, radi racionalizacije upravljanja i organizacije javnih službi, kvalitetnijeg zadovoljavanja potreba zajedničke potrošnje i efikasnijeg koordiniranja aktivnosti lokalnih zajednica.

Poboljšavanje kvaliteta života i ubrzani razvoj privrednih funkcija i javnih službi ostvarivaće se prioritetsno u manje razvijenim opštinskim centrima, kao što su Osečina, Mionica i Ljig. Odgovarajućim politikama otvaranja radnih mesta, investicionim i drugim, smanjiće se tempo populacionog rasta Valjeva u odnosu na rast opštinskih i centara zajednice sela.

Dalji razvoj Valjeva zasnivaće se na obezbeđenju višeg kvaliteta urbanih funkcija regionalnog značaja, a posebno uslužnih delatnosti, obrazovanja, zdravstva, kulture, informatike i sličnih delatnosti. Jačanje regionalne uloge Valjeva u skladu sa ciljevima Prostornog plana Republike Srbije, u vezi sa demetropolizacijom Beograda, značiće izvestan stepen "emancipacije" Valjeva u odnosu na metropolitenske funkcije Beograda.

U investicionim odlukama o materijalnoj proizvodnji striktno će se poštovati lokacioni, tehnno-ekonomski i kriterijumi zaštite životne sredine, koji su usvojeni na nacionalnom i međunarodnom nivou. Programi javnih službi i valorizacija postojeće mreže biće usklađeni sa privrednim razvojem, finansijskim mogućnostima i osobenostima lokalnih zajednica, kao i sa ciljevima razvoja pojedinih područja. Programi razvoja javnih službi podrazumevaju odgovarajuću podršku u drugim sektorima (u prvom redu saobraćajne infrastrukture).

Razvoj seoskih naselja i područja, kao višefunkcionalnih proizvodnih, socijalnih i kulturnih prostora i jačanje ekonomske snage seoskih domaćinstava predstavlja najznačajnije pitanje budućeg ravnomernog razvoja planskog područja. Svi ciljevi i strategije koje vode ka razvoju sela, a time i rešavanju pitanja populacionog razvoja i razmeštaja stanovništva, predstavljaju, u izvesnom smislu, podciljeve jednog osnovnog cilja koji bi se mogao definisati kao *dobrostojeći poljoprivredni proizvođač/seljak*. U strategijskom smislu to zahteva kvalitativne i kvantitativne promene na seoskom području, zasnovane na sledećim osnovnim postavkama:

- 1) ukrupnjavanje poseda;
- 2) podizanje saobraćajne dostupnosti, nivoa komunalne i opremljenosti javnim službama i ukupne uredenosti (građevinske, ambijentalne i dr.) sela;
- 3) transfer dela poljoprivrednog u mešovito i/ili nepoljoprivredno stanovništvo, u skladu sa stvarnim potrebama razvoja poljoprivrede;
- 4) razvijanje prerađivačkih kapaciteta u selima, posebno u centrima zajednice sela, povezanih sa odgovarajućim tehnološkim sistemima u ili van planskog područja, i
- 5) diverzifikacija poljoprivredne proizvodnje prema fizičko-geografskim uslovima zona (dolinsko-ravničarski delovi predisponirani su za ratarstvo i stočarstvo, a brdsko-planinski za voćarstvo i stočarstvo), imajući u vidu nove tendencije u Evropi prema razvoju genetski modifikovanih poljoprivrednih kultura i organskoj poljoprivredi, time što će prednost za proizvodnju organske hrane (koja je znatno skuplja i traženja na zapadnom tržištu) imati brdsko-planinski delovi područja.

Jedno od osnovnih uporišta Prostornog plana odnosi se na štednju, *racionalno korišćenje i zaštitu prirodnih resursa*, naročito deficitarnih i strateški značajnih za razvoj i kvalitet življenja. Ukupan bilans vodnih resursa, kao i njihov prostorni i vremenski razmeštaj zahteva izuzetno pažljivo korišćenje i u potpunosti obezbeđen sistem zaštite od zagadenja i neplanskog korišćenja. Među prioritetnim opredeljenjima ovog plana je zaštita poljoprivrednog zemljišta, a naročito striktno ograničavanje pretvaranja zemljišta I-IV bonitetne klase u nepoljoprivredne namene, kao i očuvanje kvaliteta i prirodne plodnosti zemljišta. Isti značaj pridaje se

pošumljavanju, obnavljanju i poboljšanju kvaliteta šuma. Planom se uspostavljaju osnove za efikasniju kontrolu korišćenja i uređenja građevinskog zemljišta i utvrđuju norme i preporuke za izgradnju i komunalno opremanje naselja. Radi blagovremenog rezervisanja prostora za racionalnu izgradnju i korišćenje objekata/područja od javnog interesa, utvrđuju se režimi korišćenja i zaštite prostora koridora planiranih infrastrukturnih sistema, područja eksplotacije energetskih resursa i mineralnih sirovina, slivnih područja i prostora za izgradnju planiranih vodoakumulacija, kao i prostora zaštićenih prirodnih i nepokretnih kulturnih dobara.

Težište je i na unapređenju i *zaštiti životne sredine*, zaštiti i promociji vredne *prirodne baštine* i očuvanju većih područja posebne namene sa prirodnim vrednostima od značaja za biodiverzitet i kvalitet životne sredine. U domenu zaštite i promocije *kultурно-istorijskog nasleđa*, zalaganje je za promenu dosadašnje prakse koju je karakterisala regionalna relativizacija, zanemarivanje odnosa prema okruženju u merama zaštite spomenika i sužen izbor u odnosu na istorijske periode i vrste nasleđa.

Za ostvarivanje Prostornog plana, neophodno je preuzimanje aktivnosti i akcija na i van planskog područja, prioritetno u pravcu:

- 1) aktivnosti vezanih za upravljanje prostornim i ukupnim razvojem područja;
- 2) unapređenja informatičke osnove, kao preduslova za praćenje, kontrolu i ocenjivanje sprovođenja planskih rešenja, i
- 3) koordinacije i uspostavljanja odgovarajuće saradnje između nacionalnog, (sub)regionalnog i lokalnog nivoa u sprovođenju planskih odluka.

Glava II

KORIŠĆENJE I ZAŠTITA PRIRODNIH RESURSA

(Referalna karta 1)

1. Korišćenje i zaštita poljoprivrednog zemljišta

1.1. Ciljevi

U korišćenju i zaštiti poljoprivrednog zemljišta i drugih potencijala prostora za razvoj poljoprivrede ciljevi su:

- 1) očuvanje sposobnosti poljoprivrednog zemljišta za proizvodnju hrane i agrarnih sirovina i za zadovoljavanje drugih dugoročnih potreba planskog područja i zemlje;
- 2) racionalnije korišćenje ljudskog rada, poljoprivrednog zemljišta, voda, materijalnih sredstava i drugih lokalnih resursa u poljoprivrednoj proizvodnji, prerađivačkim i skladišnim kapacitetima i komplementarnim proizvodnim i uslužnim delatnostima na selu;
- 3) obnova poljoprivredne mehanizacije i osavremenjavanje mreže objekata za njeno održavanje i snabdevanje energentima;

- 4) unapređenje tehničko-tehnoloških, organizacionih i infrastrukturnih uslova za obezbeđenje sirovinskih potreba prehrambene industrije, u skladu sa savremenim standardima i kvaliteta, a time i za elastičnije prilagođavanje obima i assortimana ponude poljoprivredno-prehrambenih proizvoda zahtevima domaće i izvozne tražnje;
- 5) potpunije iskorišćavanje prostorno diferenciranih prirodnih i socio-ekonomskih pogodnosti za ostvarivanje komparativnih koristi na domaćem i svetskom tržištu hrane;
- 6) poboljšanje ekonomskog položaja poljoprivrednog stanovništva, s osloncem na povećanje efikasnosti poljoprivredne proizvodnje i osavremenjavanje tržišnih, institucionalnih i infrastrukturnih okvira funkcionisanja agrarnog sektora, i
- 7) kompleksna valorizacija proizvodnih, ekonomskih, demografskih, ekoloških, pejzažnih, kulturoloških i drugih društvenih funkcija poljoprivrede u ukupnom ekonomskom i socijalnom razvoju područja Prostornog plana.

Realizacija utvrđenih ciljeva obezbediće se ispunjenjem sledećih uslova:

- 1) punom društvenom afirmacijom uloge i značaja porodičnih oblika organizacije poljoprivredne proizvodnje u ukupnom privrednom razvoju, naročito u pogledu usklađivanja ekonomskih, ekoloških i socijalnih aspekata korišćenja poljoprivrednog zemljišta i drugih obnovljivih prirodnih resursa;
- 2) stimulisanja procesa ukrupnjavanja gazdinstava sposobnih za prihvatanje tržišnih principa poslovanja, merama agrarne, socijalne i opšte ekonomске politike, u skladu sa demografskom situacijom na selu i mogućnostima produktivnog zapošljavanja poljoprivrednog stanovništva u neagrarnim delatnostima;
- 3) obezbeđenja institucionalnih i materijalnih pretpostavki za; difuziju naučno-tehničkog, bio-tehnološkog i ekonomsko-organizacionog progresu u poljoprivrednu praksi; razvoj tehničke i društvene infrastrukture na selu; efikasnu privatizaciju i poslovnu konsolidaciju preduzeća prehrambene industrije; vertikalno povezivanje poljoprivrednih proizvođača sa sferom prerade i prometa poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, uz davanje prednosti zadružnim principima organizovanja svuda gde za to postoje ekonomski i društveni interesi lokalnog stanovništva;
- 7) otklanjanja tržišnih ograničenja za efikasno korišćenje potencijala područja Prostornog plana u razvoju stočarstva, voćarstva i povrtarstva, sistemskim rešenjima kojima se obezbeđuje povećanje kupovno sposobne tražnje na domaćem tržištu i uključivanje u međunarodnu razmenu, i
- 8) donošenja posebnih programa zadržavanja dovoljnog broja poljoprivrednika na terenima pogodnim za poljoprivrednu proizvodnju, koji su zahvaćeni procesima depopulacije, i u naseljima od posebnog kulturno-istorijskog značaja, radi očuvanja prirodne sredine i drugih tradicionalnih vrednosti ruralnog prostora.

1.2. Zaštita poljoprivrednog zemljišta

Bazni princip dugoročnog razvoja poljoprivrede je da se očuvaju fizička, hemijska i biološka svojstva pedološkog sloja, koja čine prostor pogodnim za korišćenje u poljoprivredne svrhe. Poštovanjem tog principa štiti se i sposobnost zemljišta za apsorbovanje i neutralizovanje zagađivača životne sredine, što se danas u svetu smatra osnovnim kriterijumom racionalnog korišćenja svih obnovljivih prirodnih resursa.

Polazeći od iznetih opštih zakonitosti privrednog razvoja, pedoloških i bonitetnih karakteristika zemljišta, stepena izgrađenosti ukupnog prostora, posedovne i socio-ekonomske strukture domaćinstva sa poljoprivrednim gazdinstvom, istorijski formirane mreže naselja, sadašnje privredne situacije i sagledivih tokova budućeg društveno-ekonomskog, posebno demografskog razvoja, utvrđuju se sledeće mere zaštite poljoprivrednog zemljišta na području Prostornog plana do 2020. godine:

- 1) smanjivanje ukupnih poljoprivrednih površina dopušteno je isključivo radi pošumljavanja zemljišta najslabijeg proizvodnog potencijala (ispod V bonitetne klase) i zemljišta kontaminiranih materijama štetnim po ljudsko zdravlje, a u manjem obimu i radi sprovođenja bioloških i tehničkih mera zaštite terena izloženih ekscesivnoj eroziji;
- 2) preuzimanje poljoprivrednog zemljišta za razvoj vodoprivredne infrastrukture biće kompenzirano obezbeđenjem tehničkih uslova za racionalno korišćenje vode u poljoprivredi (biljnoj i stočarskoj proizvodnji), osnivanjem ribnjaka, ospozobljavanjem neplodnih površina za druge namene u poljoprivrednoj proizvodnji; dok će se planirana izgradnja vodoakumulacija odraziti na mestimičnu realokaciju, ali ne i na osetnije smanjenje ukupnog zemljišnog fonda područja, uz postizanje brojnih pozitivnih uticaja na produktivnost i ekonomičnost poljoprivredne proizvodnje;
- 3) otklanjanje negativnih posledica razvoja rудarstva, energetike i industrije na proizvodno-ekološki potencijal poljoprivrede i zdravstveni kvalitet hrane, obezbediće se realizacijom odgovarajućih projekata, pretežno šumske, rekultivacije zemljišta;
- 4) u načelu se ne dozvoljava stambena izgradnja na zemljištima pogodnim za poljoprivrednu proizvodnju, u rubnom pojasu gradskih naselja i na drugim lokacijama privlačnim za stanovanje (posebno u ravničarsko-dolinskim predelima), koje imaju najpovoljniju bonitetnu strukturu zemljišta i relativno visok stepen izgrađenosti saobraćajne i komunalne infrastrukture, i
- 5) na delu planskog područja sa pretežno industrijskom strukturu privrede prioritet ima intenziviranje korišćenja postojećeg, uređenja i privođenje neizgrađenog građevinskog zemljišta planiranoj ili drugoj nameni komplementarnoj industrijskoj proizvodnji (komunalne delatnosti, proizvodno zanatstvo, postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda, uređenje komunalnih deponija, zelene i rekreativne površine i sl.); radi predupređivanja stihiskog smanjivanja površina i pogoršavanja kvaliteta obrade plodnih zemljišta.

1.3. Osnovna rejonizacija poljoprivredne proizvodnje

Osnovna rejonizacija područja Prostornog plana izvršena je podelom prostora na tri osnovna poljoprivredna rejona, primenom sledećih indikatora:

- 1) nadmorska visina i nagib terena;
- 2) pedološke karakteristike i bonitetna struktura zemljišnog pokrivača;
- 3) stepen šumovitosti prostora i odnos površina pod šumama i travnjacima prema intenzivno korišćenim poljoprivrednim površinama (oranice, bašte, voćnjaci i vinogradi);
- 4) ideo oranica, voćnjaka i travnjaka u ukupnoj poljoprivrednoj površini, i
- 5) proizvodno-ekonomski potencijal oranica i voćnjaka, prema katastarskom klasiranju.

Osnovna resursna obeležja i prioriteti razvoja izdvojenih poljoprivrednih rejcova su:

- 1) ravničarsko-dolinski/stočarsko-ratarski rejon - obuhvata terene do 250 m.n.v. na kojima su locirana najkvalitetnija zemljišta bez većih ograničenja za intenzivnu obradu i navodnjavanje. Ukupna poljoprivredna površina iznosi oko 58 hilj. ha, od čega na oranice otpada 45,7 hilj. ha (78,6%), voćnjake 3,3 hilj. ha (5,8%), livade 4,8 hilj. ha (8,3%), pašnjake 4,2 hilj. ha (7,2%) i ribnjake, trstike i bare 101 ha (0,2%). Prosečna površina ukupno raspoloživog poljoprivrednog zemljišta u privatnom vlasništvu iznosi 4,5 ha, a obradivog 2,8 ha po gazdinstvu. Prioriteti razvoja ovog rejcova su: smanjivanje rasprostranjenosti mešovitih oblika privređivanja; intenzifikacija proizvodnje sa osloncem na povećanje nivoa tehničke opremljenosti zemljišta; razvoj hidromeliracionih sistema; preusmeravanje dosadašnje preovlađujuće orijentacije na tov svinja u korist povećanja udela mlečno-mesnog govedarstva u strukturi stočarske i ukupne tržišne proizvodnje;
- 2) brežuljkasti/stočarsko-voćarsko-ratarski rejon - prostire se središnjim delom planskog područja, uglavnom, na terenima do 500 m.n.v., na kojima su najzastupljenija zemljišta IV bonitetne klase, granične za ratarenje. Ukupna poljoprivredna površina iznosi oko 73,9 hilj. ha, od čega na oranice otpada 45,6 hilj. ha (53%), voćnjake 11,3 hilj. ha (13%), livade 8,6 hilj. ha (11%) i pašnjake 8,4 hilj. ha (13%). Prosečna površina ukupno raspoloživog poljoprivrednog zemljišta u privatnom vlasništvu iznosi 6,6 ha, a obradivog 3 ha po gazdinstvu. Prioriteti razvoja ovog rejcova su: povećanje produktivnosti zemljišta, primenom odgovarajuće agrotehnike i potpunije iskoriscavanje agroekoloških pogodnosti za rentabilnu proizvodnju voća i prerađevina od voća, u skladu sa domaćom i izvoznom tražnjom, i
- 3) brdsko-planinski/stočarsko-voćarski rejon - ima visinski neujednačenu severnu granicu, dok južnu čine vrhovi venca Valjevskih planina, sa visokom zastupljenosću šumsko-travne vegetacije i povoljnim uslovima za proizvodnju voća, posebno maline, mestimično i na terenima iznad 800 m.n.v. U bonitetnoj strukturi absolutno preovlađuju zemljišta V i viših klase, nepogodna za obradu. Ukupna poljoprivredna površina iznosi 39,6 hilj. ha, od čega na oranice otpada 16,7 hilj. ha (42,3%), voćnjake 4,6 hilj. ha (11,5%), livade 8 hilj. ha (20,4%) i pašnjake 10,2 hilj. ha (25,7%). Prosečna površina ukupno raspoloživog poljoprivrednog zemljišta u privatnom vlasništvu iznosi 7,1 ha, a obradivog 3,7 ha po gazdinstvu. Prioriteti razvoja ovog rejcova su: dominantna proizvodnja organske hrane i prirodnog uzgoja stoke, posebno

ovčarstva i razvoj drugih dopunskih delatnosti (sakupljanje lekovitog bilja, šumskih proizvoda, itd.).

Rejoni utvrđeni ovim prostornim planom bliže će se definisati donošenjem osnova zaštite, korišćenja i uređenja poljoprivrednog zemljišta za područja opština.

Utvrđuju se sledeće mere za realizaciju ciljeva korišćenja, zaštite i rejonizacije poljoprivrednog zemljišta:

1) *korekcija postojećih odnosa u načinu korišćenja poljoprivrednih površina* (tabele II-1, II-2, II-3 i II-4) prioritetno u funkciji: zaustavljanja/sprečavanja erozije plitkih planskih zemljišta na nagibima iznad 35%; unapređenja tehničko-tehnoloških uslova za vođenje rentabilne biljne i stočarske proizvodnje i poboljšanja opštег stanja životne sredine. Predviđeni zahvati realizovaće se sproveđenjem sledećih aktivnosti:

(1) pošumljavanjem dela oranica i pašnjaka najnižeg proizvodno-ekonomskog potencijala (7. i 8. katastarske klase), uspostavljanjem biološke i privredne ravnoteže između uslova travnjaka i šuma. Obezbeđenjem institucionalne podrške i podsticanjem ekonomskog interesa korisnika/vlasnika parcela pogodnih za podizanje šumskih zasada može se ostvariti pošumljavanje većih površina niskoproduktivnih/oštećenih poljoprivrednih zemljišta, u odnosu na minimalno planiranih 6,6 hiljada hektara do 2020. godine;

(2) zatravljivanjem preostalog dela oranica 7. i 8. katastarske klase, koje nisu uključene u plan pošumljavanja i zadržavanjem manjih površina 7. katastarske klase za dalju proizvodnju stočnog krmnog bilja i drugih ratarskih kultura u plodoredu, odnosno za podizanje voćnjaka, isključivo u planinskim atarima. Na svim terenima pogodnim za rad kosačica i mehanizovani transport sena, prioritet ima osnivanje sejanih livada; dok je pri osnivanju voćnih zasada obavezno preuzimanje odgovarajućih bioloških i tehničkih mera antierozivne zaštite;

(3) osposobljavanjem dela pašnjaka za senokose sproveđenjem odgovarajućih mera melioracije najmanje na 50% travnih površina, s tim da prioritet ima rekultivacija pašnjaka Suvobora, Maljena i drugih planinskih područja; povećanjem prinosa i proizvodnje trave/sena, radi potpunijeg iskorišćavanja lokalnih pogodnosti za rentabilnu proizvodnju mleka i mesa visoke zdravstvene vrednosti; očuvanjem kvalitetnih livada od prevođenja u druge namene i racionalnim povećanjem površina pod livadama, i

(4) podizanjem voćnih zasada zasnovanih na posebnim investicionim projektima, uz obezbeđenje: poslovne konsolidacije i izvozne konkurentnosti prerađivačkih kapaciteta, uvođenja savremenih standarda kvaliteta iz serije ISO 9000 i obezbeđenjem institucionalnih prepostavki za prihvatanje pravila međunarodne razmene poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. Povećanje površina voćnjaka može biti znatno veće od planiranih 830 ha (do 2020. godine), pod uslovom obnavljanja dotrajalih/degradiranih voćnjaka i poboljšanja nege postojećih zasada/stabala u rodu, u odnosu na podizanje novih plantaža. Pri osnivanju novih voćnjaka vodiće se računa o očuvanju/produbljivanju nasleđene prostorne specijalizacije, posebno u proizvodnji šljive i maline; uz neodložno preuzimanje mera za saniranje erozije u šljivicima, uključujući zabranu izgona svinja u zasade na nagibima iznad 18%;

2) *poboljšanje agrarne strukture* stimulisanjem procesa koncentracije zemljišta, stoke i tehničkih sredstava u ekonomski i biološki vitalnim seoskim domaćinstvima, nezavisno od njihovog sadašnjeg socio-ekonomskog statusa. Efikasno i racionalno korišćenje poljoprivrednih i drugih kapaciteta u proizvodnji hrane i agrarnih sirovina, uslovljeno je izdvajanjem grupe krupnih proizvođača, sa preduzetničkim duhom, sposobnih za prilagođavanje promenama na tržištu i socio-ekonomskom okruženju. Pod uslovom doslednog sprovođenja sistemskih reformi, u pravcu uspostavljanja moderne tržišne privrede, moguće je preusmeravanje gotovo polovine poljoprivrednog zemljišnog fonda planskog područja na gazdinstva iznad 10 ha ukupno korišćene poljoprivredne površine, među kojima bi preovlađivale krupne tržišne farme, tako da bi prosečna površina ove posedovne kategorije iznosila oko 22 ha (tabele II-5, II-6 i II-7), i

3) tehničko-tehnološko i organizaciono unapređivanje poljoprivrede, radi povećanja efikasnosti proizvodnje planira se:

(1) povećanjem nivoa tehničke opremljenosti zemljišta i ljudskog rada: zamenom amortizovanog traktorskog parka; uvođenjem podsticaja za nabavku priključnih mašina i specijalizovane opreme, naročito za osavremenjavanje tehnoloških procesa u stočarskoj i voćarskoj proizvodnji; uvećanom primenom mineralnih đubriva i drugih hemijskih sredstava, u skladu sa principima stroga kontrolisanog prihranjiva i integralne zaštite bilja; širom primenom kvalitetnog setvenog i sadnog materijala; poboljšanjem rasnog sastava stoke i racionalnijim korišćenjem drugih savremenih sredstava za proizvodnju;

(2) ubrzanim transferom naučno-tehničkog progresa, posebno vrhunskih tehnologija u poljoprivrednu praksu, sa osloncem na obezbeđenje institucionalnih i materijalnih prepostavki za: efikasan rad stručne poljoprivredne službe, osavremenjavanje organizovanosti veterinarske službe i permanentno stručno obrazovanje poljoprivrednika;

(3) uspostavljanjem sistema kontrole kvaliteta u svim fazama proizvodnje, prerade i prometa poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, u skladu sa normativima i kriterijumima koji se primenjuju u Evropi i svetu;

(4) unapređenjem stočarske proizvodnje primenom planskog indikatora jedno uslovno grlo na jedan hektar oranica i travnjaka; sa težištem dugoročnog razvoja stočarstva na kvalitativnoj komponenti, koju čini izbor odgovarajućih vrsta, rasa, sojeva i načina uzgoja;

(5) usklađivanjem načina i intenziteta obrade zemljišta i drugih agrotehničkih mera sa bonitetnim pogodnostima i ograničenjima, naročito u pogledu nagiba terena, i povećanim organskim đubrenjem radi očuvanja plodnosti zemljišta;

(6) razvojem tehničke, komunalne, tržišne i informatičke infrastrukture od značaja za efikasno funkcionisanje poljoprivrede; radi uključivanja u globalne svetske tokove transfera tehnologija, znanja, roba i kapitala i podrške ekonomskom oporavku lokalne prehrambene industrije, uz obezbeđenje uslova za njenu uspešnu svojinsku i upravljačku transformaciju, čime će se doprineti efikasnom korišćenju poljoprivrednih resursa ovog područja;

(7) potpunijim uključivanjem nepoljoprivrednih kapaciteta (naročito: šuma, vodotoka, geotermalnih voda, topnih otpadnih voda, nedovoljno korišćenih građevinskih objekata, uzgrednih i otpadnih organskih materija i drugih izvora) u izvozno atraktivne programe sakupljanja jestivih gljiva, lekovitog i aromatičnog bilja, samoniklog/divljeg voća i drugih jestivih biljaka; razvoja ribarstva; širenja stakleničke/plasteničke proizvodnje povrća, cveća, rasada, pečuraka i sl.; osnivanja farmi krznaša; osvajanja novih tehnologija proizvodnje biomase u zaštićenom prostoru i sl., i

(8) izgradnjom manjih pogona, koji će biti u sastavu velikih prerađivačkih sistema, u prvom redu u centrima zajednica sela, kao i u drugim lokaciono-saobraćajno pogodnim selima, radi prihvatanja primarne prerade voćnih plodova i mleka.

Tabela II-1. Plan korišćenja poljoprivrednog zemljišta po katastarskim opštinama (1999-2000. godina)

(u hektarima)

Prostorna jedinica do nivoa KO		Godina	Njive i vrtovi	Voćnjaci i vinogradi	Livade	Obradive površine (4+5+6)	Pašnjaci	Ribnjaci, trstici, bare	Poljoprivr. površine (7+8+9)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
S	Okrug ukupno	1999.	108001	19177	21470	148647	22801	112	171561
		2020.	94992	20007	29559	144559	20319	120	164999
		bilans	-13009	830	8089	-4088	-2482	8	-6562
I	Ravničarsko dolinski / stočarsko ratarski rejon	1999.	45650	3347	4810	53808	4165	101	58074
		2020.	45295	3347	5033	53675	4110	109	57894
		bilans	-355	0	222	-133	-55	8	-180
A	Valjevo	1999.	2363	247	532	3142	267	0	3409
		2020.	2363	247	532	3142	267	0	3409
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
1	Beloševac	1999.	343	50	18	412	37	0	449
		2020.	343	50	18	412	37	0	449
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
2	Veselinovac	1999.	164	11	27	202	26	0	228
		2020.	164	11	27	202	26	0	228
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
3	Divci	1999.	344	20	137	501	35	0	535
		2020.	344	20	137	501	35	0	535
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
4	Lukovac	1999.	520	76	145	741	70	0	811
		2020.	520	76	145	741	70	0	811
		bilans	0	0	0	0	0	0	0

5	Popučke + Gorić	1999.	992	90	205	1287	99	0	1386
		2020.	992	90	205	1287	99	0	1386
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
B	Lajkovac	1999.	9817	723	1530	12069	1345	23	13438
		2020.	9632	723	1568	11922	1306	29	13258
		bilans	-185	0	38	-147	-39	6	-180
1	Bajevac	1999.	903	70	107	1080	153	0	1233
		2020.	895	70	120	1085	148	0	1233
		bilans	-8	0	13	5	-5	0	0
2	Vračević	1999.	933	96	92	1121	130	0	1251
		2020.	933	96	92	1121	130	0	1251
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
3	Donji Lajkovac	1999.	433	26	29	488	30	0	518
		2020.	433	26	29	488	30	0	518
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
4	Jabuče	1999.	2728	122	379	3229	355	19	3603
		2020.	2728	122	379	3229	355	19	3603
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
5	Lajkovac	1999.	570	34	198	802	85	2	889
		2020.	570	34	198	802	85	2	889
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
6	Mali Borak	1999.	562	19	51	632	54	2	688
		2020.	440	19	21	480	20	8	508
		bilans	-122	0	-30	-152	-34	6	-180
7	Nepričava	1999.	840	28	134	1002	141	0	1143
		2020.	833	28	141	1002	141	0	1143
		bilans	-7	0	7	0	0	0	0
8	Pepeljevac	1999.	436	73	115	624	78	0	701
		2020.	430	73	121	624	78	0	701
		bilans	-6	0	6	0	0	0	0
9	Pridvorica	1999.	223	38	66	327	32	0	359
		2020.	223	38	66	327	32	0	359
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
10	Prnjavor	1999.	273	13	33	318	34	0	352
		2020.	273	13	33	318	34	0	352
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
11	Ratkovac	1999.	299	37	40	377	38	0	414
		2020.	299	37	40	377	38	0	414
		bilans	0	0	0	0	0	0	0

12	Rubribreza	1999.	352	16	95	463	47	0	511
		2020.	352	16	95	463	47	0	511
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
13	Skobalj	1999.	353	17	58	429	57	0	486
		2020.	353	17	58	429	57	0	486
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
14	Stepanje	1999.	324	49	16	388	44	0	432
		2020.	282	49	58	388	44	0	432
		bilans	-42	0	42	0	0	0	0
15	Strmovo	1999.	256	45	88	389	28	0	417
		2020.	256	45	88	389	28	0	417
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
16	Ćelije	1999.	332	39	29	399	41	0	440
		2020.	332	39	29	399	41	0	440
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
V	Ljig	1999.	2809	368	517	3694	115	0	3810
		2020.	2770	368	555	3693	116	0	3810
		bilans	-39	0	38	-1	1	0	0
1	Bošnjanović	1999.	393	48	36	477	14	0	491
		2020.	393	48	40	481	10	0	491
		bilans	0	0	4	4	-4	0	0
2	Jajčić	1999.	453	38	99	590	13	0	603
		2020.	453	38	99	590	13	0	603
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
3	Latković	1999.	495	26	37	558	10	0	568
		2020.	495	26	37	558	10	0	568
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
4	Liplje	1999.	455	117	97	670	24	0	693
		2020.	450	117	100	668	26	0	693
		bilans	-5	0	3	-2	2	0	0
5	Moravci	1999.	483	63	98	644	17	0	661
		2020.	449	63	129	641	20	0	661
		bilans	-34	0	31	-3	3	0	0
6	Cvetanovac	1999.	530	76	150	756	38	0	794
		2020.	530	76	150	756	38	0	794
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
G	Mionica	1999.	3725	484	364	4573	218	0	4792
		2020.	3725	484	364	4573	218	0	4792
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
1	Virovac	1999.	521	59	41	621	32	0	653
		2020.	521	59	41	621	32	0	653

		bilans	0	0	0	0	0	0	0
2	Vrtiglav	1999.	507	67	73	647	30	0	678
		2020.	507	67	73	647	30	0	678
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
3	D. Mušić	1999.	320	29	6	355	22	0	377
		2020.	320	29	6	355	22	0	377
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
4	Klašnić	1999.	163	27	1	191	3	0	193
		2020.	163	27	1	191	3	0	193
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
5	Maljević	1999.	258	44	34	337	14	0	351
		2020.	258	44	34	337	14	0	351
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
6	Mionica-varoš	1999.	59	9	6	74	9	0	83
		2020.	59	9	6	74	9	0	83
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
7	Mionica-selo	1999.	489	67	75	631	18	0	649
		2020.	489	67	75	631	18	0	649
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
8	Nanomir	1999.	162	10	1	172	6	0	179
		2020.	162	10	1	172	6	0	179
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
9	Radobić	1999.	370	18	35	423	26	0	449
		2020.	370	18	35	423	26	0	449
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
10	Stanković	1999.	297	77	57	431	10	0	441
		2020.	297	77	57	431	10	0	441
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
11	Tabanović	1999.	292	34	24	350	358	0	384
		2020.	292	34	24	350	358	0	384
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
12	Todorin Do	1999.	288	43	12	343	14	0	357
		2020.	288	43	12	343	14	0	357
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
D	Osečina	1999.	0	0	0	0	0	0	0
		2020.							
		bilans							
Đ	Ub	1999.	26937	1525	1867	30329	2219	78	32625
		2020.	26806	1525	2013	30344	2202	80	32625
		bilans	-131	0	146	15	-17	2	0

1	Banjani	1999.	1477	103	84	1664	67	1	1732
		2020.	1477	103	84	1664	67	1	1732
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
2	Brgule	1999.	1130	46	53	1229	81	5	1316
		2020.	1130	46	53	1229	81	5	1316
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
3	Brezovica	1999.	850	31	64	945	89	3	1036
		2020.	850	31	64	945	89	3	1036
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
4	Vrelo	1999.	1803	72	139	2015	122	9	2146
		2020.	1803	72	139	2015	121	10	2146
		bilans	0	0	0	0	-1	1	0
5	Vukona	1999.	458	34	44	536	41	0	578
		2020.	458	34	44	536	41	0	578
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
6	Gunjevac	1999.	328	23	45	397	39	0	436
		2020.	328	23	45	397	39	0	436
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
7	Zvizdar	1999.	719	32	42	793	45	1	839
		2020.	717	32	44	793	45	1	839
		bilans	-2	0	2	0	0	0	0
8	Joševa	1999.	600	18	13	631	40	0	671
		2020.	600	18	13	631	40	0	671
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
9	Kalenić	1999.	895	52	71	1018	68	1	1087
		2020.	895	52	71	1018	68	1	1087
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
10	Kalinovac	1999.	673	31	27	731	28	1	759
		2020.	673	31	27	731	28	1	759
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
11	Kožuar	1999.	1039	103	114	1256	91	0	1346
		2020.	1039	103	114	1256	91	0	1346
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
12	Liso Polje	1999.	309	11	7	328	19	1	348
		2020.	309	11	7	328	19	1	348
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
13	Lončanik	1999.	598	22	51	670	24	1	695
		2020.	598	22	51	670	24	1	695
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
14	Milorci	1999.	298	9	46	353	25	0	378
		2020.	298	9	46	353	25	0	378

		bilans	0	0	0	0	0	0	0
15	Murgaš	1999.	710	20	28	758	41	0	799
		2020.	710	20	28	758	41	0	799
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
16	Novaci	1999.	1206	88	52	1346	94	6	1446
		2020.	1181	88	90	1359	80	7	1446
		bilans	-25	0	38	13	-14	1	0
17	Paljuvi	1999.	1219	42	62	1322	115	0	1438
		2020.	1219	42	62	1322	115	0	1438
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
18	Pambukovica	1999.	1534	168	64	1765	138	0	1904
		2020.	1430	168	170	1767	136	0	1904
		bilans	-104	0	106	2	-2	0	0
19	Radljevo	1999.	840	32	66	939	78	1	1017
		2020.	840	32	66	939	78	1	1017
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
20	Ruklada	1999.	627	14	80	721	38	0	759
		2020.	627	14	80	721	38	0	759
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
21	Sovljak	1999.	1255	48	114	1417	121	9	1546
		2020.	1255	48	114	1417	121	9	1546
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
22	Stublenica	1999.	1438	76	46	1560	134	1	1695
		2020.	1438	76	46	1560	134	1	1695
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
23	Takovo	1999.	1109	36	193	1338	160	6	1505
		2020.	1109	36	193	1338	160	6	1505
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
24	Tvrdojedac	1999.	552	46	51	649	56	1	706
		2020.	552	46	51	649	56	1	706
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
25	Trlić	1999.	1343	94	36	1473	67	9	1549
		2020.	1343	94	36	1473	67	9	1549
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
26	Trnjaci	1999.	223	11	36	270	18	2	290
		2020.	223	11	36	270	18	2	290
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
27	Tulari	1999.	1563	129	17	1709	57	0	1765
		2020.	1563	129	17	1709	57	0	1765
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
28	Ub	1999.	231	11	22	264	90	5	359

		2020.	231	11	22	264	90	5	359
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
29	Crvena Jabuka	1999.	432	18	48	498	55	0	553
		2020.	432	18	48	498	55	0	553
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
30	Čučuge	1999.	751	78	46	875	39	0	914
		2020.	751	78	46	875	39	0	914
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
31	Šarbane	1999.	727	28	106	861	138	16	1015
		2020.	727	28	106	861	138	16	1015
		bilans	0	0	0	0	0	0	0

[Sledeći](#)

[Prethodni](#)

II	Brežuljkasti/stočarsko-voćarsko-ratarski rejon	1999.	45591	11268	8571	65430	8454	11	73894
		2020.	38124	12046	14900	65069	8528	11	73607
		bilans	-7467	778	6329	-361	74	0	-287
A	Valjevo	1999.	20754	5592	4747	31093	4132	0	35225
		2020.	17892	5989	7035	30915	4285	0	35200
		bilans	-2862	397	2288	-178	153	0	-25
1	Babina Luka	1999.	882	215	38	1135	68	0	1202
		2020.	882	215	38	1135	68	0	1202
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
2	Balinović	1999.	164	50	15	229	36	0	265
		2020.	67	50	108	225	40	0	265
		bilans	-97	0	93	-4	4	0	0
3	Beomužević	1999.	347	128	275	750	97	0	848
		2020.	345	130	275	750	97	0	848
		bilans	-2	2	0	0	0	0	0
4	Blizonje	1999.	333	126	54	514	52	0	566
		2020.	320	140	55	516	50	0	566
		bilans	-13	14	1	2	-2	0	0
5	Bobova	1999.	578	140	33	751	93	0	844
		2020.	300	200	244	744	100	0	844
		bilans	-278	60	211	-7	7	0	0
6	Brankovina	1999.	530	155	37	722	55	0	778

		2020.	500	180	42	722	55	0	778
		bilans	-30	25	5	0	0	0	0
7	Bujačić	1999.	207	46	30	283	21	0	304
		2020.	203	50	30	283	21	0	304
		bilans	-4	4	0	0	0	0	0
8	Valjevo	1999.	768	187	192	1147	155	0	1302
		2020.	750	232	180	1162	140	0	1302
		bilans	-18	45	-12	15	-15	0	0
9	Vlašić	1999.	133	46	39	218	74	0	292
		2020.	102	50	80	232	60	0	292
		bilans	-31	4	41	14	-14	0	0
10	Vragočanica	1999.	732	130	157	1018	233	0	1251
		2020.	310	150	562	1021	230	0	1251
		bilans	-422	20	405	3	-3	0	0
11	Gola Glava	1999.	968	369	205	1541	218	0	1759
		2020.	931	380	239	1549	210	0	1759
		bilans	-37	11	34	8	-8	0	0
12	G. Bukovica	1999.	1274	404	251	1929	133	0	2062
		2020.	1272	410	250	1932	130	0	2062
		bilans	-2	6	-1	3	-3	0	0
13	G. Grabovica	1999.	437	68	58	563	30	0	593
		2020.	437	70	60	567	26	0	593
		bilans	0	2	2	4	-4	0	0
14	Degurić	1999.	140	46	27	213	44	0	257
		2020.	133	50	40	223	34	0	257
		bilans	-7	4	13	10	-10	0	0
15	D. Bukovica	1999.	391	147	238	776	87	0	863
		2020.	391	145	240	776	87	0	863
		bilans	0	-2	2	0	0	0	0
16	Dračić	1999.	186	45	42	273	21	0	294
		2020.	140	50	45	235	59	0	294
		bilans	-46	5	3	-38	38	0	0
17	Dupljaj	1999.	574	87	45	706	28	0	734
		2020.	574	87	45	706	28	0	734
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
18	Žabari	1999.	448	107	51	606	52	0	658
		2020.	393	110	103	606	52	0	658
		bilans	-55	3	52	0	0	0	0
19	Zabrdica	1999.	557	90	69	715	60	0	775
		2020.	557	90	69	715	60	0	775
		bilans	0	0	0	0	0	0	0

20	Zarube	1999.	183	65	62	310	34	0	345
		2020.	160	65	62	287	32	0	320
		bilans	-23	0	0	-23	-2	0	-25
21	Zlatarić	1999.	805	158	147	1110	73	0	1183
		2020.	646	270	197	1113	70	0	1183
		bilans	-159	112	50	3	-3	0	0
22	Jasenica	1999.	332	29	51	411	18	0	428
		2020.	332	35	51	417	12	0	429
		bilans	0	6	0	6	-6	0	0
23	Joševa	1999.	254	87	76	417	61	0	477
		2020.	251	90	80	421	57	0	477
		bilans	-3	3	4	4	-4	0	0
24	Kamenica	1999.	919	308	273	1499	200	0	1700
		2020.	666	350	484	1499	200	0	1700
		bilans	-253	42	211	0	0	0	0
25	Klanica	1999.	571	88	138	797	141	0	939
		2020.	571	88	138	797	141	0	939
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
26	Klinci	1999.	255	62	35	352	42	0	394
		2020.	250	65	39	354	40	0	394
		bilans	-5	3	4	2	-2	0	0
27	Kozličić	1999.	334	77	67	478	29	0	507
		2020.	330	80	70	480	27	0	507
		bilans	-4	3	3	2	-2	0	0
28	Kotešica	1999.	645	186	146	977	113	0	1090
		2020.	645	186	146	977	113	0	1090
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
29	Lelić	1999.	577	202	197	976	95	0	1071
		2020.	177	200	400	777	294	0	1071
		bilans	-400	-2	203	-199	199	0	0
30	Loznica	1999.	580	61	74	716	154	0	870
		2020.	575	60	79	715	155	0	870
		bilans	-5	-1	5	-1	1	0	0
31	Majinović	1999.	190	49	33	271	55	0	327
		2020.	166	50	56	271	55	0	327
		bilans	-24	1	23	0	0	0	0
32	Miličinica	1999.	1176	413	632	2221	497	0	2718
		2020.	983	415	823	2221	497	0	2718
		bilans	-193	2	191	0	0	0	0
33	Mrčić	1999.	230	52	35	317	23	0	341
		2020.	230	52	35	317	23	0	341

		bilans	0	0	0	0	04	0	0
34	Oglđenovac	1999.	955	297	134	1386	218	0	1604
		2020.	618	300	470	1388	216	0	1604
		bilans	-337	3	336	2	-2	0	0
35	Osladić	1999.	882	273	175	1330	238	0	1568
		2020.	702	280	356	1338	230	0	1568
		bilans	-180	7	181	8	-8	0	0
36	Paklje	1999.	186	27	28	242	13	0	255
		2020.	76	30	118	225	30	0	255
		bilans	-10	3	90	-17	17	0	0
37	Petnica	1999.	183	37	19	238	8	0	246
		2020.	183	37	19	238	8	0	246
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
38	Pričević	1999.	552	198	87	838	162	0	1000
		2020.	531	200	109	840	160	0	1000
		bilans	-21	2	22	2	-2	0	0
39	Rabas	1999.	340	64	148	553	100	0	653
		2020.	326	69	170	566	87	0	653
		bilans	-14	5	22	13	-13	0	0
40	Rađevo Selo	1999.	356	88	111	555	127	0	682
		2020.	356	88	111	555	127	0	682
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
41	Sedlari	1999.	246	67	48	361	44	0	404
		2020.	205	70	90	365	40	0	404
		bilans	-41	3	42	4	-4	0	0
42	Stapar	1999.	159	64	151	374	48	0	422
		2020.	157	60	160	377	45	0	422
		bilans	-2	-4	9	3	-3	0	0
43	Tupanci	1999.	196	54	24	274	82	0	357
		2020.	150	60	67	277	79	0	357
		bilans	-46	6	43	3	-3	0	0
B	Lajkovac	1999.	328	41	39	408	49	0	457
		2020.	326	50	40	416	41	0	457
		bilans	-2	9	1	8	-8	0	0
1	Markova Crkva	1999.	151	17	20	188	20	0	208
		2020.	151	20	20	191	17	0	208
		bilans	0	3	0	3	-3	0	0
2	Slovac	1999.	177	25	19	220	28	0	249
		2020.	175	31	20	225	23	0	249
		bilans	-2	6	1	5	-5	0	0
V	Ljig	1999.	4701	1219	1431	7351	830	0	8181

		2020.	4202	1290	1871	7363	818	0	8181
		bilans	-499	71	440	12	-12	0	0
1	Babajić	1999.	488	101	94	686	40	0	726
		2020.	488	101	94	686	40	0	726
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
2	Belanovica	1999.	10	3	3	16	2	0	18
		2020.	10	5	2	17	1	0	18
		bilans	0	2	-1	1	-1	0	0
3	Brančić	1999.	332	105	93	530	40	0	459
		2020.	269	110	161	540	30	0	569
		bilans	-63	5	68	10	-10	0	0
4	Veliševac	1999.	289	104	69	462	54	0	517
		2020.	270	110	80	460	56	0	517
		bilans	-19	6	11	-2	2	0	0
5	Gukoš	1999.	241	89	104	433	58	0	491
		2020.	199	100	132	430	61	0	491
		bilans	-42	11	28	-3	3	0	0
6	Dići	1999.	141	67	42	250	39	0	289
		2020.	132	70	50	252	37	0	289
		bilans	-9	3	8	2	-2	0	0
7	Živkovci	1999.	752	192	206	1150	157	0	1306
		2020.	604	210	332	1146	161	0	1306
		bilans	-148	18	126	-4	4	0	0
8	Ivanovci	1999.	372	117	116	605	37	0	642
		2020.	370	120	120	610	32	0	642
		bilans	-2	3	4	5	-5	0	0
9	Kalanjevci	1999.	846	163	277	1286	171	0	1457
		2020.	720	170	395	1285	172	0	1457
		bilans	-126	7	118	-1	1	0	0
10	Ljig	1999.	2	1	0	3	0	0	3
		2020.	2	1	0	3	0	0	3
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
11	Poljanice	1999.	526	117	157	799	62	0	861
		2020.	509	120	173	801	60	0	861
		bilans	-17	3	16	2	-2	0	0
12	Šutci	1999.	704	157	270	1130	171	0	1302
		2020.	631	170	332	1132	169	0	1302
		bilans	-73	13	62	2	-2	0	0
G	Mionica	1999.	6394	1281	599	8274	619	0	8892
		2020.	5621	1450	1000	8071	560	0	8630
		bilans	-773	169	401	-203	-59	0	-262

1	Bukovac	1999.	201	53	108	362	48	0	410
		2020.	170	60	130	360	50	0	410
		bilans	-31	7	22	-2	2	0	0
2	Golubac	1999.	175	38	63	276	45	0	321
		2020.	140	50	86	276	45	0	321
		bilans	-35	12	23	0	0	0	0
3	G. Mušić	1999.	709	119	74	902	37	0	940
		2020.	680	130	90	900	39	0	940
		bilans	-29	11	16	-2	2	0	0
4	Dučić	1999.	618	78	45	740	57	0	797
		2020.	590	90	61	740	57	0	797
		bilans	-28	12	16	0	0	0	0
5	Đurđevac	1999.	496	80	49	625	36	0	661
		2020.	490	90	51	631	30	0	661
		bilans	-6	10	2	6	-6	0	0
6	Ključ	1999.	651	102	4	757	43	0	800
		2020.	611	102	4	717	23	0	740
		bilans	-40	0	0	-40	-20	0	-60
7	Komanice	1999.	367	86	44	497	31	0	527
		2020.	367	100	40	507	21	0	527
		bilans	0	14	-4	10	-10	0	0
8	Paštrić	1999.	444	114	24	582	40	0	622
		2020.	410	130	50	590	32	0	622
		bilans	-34	16	26	8	-8	0	0
9	Popadić	1999.	525	121	68	715	72	0	786
		2020.	457	140	127	725	62	0	786
		bilans	-68	19	59	10	-10	0	0
10	Rajković	1999.	540	121	11	673	84	0	757
		2020.	435	140	36	612	70	0	682
		bilans	-105	19	25	-61	-14	0	-75
11	Rakari	1999.	363	82	87	531	15	0	547
		2020.	350	100	90	539	7	0	547
		bilans	-13	18	3	8	-8	0	0
12	Robaje	1999.	697	150	0	846	64	0	910
		2020.	391	161	210	761	84	0	845
		bilans	-306	11	210	-85	20	0	-65
13	Tolić	1999.	345	83	18	445	30	0	476
		2020.	280	86	18	383	30	0	414
		bilans	-65	3	0	-62	0	0	-62
14	Šušeoka	1999.	263	53	6	322	17	0	339
		2020.	250	70	9	329	10	0	339

		bilans	-13	17	3	7	-7	0	0
D	Osečina	1999.	9557	2604	1592	13753	2491	0	16244
		2020.	6508	2702	4563	13773	2471	0	16244
		bilans	-3049	98	2971	20	-20	0	0
1	Bastav	1999.	572	117	42	731	163	0	894
		2020.	507	120	104	731	163	0	894
		bilans	-65	3	62	0	0	0	0
2	Belotić	1999.	767	134	110	1011	47	0	1058
		2020.	677	140	194	1011	47	0	1058
		bilans	-90	6	84	0	0	0	0
3	Bratačić	1999.	271	73	43	386	59	0	445
		2020.	201	80	120	400	45	0	445
		bilans	-70	7	77	14	-14	0	0
4	G. Crniljevo	1999.	553	207	179	940	149	0	1089
		2020.	412	210	326	949	140	0	1089
		bilans	-141	3	147	9	-9	0	0
5	Gunjaci	1999.	1021	350	116	1487	218	0	1704
		2020.	795	350	342	1487	218	0	1704
		bilans	-226	0	226	0	0	0	0
6	Dragijevica	1999.	695	233	191	1119	203	0	1322
		2020.	417	233	469	1119	203	0	1322
		bilans	-278	0	278	0	0	0	0
7	Komirić	1999.	1110	202	88	1399	239	0	1639
		2020.	984	210	206	1399	0	0	0
		bilans	-126	8	118	0	0	0	0
8	Konjuša	1999.	264	56	44	364	260	0	624
		2020.	132	60	172	364	260	0	624
		bilans	-132	4	128	0	0	0	0
9	Lopatanj	1999.	1230	391	286	1908	429	0	2337
		2020.	588	400	919	1908	429	0	2337
		bilans	-642	9	633	0	0	0	0
10	Osečina	1999.	1102	311	170	1583	209	0	1792
		2020.	566	350	676	1592	200	0	1792
		bilans	-536	39	506	9	-9	0	0
11	Ostružanj	1999.	562	189	112	863	158	0	1021
		2020.	360	190	301	851	170	0	1021
		bilans	-202	1	189	-12	12	0	0
12	Plužac	1999.	543	108	53	704	140	0	844
		2020.	333	110	261	704	140	0	844
		bilans	-210	2	208	0	0	0	0
13	Sirdija	1999.	514	123	96	733	118	0	851

		2020.	317	130	286	733	118	0	851
		bilans	-197	7	190	0	0	0	0
14	Tuđin	1999.	354	111	61	526	99	0	625
		2020.	220	186	526	526	99	0	625
		bilans	-134	9	125	0	0	0	0
Đ	Ub	1999.	3858	531	163	4552	333	11	4895
		2020.	3576	565	391	4532	353	11	4895
		bilans	-282	34	228	-20	20	0	0
1	Vrhovine	1999.	810	65	36	911	84	1	996
		2020.	764	70	81	915	80	1	996
		bilans	-46	5	45	4	-4	0	0
2	Gvozdenović	1999.	733	81	40	853	77	0	930
		2020.	688	85	88	860	70	0	930
		bilans	-45	4	48	7	-7	0	0
2	Dokmir	1999.	986	124	28	1138	42	10	1190
		2020.	886	130	94	1110	70	10	1190
		bilans	-100	6	66	-28	28	0	0
4	Kršna Glava	1999.	371	85	19	474	39	0	513
		2020.	344	90	38	471	42	0	513
		bilans	-27	5	19	-3	3	0	0
5	Raduša	1999.	404	84	19	507	52	0	560
		2020.	368	90	49	507	52	0	560
		bilans	-36	6	30	0	0	0	0
6	Slatina	1999.	553	92	22	668	39	0	706
		2020.	525	100	42	668	39	0	706
		bilans	-28	8	20	0	0	0	0
III	Brdsko-planinski / stočarsko-travno-voćarski rejон	1999.	16760	4561	8089	29410	10182	1	39593
		2020.	11573	4613	9627	25816	7681	1	33498
		bilans	-5187	52	1538	-3594	-2501	0	-6095
A	Valjevo	1999.	7677	2233	4296	14206	5681	0	19886
		2020.	4926	2262	4623	11814	3828	0	15641
		bilans	-2751	29	327	-2392	-1853	0	-4245
1	Bačevci	1999.	638	104	179	921	308	0	1229
		2020.	250	102	532	884	250	0	1134
		bilans	-388	-2	353	-37	-58	0	-95
2	Belić	1999.	65	16	17	98	41	0	139
		2020.	40	16	42	98	41	0	139
		bilans	-25	0	25	0	0	0	0
3	Bogatić	1999.	191	66	41	298	41	0	338
		2020.	117	70	111	298	41	0	338
		bilans	-74	4	70	0	0	0	0

4	Brangović	1999.	106	21	52	179	63	0	242
		2020.	58	21	100	179	63	0	242
		bilans	-48	0	48	0	0	0	0
5	Brezovice	1999.	420	128	424	972	387	0	1359
		2020.	90	130	190	410	9	0	419
		bilans	-330	2	-234	-562	-378	0	-940
6	Vujinovača	1999.	221	94	341	656	363	0	1019
		2020.	50	100	320	470	254	0	724
		bilans	-171	6	-21	-186	-109	0	-295
7	G. Leskovice	1999.	631	150	148	929	427	0	1356
		2020.	300	150	170	620	226	0	846
		bilans	-331	0	22	-309	-201	0	-510
8	Divčibare	1999.	8	3	295	306	108	0	414
		2020.	7	3	290	300	39	0	339
		bilans	-1	0	-5	-6	-69	0	-75
9	D. Leskovice	1999.	692	179	195	1065	563	0	1628
		2020.	297	180	201	680	258	0	938
		bilans	-395	1	6	-385	-305	0	-690
10	Kovačice	1999.	186	35	57	277	59	0	336
		2020.	151	37	60	247	39	0	286
		bilans	-35	2	3	-30	-20	0	-50
11	Kunice	1999.	62	25	31	119	26	0	145
		2020.	49	30	40	120	15	0	135
		bilans	-13	5	9	1	-11	0	-10
12	Paune	1999.	680	179	79	938	39	0	977
		2020.	674	180	90	944	33	0	977
		bilans	-6	1	11	6	-6	0	0
13	Prijezdić	1999.	343	86	179	609	161	0	770
		2020.	290	90	239	620	150	0	770
		bilans	-53	4	60	11	-11	0	0
14	Ravnje	1999.	183	50	195	429	99	0	528
		2020.	129	50	220	400	128	0	528
		bilans	-54	0	25	-29	29	0	0
15	Rebelj	1999.	287	102	126	515	597	0	1112
		2020.	120	105	130	355	547	0	902
		bilans	-167	3	4	-160	-50	0	-210
16	Rovni	1999.	173	52	4	229	24	0	253
		2020.	150	50	29	229	24	0	253
		bilans	-23	-2	25	0	0	0	0
17	Sandalj	1999.	179	26	48	253	28	0	281
		2020.	150	26	70	246	35	0	281

			bilans	-29	0	22	-7	7	0	0
18	Sitarice	1999.	173	56	62	291	52	0	343	
		2020.	137	50	70	257	36	0	293	
			bilans	-36	-6	8	-34	-16	0	-50
19	Sovač	1999.	181	76	105	362	81	0	443	
		2020.	145	80	100	325	73	0	398	
			bilans	-36	4	-5	-37	-8	0	-45
20	Stanina Reka	1999.	511	158	213	882	197	0	1080	
		2020.	484	160	240	884	195	0	1080	
			bilans	-27	2	27	2	-2	0	0
21	Strma Gora	1999.	138	45	58	241	82	0	323	
		2020.	120	45	80	245	78	0	323	
			bilans	-18	0	22	4	-4	0	0
22	Stubo	1999.	442	135	79	656	103	0	759	
		2020.	300	135	90	525	139	0	664	
			bilans	-142	0	11	-131	36	0	-95
23	Suvodanje	1999.	424	160	529	1113	769	0	1882	
		2020.	240	160	300	700	302	0	1002	
			bilans	-184	0	-229	-413	-467	0	-880
24	Sušica	1999.	280	89	154	523	199	0	722	
		2020.	257	90	170	517	205	0	722	
			bilans	-23	1	16	-6	6	0	0
25	Taor	1999.	149	80	540	770	688	0	1459	
		2020.	59	80	540	680	478	0	1159	
			bilans	-90	0	0	-90	-210	0	-300
26	Tubravić	1999.	314	116	146	576	175	0	750	
		2020.	262	120	200	582	169	0	750	
			bilans	-52	4	54	6	-6	0	0
V	Ljig	1999.	2313	850	1910	5073	1469	0	6542	
		2020.	1869	853	1991	4713	1053	0	5766	
			bilans	-444	3	81	-360	-416	0	-776
1	Ba	1999.	295	122	537	954	444	0	1398	
		2020.	100	122	400	622	100	0	722	
			bilans	-195	0	-137	-332	-344	0	-676
2	D. Banjani	1999.	162	68	54	284	47	0	331	
		2020.	150	70	70	290	41	0	331	
			bilans	-12	2	16	6	-6	0	0
3	Kadina Luka	1999.	257	90	171	518	129	0	646	
		2020.	250	90	180	520	127	0	646	
			bilans	-7	0	9	2	-2	0	0
4	Kozelj	1999.	398	108	205	711	235	0	946	

		2020.	318	101	287	706	240	0	946
		bilans	-80	-7	82	-5	5	0	0
5	Lalinci	1999.	293	76	121	490	91	0	580
		2020.	257	80	150	487	94	0	580
		bilans	-36	4	29	-3	3	0	0
6	Paležnica	1999.	112	55	146	313	132	0	445
		2020.	80	55	178	313	132	0	445
		bilans	-32	0	32	0	0	0	0
7	Slavkovica	1999.	438	220	478	1136	281	0	1417
		2020.	415	225	470	1110	207	0	1317
		bilans	-23	5	-8	-26	-74	0	-100
8	Štavica	1999.	358	111	197	667	111	0	779
		2020.	299	110	255	665	113	0	779
		bilans	-59	-1	58	-2	2	0	0
G	Mionica	1999.	3895	958	1623	6477	1691	1	8169
		2020.	2775	973	2364	6113	1716	1	7830
		bilans	-1120	15	741	-364	25	0	-339
1	Berkovac	1999.	457	111	141	709	179	0	888
		2020.	360	115	250	725	163	0	888
		bilans	-97	4	109	16	-16	0	0
2	Brežđe	1999.	474	143	247	864	121	0	984
		2020.	419	145	200	764	105	0	868
		bilans	-55	2	-47	-100	-16	0	-116
3	G. Lajkovac	1999.	417	149	354	920	376	0	1296
		2020.	397	150	353	900	396	0	1296
		bilans	-20	1	-1	-20	20	0	0
4	Gunjica	1999.	161	40	56	258	35	0	293
		2020.	150	40	67	258	35	0	293
		bilans	-11	0	11	0	0	0	0
5	Krčmar	1999.	384	67	57	509	140	0	649
		2020.	220	70	160	451	140	0	591
		bilans	-164	3	103	-58	0	0	-58
6	Mratišić	1999.	390	62	85	537	69	1	607
		2020.	200	62	175	437	69	1	507
		bilans	-190	0	90	-100	0	0	-100
7.	Osečenica	1999.	995	203	119	1317	175	0	1492
		2020.	600	205	419	1224	203	0	1427
		bilans	-395	2	300	-93	28	0	-65
8	Planinica	1999.	345	108	387	840	506	0	1346
		2020.	180	110	550	840	506	0	1346
		bilans	-165	2	163	0	0	0	0

9	Struganik	1999.	273	74	176	523	91	0	614
		2020.	250	75	189	514	100	0	614
		bilans	-23	1	13	-9	9	0	0
D	Osečina	1999.	2875	521	259	3654	1341	0	4995
		2020.	2003	526	648	3176	1084	0	4260
		bilans	-872	5	389	-478	-257	0	-735
1	Dragodol	1999.	1015	151	73	1240	444	0	1683
		2020.	500	154	100	755	194	0	948
		bilans	-515	3	27	-485	-250	0	-735
2	Pecka	1999.	2	1	0	3	0	0	3
		2020.	2	1	0	3	0	0	3
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
3	Carina	1999.	1857	368	186	2411	897	0	3308
		2020.	1500	370	548	2418	890	0	3308
		bilans	-357	2	362	7	-7	0	0

[Sledeći](#)

[Prethodni](#)

Tabela II-2. Rekapitulacija planiranih promena u načinu korišćenja ukupnih poljoprivrednih površina po mezorejonima i opština (1999-2020. godina)

(u hektarima)

Poljoprivredni rejoni i opštine		Godina	Njive i vrtovi	Voćnjaci i vinogradi	Livade	Obradive površine (4+5+6)	Pašnjaci	Ribnjaci, trstici, bare	Poljoprivr. površine (7+8+9)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
S	Okrug ukupno	1999.	108001	19177	21470	148647	22801	112	171561
		2020.	94992	20007	29559	144559	20319	120	164999
		bilans	-13009	830	8089	-4088	-2482	8	-6562
I	Ravničarsko dolinski / stočarsko ratarski rejon	1999.	45650	3347	4810	53808	4165	101	58074
		2020.	45295	3347	5033	53675	4110	109	57894
		bilans	-355	0	222	-133	-55	8	-180
A	Valjevo	1999.	2363	247	532	3142	267	0	3409
		2020.	2363	247	532	3142	267	0	3409
		bilans	0	0	0	0	0	0	0

B	Lajkovac	1999.	9817	723	1530	12069	1345	23	13438
		2020.	9632	723	1568	11922	1306	29	13258
		bilans	-185	0	38	-147	-39	6	-180
V	Ljig	1999.	2809	368	517	3694	115	0	3810
		2020.	2770	368	555	3693	116	0	3810
		bilans	-39	0	38	-1	1	0	0
G	Mionica	1999.	3725	484	364	4573	218	0	4792
		2020.	3725	484	364	4573	218	0	4792
		bilans	0	0	0	0	0	0	0
D	Ub	1999.	26937	1525	1867	30329	2219	78	32625
		2020.	26806	1525	2013	30344	2202	80	32625
		bilans	-131	0	146	15	-17	2	0
II	Brežuljkasti / stočarsko-voćarsko-ratarski rejон	1999.	45591	11268	8571	65430	8454	11	73894
		2020.	38124	12046	14900	65069	8528	11	73607
		bilans	-7467	778	6329	-361	74	0	-287
A	Valjevo	1999.	20754	5592	4747	31093	4132	0	35225
		2020.	17892	5989	7035	30915	4285	0	35200
		bilans	-2862	397	2288	-178	153	0	-25
B	Lajkovac	1999.	328	41	39	408	49	0	457
		2020.	326	50	40	416	41	0	457
		bilans	-2	9	1	8	-8	0	0
V	Ljig	1999.	4701	1219	1431	7351	830	0	8181
		2020.	4202	1290	1871	7363	818	0	8181
		bilans	-499	71	440	12	-12	0	0
G	Mionica	1999.	6394	1281	599	8274	619	0	8892
		2020.	5621	1450	1000	8071	560	0	8630
		bilans	-773	169	401	-203	-59	0	-262
D	Osečina	1999.	9557	2604	1592	13753	2491	0	16244
		2020.	6508	2702	4563	13773	2471	0	16244
		bilans	-3049	98	2971	20	-20	0	0
D	Ub	1999.	3858	531	163	4552	333	11	4895
		2020.	3576	565	391	4532	353	11	4895
		bilans	-282	34	228	-20	20	0	0
III	Brdsko-planinski / stočarsko-travno-voćarski rejон	1999.	16760	4561	8089	29410	10182	1	39593
		2020.	11573	4613	9627	25816	7681	1	33498
		bilans	-5187	52	1538	-3594	-2501	0	-6095
A	Valjevo	1999.	7677	2233	4296	14206	5681	0	19886
		2020.	4926	2262	4623	11814	3828	0	15641

		bilans	-2751	29	327	-2392	-1853	0	-4245
V Ljig	1999.	2313	850	1910	5073	1469	0	6542	
	2020.	1869	853	1991	4713	1053	0	5766	
	bilans	-444	3	81	-360	-416	0	-776	
G Mionica	1999.	3895	958	1623	6477	1691	1	8169	
	2020.	2775	973	2364	6113	1716	1	7830	
	bilans	-1120	15	741	-364	25	0	-339	
D Osečina	1999.	2875	521	259	3654	1341	0	4995	
	2020.	2003	526	648	3176	1084	0	4260	
	bilans	-872	5	389	-478	-257	0	-735	

Tabela II-3. Struktura korišćenja ukupnih poljoprivrednih površina, po mezorejonima i opština - u % (1999-2020. godina)

Poljoprivredni rejoni i opštine			Poljoprivredno zemljište = 100						
			Godina	Njive i vrtovi	Voćnjaci i vinogradi	Livade	Obradive površine (4+5+6)	Pašnjaci	Ribnjaci, trstici, bare
1	2	3	4	5	6	7	8	9	
S Okrug ukupno	1999.	63.0	11.2	12.5	86.6	13.3	0.1		
	2020.	57.6	12.1	17.9	87.6	12.3	0.1		
I Ravničarsko-dolinski / stočarsko-ratarski rejona	1999.	78.6	5.8	8.3	92.7	7.2	0.2		
	2020.	78.2	5.8	8.7	92.7	7.1	0.2		
II Brežuljkasti / stočarsko-voćarsko-ratarski rejona	1999.	61.7	15.2	11.6	88.5	11.4	0.0		
	2020.	51.8	16.4	20.2	88.4	11.6	0.0		
III Brdsko-planinski / stočarsko-travno-voćarski rejona	1999.	42.3	11.5	20.4	74.3	25.7	0.0		
	2020.	34.5	13.8	28.7	77.1	22.9	0.0		
A Valjevo	1999.	52.6	13.8	16.4	82.8	17.2	0.0		
	2020.	46.4	15.7	22.5	84.6	15.4	0.0		
I Ravničarsko-dolinski / stočarsko-ratarski rejona	1999.	69.3	7.2	15.6	92.2	7.8	0.0		
	2020.	69.3	7.2	15.6	92.2	7.8	0.0		
II Brežuljkasti / stočarsko-voćarsko-ratarski rejona	1999.	58.9	15.9	13.5	88.3	11.7	0.0		
	2020.	50.8	17.0	20.0	87.8	12.2	0.0		
III Brdsko-planinski / stočarsko-travno-voćarski rejona	1999.	38.6	11.2	21.6	71.4	28.6	0.0		
	2020.	31.5	14.5	29.6	75.5	24.5	0.0		
B Lajkovac	1999.	73.0	5.5	11.3	89.8	10.0	0.2		
	2020.	72.6	5.6	11.7	90.0	9.8	0.2		
I Ravničarsko-dolinski / stočarsko-ratarski rejona	1999.	73.1	5.4	11.4	89.8	10.0	0.2		
	2020.	72.7	5.5	11.8	89.9	9.9	0.2		
II Brežuljkasti / stočarsko-voćarsko-ratarski rejona	1999.	71.8	9.1	8.5	89.4	10.6	0.0		
	2020.	71.3	11.1	8.7	91.1	8.9	0.0		
V Ljig	1999.	53.0	13.1	20.8	87.0	13.0	0.0		

			2020.	49.8	14.1	24.9	88.8	11.2	0.0
I	Ravničarsko-dolinski / stočarsko-ratarski rejon	1999.	73.7	9.7	13.6	97.0	3.0	0.0	
		2020.	72.7	9.7	14.6	96.9	3.1	0.0	
II	Brežuljkasti / stočarsko-voćarsko-ratarski rejon	1999.	57.5	14.9	17.5	89.9	10.1	0.0	
		2020.	51.4	15.8	22.9	90.0	10.0	0.0	
III	Brdsko-planinski / stočarsko-travno-voćarski rejon	1999.	35.3	13.0	29.2	77.5	22.5	0.0	
		2020.	32.4	14.8	34.5	81.7	18.7	0.0	
G	Mionica	1999.	64.1	12.5	11.8	88.4	11.6	0.0	
		2020.	57.0	13.7	17.5	88.3	11.7	0.0	
I	Ravničarsko-dolinski / stočarsko-ratarski rejon	1999.	77.7	10.1	7.6	95.4	4.6	0.0	
		2020.	77.7	10.1	7.6	95.4	4.6	0.0	
II	Brežuljkasti / stočarsko-voćarsko-ratarski rejon	1999.	71.9	14.4	6.7	93.0	7.0	0.0	
		2020.	65.1	16.8	11.6	93.5	6.5	0.0	
III	Brdsko-planinski / stočarsko-travno-voćarski rejon	1999.	47.7	11.7	19.9	79.3	20.7	0.0	
		2020.	35.4	12.4	30.2	78.1	21.9	0.0	
D	Osečina	1999.	58.5	14.7	8.7	82.0	18.0	0.0	
		2020.	41.5	15.7	25.4	82.7	17.3	0.0	
II	Brežuljkasti / stočarsko-voćarsko-ratarski rejon	1999.	58.8	16.0	9.8	84.7	15.3	0.0	
		2020.	40.1	16.6	28.1	84.8	15.2	0.0	
III	Brdsko-planinski / stočarsko-travno-voćarski rejon	1999.	57.6	10.4	5.2	73.2	26.8	0.0	
		2020.	47.0	12.3	15.2	74.6	25.4	0.0	
D	Ub	1999.	82.1	5.5	5.4	93.0	6.8	0.2	
		2020.	81.0	5.6	6.4	93.0	6.8	0.2	
I	Ravničarsko-dolinski / stočarsko-ratarski rejon	1999.	82.6	4.7	5.7	93.0	6.8	0.2	
		2020.	82.2	4.7	6.2	93.0	6.7	0.2	
II	Brežuljkasti / stočarsko-voćarsko-ratarski rejon	1999.	78.8	10.8	3.3	93.0	6.8	0.2	
		2020.	73.0	11.5	8.0	92.6	7.2	0.2	

Tabela II-4. Raspored poljoprivrednih površina Okruga i opština po mezorejonima - u % (1999-2020. godina)

Poljoprivredni rejoni i opštine		Godina	Njive i vrtovi	Voćnjaci i vinogradi	Livade	Obradive površine (4+5+6)	Pašnjaci	Ribnjaci, trstici, bare	Poljoprivr. površine (7+8+9)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
S	Okrug ukupno	1999.	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
		2020.	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
I	Ravničarsko-dolinsko / stočarsko-ratarski rejon	1999.	42.3	17.5	22.4	36.2	18.3	89.9	33.9
		2020.	47.7	16.7	17.0	37.1	20.2	90.6	35.2
II	Brežuljkasti / stočarsko-voćarsko-ratarski rejon	1999.	42.2	58.8	39.9	44.0	37.1	9.6	43.1
		2020.	40.1	60.2	50.4	45.0	42.0	8.9	44.6

III	Brdsko-planinski / stočarsko-travno-voćarski rejон	1999.	15.5	23.8	37.7	19.8	44.7	0.5	23.1
		2020.	12.2	23.1	32.6	17.9	37.8	0.5	20.3
A	Valjevo	1999.	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
		2020.	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
I	Ravniciarsko-dolinski / stočarsko-ratarski rejон	1999.	7.7	3.1	5.6	6.5	2.6	100.0	5.8
		2020.	9.4	2.9	4.4	6.9	3.2	100.0	6.3
II	Brežuljasti / stočarsko-voćarsko-ratarski rejон	1999.	67.4	69.3	49.6	64.2	41.0	0.0	60.2
		2020.	71.1	70.5	57.7	67.4	51.1	0.0	64.9
III	Brdsko-planinski / stočarsko-travno-voćarski rejон	1999.	24.9	27.7	44.9	29.3	56.4	0.0	34.0
		2020.	19.6	26.6	37.9	25.8	45.7	0.0	28.8
B	Lajkovac	1999.	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
		2020.	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
I	Ravniciarsko-dolinski / stočarsko-ratarski rejон	1999.	96.8	94.6	97.5	96.7	96.5	100.0	96.7
		2020.	96.7	93.5	97.5	96.6	97.0	100.0	96.7
II	Brežuljkasti / stočarsko-voćarsko-ratarski rejон	1999.	3.2	5.4	2.5	3.3	3.5	0.0	3.3
		2020.	3.3	6.5	2.5	3.4	3.0	0.0	3.3
V	Ljig	1999.	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
		2020.	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
I	Ravniciarsko-dolinski / stočarsko-ratarski rejон	1999.	28.6	15.1	13.4	22.9	4.8		20.6
		2020.	31.3	14.7	12.6	23.4	5.8		21.5
II	Brežuljkasti / stočarsko-voćarsko-ratarski rejон	1999.	47.9	50.0	37.1	45.6	34.4		44.1
		2020.	47.5	51.4	42.4	46.7	41.2		46.1
III	Brdsko-planinski / stočarsko-travno-voćarski rejон	1999.	23.5	34.9	49.5	31.5	60.8		35.3
		2020.	21.1	34.0	45.1	29.9	53.0		32.5
G	Mionica	1999.	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
		2020.	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
I	Ravniciarsko-dolinski / stočarsko-ratarski rejон	1999.	26.6	17.8	14.1	23.7	8.6	0.0	21.9
		2020.	30.7	16.7	9.8	24.4	8.8	0.0	22.5
II	Brežuljkasti / stočarsko-voćarsko-ratarski rejон	1999.	45.6	47.0	23.2	42.8	24.5	0.0	40.7
		2020.	46.4	49.9	26.8	43.0	22.4	0.0	40.6
III	Brdsko-planinski / stočarsko-travno-voćarski rejон	1999.	27.8	35.2	62.8	33.5	66.9	100.0	37.4
		2020.	22.9	33.5	63.4	32.6	68.8	100.0	36.8
D	Osečina	1999.	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0		100.0
		2020.	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0		100.0
II	Brežuljkasti / stočarsko-	1999.	76.9	83.3	86.0	79.0	65.0		76.5

	voćarsko-ratarski rejon								
		2020.	76.5	83.7	87.6	81.3	69.5		79.2
III	Brdsko-planinski / stočarsko-travno-voćarski rejon	1999.	23.1	16.7	14.0	21.0	35.0		23.5
		2020.	23.5	16.3	12.4	18.7	30.5		20.8
D	Ub	1999.	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
		2020.	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
I	Ravniciarsko-dolinski / stočarsko-ratarski rejon	1999.	87.5	74.2	92.0	87.0	87.0	87.9	87.0
		2020.	88.2	73.0	83.7	87.0	86.2	88.1	87.0
II	Brežuljkasti / stočarsko-voćarsko-ratarski rejon	1999.	12.5	25.8	8.0	13.0	13.0	12.1	13.0
		2020.	11.8	27.0	16.3	13.0	13.8	11.9	13.0

Tabela II-5. Procena potencijalnih dometa promena agrarne strukture po katastarskim opštinama (1991-2020), prema ukupno korišćenoj /raspoloživoj poljoprivrednoj površini

Red. broj	Prostorna jedinica do nivoa katastarske opštine	Broj gazdinstava					Agrarna struktura 2020 - u ha				
		1991.		2020. godine od toga u ha			Ukupno ha	> 3	3-10	< 10	Prosek po gazdin.
		ukupno	ukupno	< 3	3-10	> 10					
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	OKRUG UKUPNO	34724	25185	11963	9619	3603	165.000	16942	69093	78965	6,6
	Ravniciarsko-dolinski rejon	12.998	10.640	5710	3733	1197	57.894	8.290	24.425	25.179	5,4
A.	Valjevo	1.013	970	785	143	42	3.410	1495	915	1000	3,5
1.	Beloševac	149	140	125	10	5	449	200	75	174	3,2
2.	Veselinovac	63	60	50	8	2	228	90	60	78	3,8
3.	Divci - CZS	134	120	100	15	5	536	250	90	196	4,4
4.	Lukovac	230	220	190	20	10	811	475	150	186	3,6
5.	Popučke	437	430	320	90	20	1.386	480	540	366	3,2
B.	Lajkovac	3412	2860	1.555	1.080	225	13.255	1.958	5.945	5352	4,6
1.	Bajevac	222	210	100	95	15	1.233	150	570	513	5,8
2.	Vračević	299	200	90	80	30	1.250	90	520	640	6,2
3.	D. Lajkovac	131	100	70	20	10	518	70	100	348	5,2
4.	Jabuče - CZS	743	700	150	500	50	3.603	180	2.500	923	5,1
5.	Lajkovac - OC	572	510	450	50	10	889	450	250	189	1,7
6.	Mali Borak	143	100	50	40	10	508	100	200	208	5,1
7.	Nepričava	180	120	60	40	20	1.143	90	280	773	9,5
8.	Pepeljevac	189	130	80	30	20	701	120	150	431	5,3
9.	Pridvorica	77	70	50	15	5	359	100	105	154	5,1
10.	Prnjavor - CZS	108	100	70	25	5	352	70	150	132	3,5

11.	Ratkovac	110	100	60	35	5	414	120	210	84	4,1
12.	Rubribreza	147	120	80	30	10	510	120	180	210	4,2
13.	Skobalj	80	50	20	20	10	486	30	150	306	9,7
14.	Stepanje	135	110	65	40	5	432	78	200	154	3,9
15.	Strmovo	103	90	60	20	10	417	90	180	147	4,6
16.	Ćelije	173	150	100	40	10	440	100	200	140	2,9
V	Ljig	823	585	300	200	85	3810	495	1304	2011	6,5
1.	Bošvanović	89	60	30	20	10	491	60	110	321	8,1
2.	Jajčić	125	85	40	30	15	603	80	180	343	7,0
3.	Latković	136	110	60	40	10	568	120	220	228	5,1
4.	Liplje	131	100	45	40	15	693	54	300	339	6,9
5.	Moravci	171	120	65	40	15	661	91	260	310	5,5
6.	Cvetanovac	171	110	60	30	20	794	90	234	470	7,2
G.	Mionica	1.200	975	575	310	90	4.794	748	2.091	1.955	4,9
1.	Virovac	155	125	70	40	15	653	98	280	275	5,2
2.	Vrtiglavo	119	100	55	30	15	678	110	237	331	6,8
3.	D. Mušić	73	60	30	25	15	377	45	200	132	6,2
4.	Klašnić	40	35	15	18	2	193	30	115	48	5,5
5.	Maljević	68	60	30	25	5	351	45	175	131	5,8
6.	Mionica - varoš - OC	148	120	120	0	0	83	83	0	0	0,6
7.	Mionica - selo	191	140	80	50	10	649	80	300	269	4,6
8.	Nanomir	56	44	25	17	2	179	42	102	35	4,0
9.	Rabović	75	65	30	25	10	449	45	175	229	6,9
10.	Sanković	94	80	40	30	10	441	60	201	180	5,5
11.	Tabanović	104	86	50	30	6	384	65	186	133	4,4
12.	Todorin Do	77	60	30	20	10	357	45	120	192	5,9
D.	Ub	6.550	5250	2495	2000	755	32.625	3594	14.170	14.861	6,2
1.	Banjani - CZS	315	270	170	60	40	1732	255	450	1.027	6,4
2.	Brgule	355	300	190	90	20	1315	285	630	400	4,3
3.	Brezovica	169	145	45	70	30	1037	81	504	452	7,1
4.	Vrelo	449	350	150	130	70	2.145	180	910	1055	6,1
5.	Vukona	81	65	30	15	20	577	45	120	412	8,8
6.	Gunjevac	100	80	40	30	10	435	60	210	165	5,4
7.	Zvizdar	152	130	60	50	20	839	90	350	399	6,4
8.	Joševa	140	120	50	55	15	671	80	396	195	5,5
9.	Kalenić	195	170	50	90	30	1087	70	630	387	6,3
10.	Kalinovac	150	120	40	70	10	760	60	490	210	6,3
11.	Kožuar	246	210	80	100	30	1347	120	700	527	6,4
12.	Liso Polje	71	50	30	10	10	347	60	70	217	6,9
13.	Lončanik	150	120	60	50	10	695	90	350	255	5,7

14.	Milorci	94	70	40	20	10	378	48	150	180	5,4
15.	Murgaš	131	120	60	40	20	799	90	300	409	6,6
16.	Novaci	270	240	100	120	20	1446	150	900	396	6,0
17.	Paljubi	229	210	100	80	30	1438	150	600	688	6,8
18.	Pambukovica - CZS	327	295	130	140	25	1904	195	1050	695	6,4
19.	Radljevo - CZS	173	170	80	70	20	1017	120	490	407	5,9
20.	Ruklada	95	90	40	30	20	759	60	240	459	8,4
21.	Sovljak	391	260	100	140	20	1546	150	1050	346	5,9
22.	Stublenica	273	230	110	80	40	1695	165	600	930	7,3
23.	Takovo	261	220	120	60	40	1504	180	450	874	8,2
24.	Tvrdojedac	130	90	50	20	20	706	100	160	446	7,8
25.	Trlić	294	220	80	100	40	1549	120	750	679	7,0
26.	Trnjaci	109	52	20	30	2	290	30	210	50	5,5
27.	Tulari	318	200	50	100	50	1766	100	750	916	8,8
28.	Ub - OC	374	303	300	0	3	359	300	0	59	...
29.	Crvena Jabuka	169	120	80	30	10	553	100	210	243	4,6
30.	Čučuge	152	110	20	60	30	914	30	240	644	8,3
31.	Šarbane	187	120	20	60	40	1015	30	210	775	8,4
	Brežuljkasti rejon	17.149	11105	5108	4431	1566	73609	5551	33.134	34.924	6,6
A.	Valjevo	8657	6530	3717	2039	774	35200	3135	15.027	17.038	5,3
1.	Babina Luka	229	180	60	100	20	1203	90	750	363	6,6
2.	Balinović	70	56	20	35	1	265	30	210	25	4,7
3.	Beomužević	149	122	25	90	7	847	30	675	142	6,9
4.	Blizonje	80	73	20	45	8	565	30	360	175	7,7
5.	Bobova - CZS	125	115	40	60	15	844	60	420	364	7,3
6.	Brankovina - CZS	114	110	50	40	20	777	60	300	417	7,0
7.	Bujačić	56	55	30	20	5	304	45	150	109	5,5
8.	Valjevo - RC	2747	2450	2400	47	3	1302	960	295	47	...
9.	Vlaščić	34	15	0	5	10	295	0	40	252	19,4
10.	Vragočanica	151	100	20	40	40	1251	30	300	921	12,5
11.	Gola Glava	203	130	20	50	60	1759	40	400	1319	13,5
12.	G. Đukovica	370	180	50	60	70	2062	100	480	1482	11,4
13.	G. Grabovica	218	150	80	65	5	593	120	390	83	3,9
14.	Degurić	83	70	50	17	3	257	78	102	77	3,6
15.	D. Bukovica	181	130	40	60	20	836	60	450	353	6,6
16.	Dračić - CZS	65	60	30	25	5	294	60	150	84	4,9
17.	Dupljaj	140	105	20	80	5	734	40	600	94	6,9
18.	Žabari	123	100	30	70	10	658	60	420	178	6,6
19.	Zabrdice	141	119	44	70	5	775	80	560	135	6,7
20.	Zarube	49	25	5	10	10	319	10	75	234	12,7
21.	Zlatarić	226	180	60	100	20	1183	90	750	343	6,5

22.	Jasenica	92	65	20	40	5	429	30	300	99	6,6
23.	Joševa	71	55	20	20	15	478	30	150	298	8,6
24.	Kamenica - SC	292	210	70	100	40	1700	140	750	810	8,0
25.	Klanica	147	110	50	40	20	938	100	320	518	9,5
26.	Klinci	54	25	0	10	15	394	0	75	319	15,7
27.	Kozličić	126	70	20	40	10	507	30	300	177	7,2
28.	Kotešica	242	140	40	80	20	1090	60	600	430	7,7
29.	Lelić	184	130	50	60	20	1071	100	450	521	8,2
30.	Lozница	194	125	40	75	10	870	60	600	210	6,9
31.	Majinović	76	52	30	15	7	327	60	120	147	6,2
32	Miličinica	330	170	10	80	80	2718	20	600	2098	15,9
33.	Mrčić	63	42	15	20	7	340	30	150	160	8,0
34.	Oglđenovac	250	140	10	80	50	1604	20	600	984	11,4
35.	Osladić	224	130	10	75	45	1568	20	560	988	12,0
36.	Paklje	40	30	10	15	5	255	15	120	120	8,5
37.	Petnica - NSF	89	71	50	20	1	246	75	150	21	3,4
38.	Pričević - NSF	189	120	40	60	20	1000	60	450	490	8,3
39.	Rabas	50	35	5	10	20	653	10	80	563	18,6
40.	Rađevo Selo	179	145	80	60	5	682	120	450	112	4,7
41.	Sedlari	84	75	40	25	10	404	60	150	194	5,3
42.	Statar	65	35	5	15	15	422	10	100	312	12,0
43.	Tupanci	62	30	8	10	12	347	12	75	270	11,9
B.	Lajkovac	108	80	30	50	0	457	50	407	0	5,7
1.	Markova Crkva	38	30	10	20	0	208	20	188	0	6,9
2.	Slovac - CZN	70	50	20	30	0	249	30	219	0	5,0
V.	Ljig	1717	1085	383	527	175	8181	576	3775	3.830	7,5
1.	Babajić	126	105	50	40	15	726	80	300	346	6,9
2.	Belanovica - CZS	20	18	18	0	0	18	0	0	0	...
3.	Brančić	142	102	60	30	12	570	90	225	255	5,6
4.	Veliševec	116	87	40	40	7	516	60	300	156	5,9
5.	Gukoši	98	90	50	30	10	491	70	240	181	5,5
6.	Diči	50	43	25	12	6	289	50	90	149	6,7
7.	Živkovci	229	150	40	80	30	1306	60	560	686	8,7
8.	Ivanovci	146	100	30	65	5	642	45	460	137	6,4
9.	Kalenjevci	211	160	40	90	30	1457	60	720	677	9,1
10.	Ljig - OC	200	10	10	0	0	3	3	0	0	...
11.	Poljanice	163	100	10	80	10	861	20	640	201	8,6
12.	Šutci	216	120	10	60	50	1302	20	240	1042	10,9
G.	Mionica	1774	1.100	393	535	172	8631	720	4030	3881	7,8
1.	Bukovac	54	30	5	10	15	410	10	80	320	13,7
2.	Golubac	53	30	10	10	10	321	10	80	231	10,7

3.	G. Mušić - CZS	195	145	50	80	15	940	80	560	300	6,5
4.	Dučić	172	120	34	80	6	797	60	600	137	6,6
5.	Đurđevac	97	50	10	20	20	661	20	150	491	13,2
6.	Ključ	166	94	36	40	18	740	70	300	370	7,9
7.	Komanice	120	80	40	30	10	527	60	240	227	6,6
8.	Paštrić	123	82	35	35	12	622	70	280	272	7,6
9.	Popadić	173	103	30	60	13	786	60	450	276	7,6
10.	Rajković - CZS	130	95	40	40	15	682	80	300	302	7,2
11.	Rakari - CZS	116	78	30	40	8	547	60	300	187	7,0
12.	Robaje	153	70	20	30	20	845	40	240	565	12,1
13.	Tolić	129	70	35	30	5	414	70	240	104	5,9
14.	Šušeoka	93	53	18	30	5	339	30	210	99	6,0
D.	Osečina	3135	1840	490	1015	335	16245	880	7875	7490	8,8
1.	Bastać	185	105	20	70	15	894	40	525	329	8,5
2.	Belotić	215	125	25	85	15	1058	50	680	328	8,5
3.	Bratačić	92	58	10	45	3	445	20	360	65	7,7
4.	G. Crniljevo	182	90	15	45	30	1089	30	360	699	12,1
5.	Gunjaci	365	210	60	120	30	1704	120	300	684	8,1
6.	Dragijevica	215	130	40	55	35	1322	80	440	802	10,2
7.	Kolarić	292	170	20	120	30	1639	40	300	699	9,6
8.	Konjuša	64	35	5	5	25	624	10	40	574	17,8
9.	Lopatanj	150	220	30	130	60	2337	60	1040	1237	10,6
10.	Osečina - OC	534	372	200	160	12	1792	300	1200	292	...
11.	Ostružanj	169	100	20	55	25	1021	40	450	531	10,2
12.	Plužac	145	85	20	45	20	844	40	360	444	9,9
13.	Sirdija	127	80	15	40	25	851	30	300	521	10,6
14.	Tuđin	100	60	10	40	10	625	20	320	285	10,4
Đ.	Ub	758	470	95	265	110	4895	190	2020	2685	10,4
1.	Vrhovine	155	95	15	50	25	996	30	380	586	10,5
2.	Gvozdenović	134	90	20	50	20	930	40	380	510	10,3
3.	Dokmir	172	100	25	55	30	1190	50	420	720	11,9
4.	Kršna Glava	76	50	10	30	10	513	20	240	253	10,3
5.	Raduša	98	60	10	40	10	560	20	300	240	9,3
6.	Slatina	123	75	15	40	15	706	30	300	376	9,4
	Brdsko-planinski rejon	5577	3440	1145	1455	840	33497	3101	11534	18862	9,7
A.	Valjevo	2639	1490	424	649	417	15641	1054	5126	9461	10,5
1.	Bačevci	180	120	20	80	20	1134	50	640	444	9,5
2.	Belić	25	18	10	5	3	139	20	40	79	7,7
3.	Bogatić	52	32	10	15	7	338	20	120	198	10,6
4.	Brangović	42	30	15	10	5	242	30	80	132	8,1

5.	Brezovica	186	55	20	30	5	419	40	240	139	7,6
6.	Vujinovača	108	50	10	10	30	724	30	80	614	14,5
7.	G. Leskovice	182	70	10	35	25	846	30	280	536	12,1
8.	Divčibare - NSF**)	9	10	0	0	10	339	0	0	339	33,9
9.	D. Leskovice - CZS	185	80	20	30	30	938	60	200	106	5,7
10.	Kovačice	59	50	30	15	5	286	60	200	678	11,7
11.	Kunice	35	30	17	12	1	135	25	90	20	4,5
12.	Paune	181	90	25	35	30	977	50	280	647	10,9
13.	Prijezdić	127	75	30	20	25	770	60	160	550	10,3
14.	Ravnje	69	45	10	20	15	528	30	160	338	11,7
15.	Rebelj	121	75	10	40	25	302	30	320	552	12,0
16.	Rovni	50	35	15	15	5	253	33	120	100	7,2
17.	Sandalj	53	40	20	15	5	281	60	120	101	7,0
18.	Sitarice	59	40	17	17	6	293	36	136	121	7,3
19.	Sovač	52	40	10	20	10	398	30	160	208	10,0
20.	Stanina Reka	143	115	40	50	25	1080	120	400	560	9,4
21.	Strma Gora	51	40	10	25	5	323	30	200	93	8,1
22.	Stubo	117	65	20	30	15	664	60	240	364	10,2
23.	Suvodanje	215	80	10	40	30	1002	30	320	652	14,4
24.	Sušica	107	55	10	20	25	722	30	160	532	13,1
25.	Taor	112	75	15	20	40	1158	30	160	968	16,5
26.	Tubravić - CZS	119	75	20	40	15	750	60	300	390	10,0
V.	Ljig	1.113	730	340	275	115	5766	1020	2200	2546	7,9
1.	Ba	177	108	50	50	8	722	150	400	172	6,7
2.	Donji Banjani	77	50	30	15	5	331	90	120	121	6,6
3.	Kadina Luka	151	90	40	40	10	646	120	320	206	7,2
4.	Kozelj	147	85	20	40	25	946	60	320	566	11,1
5.	Lalinci	113	90	60	20	10	580	180	160	240	6,4
6.	Paležnica	69	50	20	20	10	445	60	160	225	8,9
7.	Slavkovica - CZS	232	157	70	60	27	1317	210	480	627	8,4
8.	Štavica	147	100	50	30	20	779	150	240	389	7,8
G.	Mionica	1191	760	220	340	200	7830	660	2680	4490	10,3
1.	Berkovac	137	95	30	60	15	888	90	480	318	9,3
2.	Brežđe - CZS	173	110	40	60	10	868	120	480	268	7,9
3.	G. Lajkovac	158	105	20	50	35	1296	60	400	836	12,3
4.	Gunjica	53	30	10	15	5	293	30	120	143	9,8
5.	Krčmar	144	80	30	45	5	591	90	360	141	7,4
6.	Mratišić	96	70	30	20	10	507	90	160	257	7,2
7.	Osečenica	243	130	30	60	40	1427	90	480	857	10,8
8.	Planinica	109	80	10	10	60	1346	30	80	1236	16,8
9.	Struganik	78	60	20	20	20	614	60	120		

D.	Osečina	634	460	161	191	108	4259	366	1528	2365	9,3
1.	Dragodan	185	120	30	82	8	948	90	656	202	7,9
2.	Pecka - CZS	46	40	40	0	0	3	3	0	0	...
3.	Carina	403	300	91	109	100	3308	273	872	2163	11,0
IV	ukupno rejoni	34.724	25.185	11.936	9619	3603	165.000	16.942	69093	78965	6,6
I	Ravničarsko-dolinski	12998	10640	5710	3733	1197	57894	8290	24425	25179	5,4
II	Brežuljkasti	17149	11105	5108	4431	1566	73609	5551	33134	34924	6,6
III	Brdsko-planinski	5577	3440	1145	1455	840	33497	3101	11534	18862	9,7
V	Ukupno agrarna struktura rejona 2020 (u %)	-	100,0	47,5	38,2	14,3	100,0	10,3	41,9	47,8	-
I	Ravničarsko-dolinski	-	100,0	53,7	35,1	11,2	100,0	14,3	42,2	43,5	-
II	Brežuljkasti	-	100,0	46,0	39,9	14,1	100,0	7,5	45,0	47,5	-
III	Brdsko-planinski	-	100,0	33,3	42,3	24,4	100,0	9,3	34,4	56,3	-

*) Ukupno raspoloživa površina ravna je korišćenoj površini po osnovu vlasništva, zakupa i drugih formalizovanih/sporazumnih prava korišćenja.

Sledeći

Prethodni

Tabela II-6. Zbirni pregled očekivanih promena agrarne strukture po opštinama 1991-2020. godine

do 3 h							
Broj gazdinstva	11963	4926	1585	1023	1188	651	2590
- % ukupnog	47,5	54,8	53,9	42,9	41,9	28,3	45,3
Polj. zemljište - ha	16942	5685	2008	2091	2128	1246	3784
- % ukupno	10,3	10,5	14,6	11,7	10,0	6,1	10,1
Prosek po gazdin. - ha							
3 - 10 ha	1,42	1,15	1,27	2,04	1,79	1,91	1,46
Broj gazdinstva	9619	2831	1130	1002	1185	1206	2265
- % ukupnog	38,2	31,5	38,4	41,8	41,8	52,4	39,6
Polj. zemljište - ha	69093	21068	6352	7279	8801	9403	16190
- % ukupnog	41,9	38,8	46,3	41,0	41,4	45,9	43,2
Prosek po gazdin. - ha iznad 10 ha	7,18	7,44	5,62	7,26	7,43	7,80	7,15
Broj gazdinst.	3603	1233	225	375	462	443	865
- % ukupnog	14,3	13,7	7,7	15,6	16,3	19,3	15,1
Polj. zemljište - ha	78965	27499	5352	8387	10326	9855	17546
- % ukupnog	47,9	50,7	39,1	47,2	48,6	48,0	46,7
Prosek po gazdin. - ha	21,92	22,30	23,79	22,37	22,35	22,25	20,28

*) Po popisu

**) Prema aproksimacijama po KO (Tabela 6)

***) U odnosu na demografske projekcije 2020. (niska varijanta)

Tabela II-7. Planirane promene osnovnih resursnih i socio-ekonomskih obeležja poljoprivrede po opština 1991-2020*

	Okrug	Valjevo	Lajkovac	Ljig	Mionica	Osečina	Ub
	1	2	3	4	5	6	7
1. Poljoprivredna površina u ha - ukupno							
1991	171.322	58.627	13.809	18.758	21.798	20.736	37.594
2020	165.000	54.252	13.712	17.757	21.255	20.504	37.520
Indeks 2020/1991	96,3	92,5	99,3	94,7	97,5	98,9	99,8
Oranice i bašte							
1991	105.525	31.912	9.460	9.934	13.029	11.605	29.585
2020	95.000	25.184	9.958	8.842	12.122	8.510	30.384
Indeks 2020/1991	90,0	78,9	105,3	89,0	93,0	73,3	102,7
- višegodišnji zasadi							
1991	18.806	7.921	734	2.203	2.739	3.148	2.061
2020	20.000	8.495	771	2.511	2.904	3.228	2.091
Indeks 2020/1991	106,4	107,3	105,0	114,0	106,0	102,5	101,5
- travnjaci i ostalo							
1991	46.991	18.794	3.615	6.621	6.030	5.983	5.948
2020	50.000	20.573	2.983	6.404	6.229	8.766	5.045

Indeks 2020/1991	106,4	109,4	82,5	96,7	103,3	146,5	84,9
2. Broj aktivnih poljoprivrednika - ukupno							
1991	51.207	16.461	3.481	4.913	6.682	7.538	12.132
2020	18.203	6.079	1.212	1.609	2.166	2.682	4.455
Indeks 2020/1991	35,6	36,9	34,8	32,8	32,4	35,6	36,7
3. Broj aktivnih poljoprivrednika na 100 ha poljoprivredne površine							
1991	29,9	28,1	25,2	26,2	30,7	36,4	32,3
2020	11,0	11,2	8,8	9,1	10,2	13,1	11,9
4. Ukupno korišćena/raspoloživa poljoprivredna površina po 1 aktivnom poljoprivredniku - ha							
1991	3,3	3,6	4,0	3,8	3,3	2,8	3,1
2020	9,1	8,9	11,3	11,0	7,9	7,7	8,4
5. Ukupno raspoloživo/korišćeno poljoprivredno zemljište u proseku po gazdinstvu/preduzeću - ha							
- svega							
1991	4,93	4,76	3,92	5,13	5,23	5,50	5,14
2020	6,55	6,3	4,66	7,40	7,50	8,91	6,56
- oranice i baštne							
1991	3,04	2,59	2,69	2,72	3,13	3,08	4,05
2020	3,77	2,80	3,39	3,68	4,28	3,70	5,31
- višegodišnji zasadi							
1991	0,54	0,64	0,20	0,60	0,66	0,84	0,28
2020	0,79	0,94	0,26	1,05	1,02	1,40	0,37
- travnjaci i ostalo							
1991	1,35	1,53	1,03	1,81	1,45	1,58	0,81
2020	1,99	2,29	1,01	2,67	2,20	3,81	0,88
2020	1,99	2,29	1,01	2,67	2,20	3,81	0,88
6. Stočni fond u uslovnim grlima							
- broj uslovnih grla osnovnih vrsta stoke i živine - ukupno							
1991	126.092	40.082	9.980	14.657	21.021	14.036	26.316
2020	143.000	45.000	13.700	15.500	18.300	17.000	35.500
indeks 2020/1991	113,4	112,3	137,3	105,7	87,1	121,1	134,9
- broj uslovnih grla na 100 ha poljoprivredne površine							
1991	73,6	68,4	72,3	77,7	96,4	67,7	70,0
2020	86,7	83,4	99,9	87,3	86,1	82,9	94,6
- broj uslovnih grla u proseku po gazdinstvu/preduzeću							
1991	3,6	3,3	2,8	4,0	5,0	3,7	3,6
2020	5,7	5,0	4,7	6,5	6,5	7,4	6,2
7. Udeo čisto poljoprivrednih u ukupnom broju gazdinstva - %							
1991	45,0	43,7	20,8	35,7	51,1	63,5	50,7
2020	47,7	42,8	41,8	51,2	51,9	61,4	49,4

* Prema prethodnim tabelama, demografskim projekcijama za 2021. (varijanta niskog fertiliteta) i analitičko dokumentacione osnove (poljoprivredno zemljište i poljoprivreda).

2. Korišćenje i zaštita šuma, šumskih zemljišta i lovnih područja

2.1. Ciljevi

Osnovni ciljevi uređenja i korišćenja šuma i šumskih zemljišta su:

- 1) unapređenje stanja šuma prevođenjem prašumskih tipova u prebirne šume, uvećanjem obraslosti i negom šuma, obnavljanjem autohtonih vrsta drveća u kulturama četinara, indirektnom i direktnom konverzijom izdanačkih šuma u visoke ili druge odgovarajuće uzgojne oblike i sprovođenjem mera zaštite šuma, i
- 2) povećanje površine pod šumom (pošumljavanjem) u skladu sa rejonizacijom i kategorizacijom prostora.

2.2. Plan šuma i šumskih zemljišta

Unapređivanje stanja postojećih šuma obezbediće se:

- 1) postepenim prevođenjem prašumskih tipova u prebirne šume, uz istovremeno uvećanje obraslosti i zapremine i poboljšanje razmera smese na 1.559 ha (u državnim šumama);
- 2) uvećanjem obraslosti i nege visokih šuma bukve (šuma oplodne seče dugog podmladnog razdoblja) na 2.479 ha (u državnim šumama);
- 3) uvećanjem obraslosti, poboljšanjem kvaliteta i popravkom razmere smese u šumama oplodne seče kratkog podmladnog razdoblja na 1.168 ha (u državnim šumama);
- 4) intenzivnim merama nege (čišćenjem i proredama) u kulturama i veštačkim podignutim sastojinama četinara na površini od 1.681 ha (u državnim šumama);
- 5) intezivnim merama nege (proredama) u visokim mladim i srednjedobnim sastojinama i izdanačkim šumama na 26.000 ha;
- 6) forsiranjem prirodnim i veštačkim putem, obnavljanja autohtonih vrsta drveća u kulturama četinara, posebno onim na boljim staništima na 840 ha (u državnim šumama);
- 7) indirektna konverzija zrelih izdanačkih šuma na boljim staništima u visoki uzgojni oblik na 8.000 ha;
- 8) direktna konverzija izdanačkih šuma na lošijim staništima istom ili drugom odgovarajućom vrstom na 8.000 ha;

9) direktna konverzija dela sastojina bagrema na boljim staništima i supstitucija vrste (autohtonim) na 400 ha, i

10) sprovodenje mera (preventivne i represivne) zaštite šuma i svih ostalih zaštićenih objekata prirode na 60.000 ha.

Pošumljavanje, odnosno povećanje površina pod šumom obezbediće se:

1) pošumljavanjem na šumskom zemljištu VI, VII i delom VIII bonitetne klase na površini od 2.899 ha u opštini Valjevo, 200 ha u opštini Mionica, 775 ha u opštini Ljig i 735 ha u opštini Osečina (od tih površina 352 ha su u državnom vlasništvu pod upravom JP "Srbijašume" - šumska uprava Valjevo);

2) pošumljavanjem u okviru bioloških antierozivnih radova u slivnom području vodoakumulacija "Rovni" na površini od 1.371 ha (opština Valjevo) i "Ribnica" na površini od 401 ha (opština Mionica);

3) rekultivacijom (pošumljavanjem) površinskih kopova Kolubarskog lignitskog basena - lokalitet Mali Borak na površini od 180 xa, i

4) korišćenjem za pošumljavanje navedenih površina, polazeći od ekoloških karakteristika staništa, autohtonih vrsta drveća: bukva, kitnjak, javor, beli jasen i pojedine vrste divljeg voća, a po potrebi na pojedinim staništima (jalovištima i deposit) i pionirskim vrstama crnim borom, bagremom, jasikom i brezom (Tabela II-8, Tabela II-9, Tabela II-10).

Tabela II-8. Plan pošumljavanja područja
Prostornog plana 2020 godine

Plan pošumljavanja 2020.		
Opština	Katastarska opština	Površina (ha)
1	2	3
I Valjevo	Baćevci	95
	Brezovica	940
	Vujkovača	295
	G. Leskovice	510
	Divčibare	75
	D. Leskovice	690
	Zarube	25
	Kovačice	50
	Kunice	10
	Rebelj	210
	Sovač	45
	Stubo	95
	Taor	300
	Sitarice	50

	Suvodanje	880
Svega I		4.270
II Mionica	Brežđe	116
	Krčmar	58
	Tolić	62
	Ključ	60
	Mratišić	100
	Osečenica	65
	Rajković	75
	Robaje	65
Svega II		601
III Ljig	Ba	675
	Slavkovica	100
Svega III		775
IV Osečina	Dragol	735
Svega IV		735
V Lajkovac	Mali Borak	180
Svega V		180
Područje Prostornog plana:		6.561

Površine za pošumljavanje namenjene zaštiti saobraćajnica, zaštiti od imisionog dejstva, uređenju predela i drugim zaštitnim funkcijama utvrdiće se odgovarajućim urbanističkim planovima.

Tabela II-9. Pregled površine koje treba pošumiti do 2020. god.

Opština	Bonitetne klase VI, VII i VIII (ha)	Zašt. šume voda (ha)	Jalovišta (ha)	Ukupno (ha)
Valjevo	2.899	1.371	-	4.270
Mionica	200	401	-	601
Ljig	775	-	-	775
Osečina	500	-	-	500
Lajkovac	-	-	180	180
UKUPNO	4.374	1.722	180	6.326

Tabela II-10. Plan šumovitosti područja Prostornog plana

Opština	Površina opština (ha)	2000.		2020. godina	
		površina šuma prema vlasničkoj strukturi (ha)	šumovitost %	površina šuma prema vlasničkoj strukturi (ha)	šumovitost %
				%	%
		privatno	19.926	privatno	24.026
		društveno	7.110	društveno	7.280

Valjevo	90.531	Svega	27.036	29,86	Svega	31.306	34,70
		privatno	2.472		privatno	2.472	
		društveno	524		društveno	704	
Lajkovac	18.568	Svega	2.996	16,13	Svega	3.176	17,10
		privatno	7.075		privatno	7.750	
		društveno	1.032		društveno	1.132	
Ljig*)	27.884	Svega	8.107	29.07	Svega	8.882	31,83
		privatno	6.611		privatno	7.172	
		društveno	2.435		društveno	2.475	
Mionica	32.938	Svega	9.046	27.46	Svega	9.647	29.29
		privatno	9.215		privatno	9.910	
		društveno	160		društveno	200	
Osečina	31.887	Svega	9.375	29.40	Svega	1.011	31,7
		privatno	5.340		privatno	5.340	
		društveno	430		društveno	430	
Ub	45.643	Svega	5.770	12.64	Svega	5.770	12.64
UKUPNO:		privatno	50.639		privatno	56.670	
		društveno	11.691		društveno	12.221	
	247.451	Svega	62.330	25.30	Svega	68.891	27.87

*) U opštini Ljig nije obuhvaćena Belanovica; Prema listi katastarskog prihoda za 1999. godinu; Izvor katastar 1999. godine

Očekivani efekti realizacije planskih rešenja su;

- 1) povoljniji odnos i uvećanje učešća visokih šuma u ukupnom drvnom fondu sa 13.225 ha na 29,625 ha ili za 26%, a sa novopodignutim kulturama uvećanje površine pod visokim šumama za 22.726 ha ili za 33%;
- 2) uvećanje sklopljenosti, obraslosti uz povoljnije učešće autohtonih, odabranih vrsta, a time i uvećanje biološke stabilnosti;
- 3) očuvanje zdravstvenog stanja sastojina;
- 4) uvećanje kvalitativne strukture šuma;
- 5) uvećanje funkcionalnih efekata šuma (zaštitnih, rekreativnih, proizvodnih i dr.);
- 6) umanjenje negativnih procesa površinske erozije;
- 7) zaštita slivnih područja vodoakumulacija "Rovni " i "Ribnica";
- 8) rekultivacija površinskih kopova kolubarskih ugljenokopa i prevodenje u prirodi blisku sredinu jalovišta i odlagališta;
- 9) godišnje korišćenje od oko 170.000 m³ (u odnosu na sadašnjih 70.000 m³) drveta;

10) godišnje korišćenje ostalih šumskih proizvoda: gljiva (oko 10.000 kg/god.), šumskih plodova (oko 5.000 kg/god.), lekovitog bilja (oko 4.000 kg/god.);

11) zaštita biodiverziteta i prirodnog bogatstva u šumskim ekosistemima;

12) poboljšanje životne sredine u celini, i

13) poboljšanje hidroloških režima na planskom području.

2.3. Plan lovnih područja

2.3.1. Ciljevi uzgoja divljači i razvoja lovstva

Polazeći od postojećeg brojnog stanja i kvaliteta divljači opšti ciljevi lovnog gazzdovanja su:

1) zaštita, gajenje i racionalno korišćenje divljači;

2) aktivna zaštita nelovne divlje faune, kao dela šumskog ekosistema;

3) postizanje optimalne brojnosti populacije;

4) postizanje što vrednijih trofeja osnovnih gajenih vrsta, u komercijalnim lovištima.

5) organizovanje lovnog turizma (u ravničarskim, brdskim i planinskim uslovima), i

6) edukacija lovnih stručnjaka i lovaca u cilju zaštite i uzgoja divljači.

2.3.2. Lovna područja

Područje Prostornog plana obuhvata delove lovnih područja Tamnavsko-kolubarske zone za sitnu i Podrinjsko-kolubarske zone za krupnu divljač, prema Prostornom planu Republike Srbije, sa osam lovišta: "Kladnica", "Podgorina", "Tamnava", "Kačer", "Rajac", "Jalova Breza", "Magleš" i "Ribnica". Lovišta su namenjena uzgoju, zaštiti i korišćenju plemenite krupne i sitne divljači i to: srne, divlje svinje, zeca, fazana i jarebice. Bonitiranje staništa divljači predstavljeno je u Tabeli II-11 i Tabeli II-12.

Tabela II-11. Bonitet staništa divljači

Vrsta divljači	Bonitet	Brojnost (komada)	
		sadašnja	optimalna
srna	II	4.732	6.200
divlja svinja	II	104	2.520
zec	II	28.632	30.070
fazan	II	35.148	31.640
jarebica	II/III	8.500	31.456

Lovišta su otvorenog tipa, a trajno zaštićene vrste su: vidra, hermelin, lasica, sova, soko, jastreb (osim kokošara), čaplja (osim sive), roda i eja. Van režima zaštite su: lisica, divlja mačka, tvor, šakal, siva vrana i svraka.

Lovna područja i lovišta na području Prostornog plana su visoko produktivna u smislu potencijala za osnovne vrste divljači: srnu, zeca, fazana, poljsku jarebicu i, ređe, divlju svinju.

Tabela II-12. Optimalna brojnost divljači po lovištima

Opština	Lovište	Brojnost po vrstama divljači				
		srna	zec	fazan	p. jare-bica	d. svinja
Lajkovac	Kladnica	290	3.200	4.000	3.296	-
Osečina	Podgorina	800	2.970	3.480	3.580	-
Ub	Tamnava	1.750	8.000	7.200	9.600	40
Ljig	Kačer	300	1.050	1.200	1.600	150
Ljig	Rajac	600	2.250	2.880	3.200	760
Valjevo	Jalova Breza	650	2.100	2.880	2.240	-
Valjevo	Magleš	1.050	6.000	5.560	5.000	500
Mionica	Ribnica	760	4.500	4.400	2.940	1.070
UKUPNO:	optimalna:	6.200	30.070	31.640	31.456	2.520
	sadašnja:	4.732	28.632	35.148	8.500	104
	%	76	95	111	27	4

Komercijalna lovišta mogu se formirati na prostorima koji omogućavaju planski uzgoj i izlov komercijalno isplative divljači, dok se ne mogu formirati na područjima slivova vodoakumulacija namenjenih za vodosnabdevanje ("Rovni" i "Struganik") iz ekoloških razloga. Potencijalne lokacije na području Prostornog plana pogodne za realizaciju komercijalnih lovišta do 2006. godine su: rekultivisane površine u Kolubarskom lignitskom basenu (fazan, plovka), prostorni Magleša, Medvednika i Sokolskih planina (divlja svinja, jelen lopatar).

3. Korišćenje i zaštita voda i vodoprivredna infrastruktura

3.1. Ciljevi

Utvrđuju se sledeći ciljevi korišćenja i zaštite voda i razvoja vodoprivrede na području Prostornog plana:

- 1) u snabdevanju naselja vodom, prioritetno i maksimalno biće korišćena lokalna izvorišta podzemnih i površinskih voda, a nedostajuće količine će se obezbeđivati iz regionalnih sistema, sa oslanjanjem na zakonom zaštićena izvorišta od zagađenja, koja se dimenzionišu za obezbeđenost od 97%;
- 2) dugoročne potrebe za vodosnabdevanjem zasnivaće se na izgradnji integralnih vodoprivrednih sistema, s posebnim osloncem na višenamenske akumulacije (u

prvom redu čeone akumulacije u gornjim delovima slivova) i velika izvorišta podzemnih voda;

3) voda za tehnološke potrebe biće zahvatana, po pravilu, iz vodotoka, uz obavezu recirkulisanu; s tim da se akumulacioni prostori za obezbeđenje tehnološke vode dimenzionišu na obezbeđenost od 97%;

4) u oblasti hidrotehničkih melioracija, prioritet će imati revitalizacija postojećih sistema i izgradnja najracionalnijih tipova novih sistema, pre svega na zemljištima prve i druge klase pogodnosti za navodnjavanje, uz pretpostavljenu obezbeđenost funkcionisanja od 80%;

5) odbrana od poplava biće ostvarivana u okviru integralnih sistema: (a) aktivnom odbranom u okviru akumulacionih basena, kojima se ublažavaju talasi velikih voda; (b) pasivnom odbranom, realizacijom linijskih zaštitnih sistema i (v) planskom kontrolom izgradnje u ugroženim zonama (uz diferencirane stepene zaštite, u skladu sa značajem područja koje se štiti);

6) prioritet u korišćenju voda ima planska racionalizacija potrošnje, višekratno korišćenje voda u tehnološkim procesima (recirkulacija) i unapređenje tehnoloških procesa proizvodnje i prerade;

7) zaštita i unapređenje kvaliteta voda do nivoa propisanih klasa kvaliteta površinskih voda i potpuna zaštita kvaliteta podzemnih voda, i to prioritetsno: površinskih i podzemnih voda namenjenih za vodosnabdevanje stanovništva (postojećih i potencijalnih izvorišta) i navodnjavanje; termomineralnih voda na područjima banja i voda na područjima zaštićenih prirodnih dobara (rezervata prirode);

8) unapređivanje rečnih vodenih ekosistema upuštanjem čistih voda iz vodoakumulacija u periodu malih voda;

9) celovito iskorišćenje hidropotencijala u okviru kompleksnih sistema višenamenskog karaktera, uključiv i iskorišćenje malih padova i manjih vodnih potencijala izgradnjom malih vodoakumulacija i hidroelektrana na mestima na kojima položajem i dispozicijom ne ugrožavaju realizaciju ili performanse nekih većih vodoprivrednih, energetskih ili drugih sistema (ribnjaci, mrestilišta);

10) obezbeđenje prostornih i drugih uslova za realizaciju plovidbe donjim tokom reke Kolubare u okviru integralnog vodoprivrednog rešavanja potencijalnog plovног puta IV kategorije, kojim bi se, preko Save, omogućilo povezivanje planskog područja sa evropskom mrežom unutrašnjih plovnih puteva, i

11) zaštita od vodne erozije radi sprečavanja gubitka zemljišta, mehaničkog zasipanja vodoakumulacija, mehaničkog i hemijskog zagađivanja vodotoka i zaštite od poplava; s tim da se antierozioni radovi prioritetsno izvode (tehničkim i biološkim merama) u slivovima izgrađenih vodoakumulacija, potencijalnih izvorišta vodosnabdevanja i slivovima podložnim velikim štetama od poplava; kao i u zonama posebnih prirodnih vrednosti.

3.2. Osnovna koncepcija

Na području sliva Kolubare Prostornim planom Republike Srbije predviđen je razvoj Regionalnog Kolubarskog sistema za snabdevanje stanovništva vodom (dalje: Regionalni sistem) i Kolubarskog rečnog sistema za korišćenje i zaštitu voda (dalje: Kolubarski rečni sistem), koji će se realizovati i koristiti na i van planskog područja za vodosnabdevanje područja sliva Kolubare (Lazarevac - Crljani i veliki energetski i industrijski objekti u toj zoni).

Osnovni principi razvoja ova dva vodoprivredna sistema su:

1) Planirani *zajednički objekti* (akumulacije) i tesne međusobne interakcije na kojima se zasniva razvoj i eksploatacija ova dva sistema. Ključni objekat je višenamenska vodoakumulacija "Rovni" na Jablanici, koja će omogućiti višegodišnje regulisanje protoka i obezbediti tzv. prosečni izravnati protok od 1.140 l/s. Koristiće se za: (a) Regionalni sistem, za snabdevanje stanovništva (naselja) vodom; i (b) Kolubarski rečni sistem, za snabdevanje tehničkom vodom rudarsko-energetsko-industrijskog kompleksa (dalje: REIK) u Kolubarskom lignitskom basenu i obezbeđenje (ispuštanje) propisanog garantovanog ekološkog protoka od 130 l/s;

2) Fazna realizacija Regionalnog sistema, i to:

(1) u prvoj fazi, do 2010. godine, Regionalni sistem će koristiti izvorišta podzemnih voda, pre svega karstne izvore po obodu karbonatne stenske mase Valjevskih planina, a po izgradnji vodoakumulacije "Rovni" će se proširiti i na zaštićeno izvorište površinskih voda u slivu Jablanice, i

(2) u drugoj fazi, do 2020. godine, u Regionalni sistem će se uvesti i vode iz planirane vodoakumulacije "Struganik" na Ribnici i potencijalnih malih vodoakumulacija, čime će se iscrpsti vlastite mogućnosti sliva Kolubare za obezbeđenje vode najvišeg kvaliteta;

3) *Regionalnim sistemom* će se *fazno obuhvatiti*: (a) dolinska naselja, u blizini magistralnog cevovoda; i (b) seoska naselja u širem zaleđu glavnih dovoda ovog sistema; uz uslov da se obezbeđuju samo nedostajuće količine vode, nakon optimalne eksploatacije lokalnih izvorišta. To podrazumeva potpunu zaštitu i optimalno korišćenje svih lokalnih izvorišta podzemnih i površinskih voda, primenom sledećih mera:

(1) dopuštena je eksploatacija lokalnih izvorišta samo do količine koja ne ugrožava ekološke uslove u okruženju;

(2) dozvoljeno je zahvatanje samo dela vode iz karstnih izvora i otvorenih vodotoka, kako bi se obezbedila odgovarajuća protočnost vodotoka nizvodno od zahvata;

(3) protok nizvodno od vodozahvata definiše se vodoprivrednim uslovima, s tim da generalno ne sme biti manji od tz. male mesečne vode obezbeđenosti 80%, i

(4) dopuštena je eksploatacija aluvijalnih izvorišta samo do granice kada formiranje depresionog levka ne ugrožava ekološke i druge uslove u okruženju.

Priklučenje postojećih vodovoda na Regionalni sistem moguće je uz ispunjenje sledećih uslova:

- (1) svodenje gubitaka u mreži na manje od 20%;
- (2) uspostavljanje pouzdanog mernog sistema sa kontrolom svih ključnih tačaka u mreži za potrošnju (po korisnicima) i za gubitke (u pojedinim granama sistema), i
- (3) usklađivanje prodajne cene vode sa cenama definisanim Strategijom dugoročnog razvoja vodoprivrede Republike Srbije, tako da se pokriju svi troškovi proste reprodukcije sistema, zaštite izvorišta i deo troškova proširene reprodukcije (oko 30%) za dalji razvoj sistema.

Fazno priključivanje postojećih seoskih vodovoda na Regionalni sistem, odvijaće se primenom sledećih principa:

- (1) voda iz Regionalnog sistema preuzimaće se preko rezervoara u blizini magistralnog cevovoda, uspostavljanjem sistema visinskih zona, prema hidrauličkim potrebama, i
- (2) u zonama izvorišta podzemnih voda, kao i na vodotocima na kojima je moguća realizacija mikroakumulacija, čije je regulisanje protoka omogućava snabdevanje pojedinih naselja (slučaj Valjevske Kamenice), kompaktnim postrojenjima za prečišćavanje vode obezbediće se deo lokalnih potreba, kako bi se količina vode koju je neophodno dopremati iz Regionalnog sistema smanjila na minimum;
- 4) *fazna realizacija Kolubarskog rečnog sistema* za obezbeđenje tehnološke vode za ostale korisnike i zaštitu voda, povećanjem stepena regulisanja protoka:
  - (1) do 2010. godine izgradnjom vodoakumulacije iz tačke 1), pored postojeće vodoakumulacije "Paljuvi Viš";
  - (2) do 2020. godine izgradnjom vodoakumulacije iz tačke 2), podtačka (2) i, u zavisnosti od potreba, realizacijom potencijalnih vodoakumulacija manjih zapremina (dalje: MVA) na Ubu, Obnici i drugim rekama, i
  - (3) najveći korisnik Kolubarskog rečnog sistema biće REIK, za koji je neophodno obezbediti regulisan protok za potrebe hlađenja termoelektrana, sa vrlo visokom obezbeđenošću isporuke vode (97%). Realizacijom ovog sistema obezbediće se i integralna zaštita kvaliteta voda;
- 5) *deo sliva Jadra* na području Prostornog plana, koji predstavlja deo hidrotehničkog sistema sliva Donje Drine, svoje potrebe za piјaćom i tehnološkom vodom u doglednom periodu zadovoljavaće iz vodnih resursa sliva Donje Drine;
- 6) u periodu *posle 2020. godine*, po iscrpljivanju vlastitih mogućnosti sliva Kolubare za obezbeđenje vode najvišeg kvaliteta, radi otklanjanja vodoprivrednih ograničenja za nesmetan razvoj svih segmenata integralnog vodoprivrednog sistema predviđa se:

(1) prevođenje dela voda iz sliva Drine - prvo iz akumulacije "Zeleni Vir" na reci Ljuboviđi desnoj pritoci Drine (oko 1 m³/s); potom i neposredno iz Drine, baznim tunelom dužine oko 20 km; što će biti bliže definisano prihvaćenom koncepcijom rešenja srednje Drine, i

(2) povezivanje više regionalnih sistema, radi dopremanja nedostajućih količina sanitарне vode iz pravca Velikog Rzava i Uvca. Taj sistem bi prolazio severnim delom planskog područja, tako da bi mogao da obezbedi deo potreba tri severne opštine (Ljig, Lazarevac i Ub), čime bi se rasteretio deo Regionalnog sistema i omogućilo pokrivanje povećane potrošnje;

7) radi efikasne zaštite voda predviđa se etapni razvoj kanalizacionih sistema, i to:

(1) do 2010. godine, po pravilu, razvojem separacionih postrojenja za preradu otpadne vode (dalje: PPOV) na nivou opštinskih i centara zajednica sela sa gravitirajućim naseljima;

(2) do 2020. godine formiranjem subregionalnih kanalizacionih sistema sa zajedničkim PPOV, povezivanjem centara zajednice sela sa opštinskim centrima, i

(3) posle 2020. godine potencijalnim formiranjem regionalnog kanalizacionog sistema sa centralnim PPOV, povezivanjem subregionalnih sistema, i

8) pri realizaciji hidrotehničkih objekata i sistema posebna pažnja će se posvetiti njihovom adekvatnom uklapanju u okruženje. Osnovni zahtev je da se dispozicionim rešenjem objekata vodoprivredne infrastrukture poboljšaju ekološke karakteristike okruženja, ne ugrožavaju okolni kulturno-istorijski i drugi objekti i omogući što povoljnija sportsko-rekreativna i turistička valorizacija akvatorija i priobalja objekata i sistema (formiranjem kontinuiranih akvatorija sa uređenim obalamama; regulacijom reka primenom kaskadiranja niskim pregradama i sl.).

Prostornim planom se, do donošenja prostornih planova za područja posebne namene, ustanavljava zaštita sливних područja planiranih vodoakumulacija "Rovni" i "Struganik" (u granicama definisanim referalnom kartom 1, na padinama Povlena, Jablanika, Maljena, Suvobora i Sokolskih planina, sa režimom korišćenja prostora koji odgovara režimu šire zone zaštite izvorišta regionalnih sistema za snabdevanje stanovništva vodom. Zabranjuje se izgradnja objekata i izvođenje radova koji svojim otpadnim materijama mogu da ugroze predviđeni kvalitet površinskih i podzemnih voda. Dozvoljava se izgradnja objekata i izvođenje radova kojima se uvode viši nivoi finalizacije u proizvodne procese i "čiste" tehnologije, sa čvrstim i tečnim otpadnim materijama koje neće ugroziti predviđeni kvalitet voda i realizaciju planiranih turističko-rekreativnih aktivnosti.

3.3. Regionalni Kolubarski sistem za snabdevanje stanovništva vodom

Okosnicu sistema za snabdevanje vodom naselja i industrija, koje troše vodu najvišeg kvaliteta, predstavlja Regionalni kolubarski za snabdevanje stanovništva vodom, koji će se razvijati na području srednjeg i donjeg sliva Kolubare. Obuhvat (prve i druge faze) Regionalnog sistema do 2020. godine su naselja u opštinama Valjevo, Mionica, Lajkovac, Ub i Ljig na planskom području, i u opštini Lazarevac van planskog

područja (grad Beograd). Manja naselja u planinskim delovima sliva i naselja u gornjem slivu Jadra do 2020. godine snabdevaće se autonomno, iz lokalnih izvorišta.

Planirana potrošnja vode najvišeg kvaliteta po opština na planskom području, prikazana u Tabeli II-13, sračunata je sa specifičnim potrošnjama za vremenski presek 2012. godine, na osnovu usvojenih normi od: 230 l/korisnik-dan za gradska naselja (norma na nivou razvijenih zemalja), 90 l/korisnik-dan za ostalu registrovanu potrošnju u gradu (gradske službe, tercijalne delatnosti); 215 l/korisnik-dan i 100 l/korisnik-dan za potrebe stoke na ruralnom području; 170 l/korisnik-dan za lokalnu industriju i komunalnu privredu koja je priključena na vodovode naselja; dok su gubici procenjeni na 18% (znatno manje od sadašnjih).

Tabela II-13. Planirane potrebe za vodom u 2021. godine

Korisnik	Potrebe za vodom područja opština 2021. (106 m ³)						
	Valjevo	Osečina	Ub	Lajkovac	Mionica	Ljig	Ukupno
Naselja	25,9	4,1	4,9	2,9	2,1	2,3	42,2
Industr.	21,5	0,6	0,8	1,2	0,5	1,1	25,7
UKUPNO	47,4	4,7	5,7	4,1	2,6	3,4	67,9

U prvoj fazi razvoja Regionalnog sistema do 2010. godine predviđeno je korišćenje izvorišta podzemnih voda i izgradnja vodoakumulacije "Rovni", kojima će se obezbediti snabdevanje naselja, duž Kolubare severno od Valjeva, u opština Valjevo, Mionica, Lajkovac i Ub, sa planiranim kapacitetom datim u Tabeli II-14. Ključni objekti prve faze realizacije Regionalnog sistema su: (a) vodoakumulacija "Rovni" na reci Jablanici; (b) cevovod sirove vode, od vodoakumulacije do fabrike vode; (v) fabrika vode "Pećina" (dalje: PPV "Pećina") iznad Valjeva, planirana sa vršnim kapacitetom 1.800 l/s, koji će se realizovati u tri faze razvoja od po 600 l/s, od kojih je realizovana prva; i (g) magistralni cevovod čiste vode, kojim će se voda prebacivati od rezervoara, u zoni svih nizvodnih naselja priključenih na ovaj sistem, do Lazarevca.

Tabela II-14. Planirani kapacitet prve faze (2010. godina)
Regionalnog sistema u vršnim uslovima rada

Kapacitet prve faze Regionalnog sistema (2010. godina)							
Korisnik	Valjevo	Osečina	Ub	Lajkovac	Mionica	Ljig	Ukupno
Kapacitet	840	/	80	120	80	II faza	1800 l/s
							Lazarevac 680 l/s

Drugom fazom razvoja Regionalnog sistema do 2020. godine predviđena je izgradnja vodoakumulacije "Struganik" na Ribnici sa odgovarajućim postrojenjem za prečišćavanje vode, koje bi se priključilo na postojeći Regionalni sistem, čime će se omogućiti proširenje ovog sistema i na naselja na području opštine Ljig.

3.3.1. Snabdevanje vodom područja opštine Valjevo

Do izgradnje akumulacije "Rovni" i realizacije cevovoda za sirovu vodu od akumulacije do PPV "Pećina", voda će se obezbeđivati iz sledećih lokalnih izvorišta

vode: (a) karstnog izvora "Paklje" (maksimalni kapacitet 840 l/s); (b) živog toka reke Gradac (maksimalni kapacitet 400 l/s); (v) toka reke Jablanice (kapacitet 90 l/s); i (v) manjih karstnih izvora, kao dopuna postojećem sistemu (kapacitet 15-20 l/s). Ukupno procenjeni bruto kapacitet lokalnih izvorišta voda od oko 850 l/s jako umanjuje vremenska neravnomernost protoka, čija izdašnost u periodu (dužeg trajanja) malovođa opada na samo oko 120 l/s. Sva pomenuta izvorišta vode visokog kvaliteta, osim reke Jablanice, ostaće u funkciji i nakon realizacije Regionalnog sistema.

Regionalni centar Valjevo će se podmirivati na hidraulički i, sa gledišta bezbednosti, vrlo pouzdan način, direktno iz novog rezervoara kraj PPV "Pećine" i iz novog "kontra rezervoara" na lokaciji "Gajina".

Predviđeno je da se turistički centar Divčibare, zajedno sa većim brojem naselja (na obroncima Maljena) na pravcu Bujačić-Degurić-Dračić-Zaruba-Prijezdić-Mratišić-Bukovac-Krčmar, sa vršnom potrošnjom od 60 l/s fazno poveže sa Regionalnim sistemom, i to: (a) u prvoj fazi (oko 40 l/s) - voda će se zahvatati iz rezervoara "Gajine" u selu Bujačiću (na koti 228 mm) povezanog magistralnim cevovodom čiste vode (1100 mm) sa PPV "Pećine"; odakle će se višestepenim pumpanjem (šest pumpnih stanica smeštenih uz rezervoare za opskrbu usputnih naselja) prebacivati do rezervoara na Divčibarama; i (b) u drugoj fazi (60 l/s) - nedostajućih oko 20 l/s zahvataće se iz izvorišta "Orlovča" na padinama Maljena, po njegovom rasterećenju od dela potrošnje naselja (Mionica i okolina) i neposrednom povezivanju za Regionalni sistem.

U okviru planiranog kapaciteta Regionalnog sistema u vršnim uslovima potrošnje rezerviše se 840 l/s za područje opštine Valjevo.

3.3.2. Snabdevanje vodom područja opštine Mionica

Za snabdevanje vodom razvijenog i razuđenog vodovodnog sistema kojim su obuhvaćena sva veća naselja na području opštine (Mionica, Banja Vrujci, Osečenica, Brežje, Tolić, Ključ, Paštrić, Radobić, Komanica, Popadić, Rakare, deo sela Berkovac, Gornji Mušić, Maljević, Vratiglav i deo Donje Toplice) u uslovima vršne potrošnje rezerviše se 80 l/s u okviru planiranog kapaciteta Regionalnog sistema, uz očuvanje i korišćenje postojećih izvorišta: "Orlovača" (kapaciteta do 50 l/s), "Rajković" i "Krčmar". Deo kapaciteta izvorišta "Orlovača" (20 l/s) će se rasteretiti i preusmeriti za potrebe druge faze divčibarskog podsistema.

3.3.3. Snabdevanje vodom područja opštine Lajkovac

Naselja opštine Lajkovac snabdevaju se iz dosta oskudnih izvorišta podzemnih voda, čiji su kapaciteti najvećim delom već angažovani. Dugoročno i stabilno snabdevanje vodom visokog kvaliteta obezbediće se realizacijom prve faze Regionalnog sistema. U okviru planiranog kapaciteta Regionalnog sistema u vršnim uslovima potrošnje rezerviše se 120 l/s za područje opštine Lajkovac.

3.3.4. Snabdevanje vodom područja opštine Ub

Ub i ostala naselja na području opštine snabdevaju se iz izvorišta podzemnih voda ograničenog kapaciteta, i to iz: (a) postojećeg izvorišta u Takovu (oko 40 l/s); i (b)

podzemnih voda dobijenih odvodnjavanjem površinskog kopa "Tamnava-zapadno polje" (15-20 l/s); s tim da će neka seoska naselja u zoni budućih površinskih kopova ostati bez vode (presušivanjem bunara). Dugoročno snabdevanje naselja na području opštine Ub zasnivaće se na radovima koji će se odvijati u dva pravca:

- 1) proširenju lokalnih izvorišta na području opštine, i to po prioritetima: (a) održavanju na nivou sadašnje izdašnosti (40 l/s) izvorišta gradskog vodovoda Uba u Takovu; (b) zahvatanju podzemnih voda iz sedimenata gornjeg i srednjeg trijas-a i gornje krede na lokalitetima Pambukovice, Čučuge i Dokmira (oko 80 l/s); (v) korišćenju bunara u okviru sistema za odvodnjavanje površinskih kopova (oko 10-15 l/s); i (d) realizaciji male akumulacije "Pambukovica" na reci Ub (oko 100 l/s), i
- 2) povezivanju vodovodnog sistema sa Regionalnim sistemom, iz koga se rezerviše 80 l/s vršne potrošnje, čime će se značajno povećati pouzdanost vodovodnog sistema na području opštine Ub.

3.3.5. Snabdevanje vodom područja opštine Ljig

Do realizacije druge faze Regionalnog sistema, Ljig i okolna naselja oslanjaće se samo na lokalna izvorišta podzemnih i površinskih voda, i to na: (a) izvor Ljiga u selu Ba; i (b) vode iz priobalnih aluviona, uz eventualna obogaćivanja izdani veštačkom infiltracijom. Dugoročno rešenje za podmirenje potreba za vodom naselja na području opštine Ljig biće omogućeno po kompletном formiraju drugi faze Regionalnog sistema.

3.3.6. Snabdevanje vodom područja opštine Osečina

Naselja u slivu Jadra na području opštine Osečina snabdevaju se iz lokalnih izvorišta podzemnih i površinskih voda, i to: (a) izvorišta uz Ostružansku reku (limitirano na oko 30 l/s); i (b) izvorište "Pecka", zahvatanjem voda reke Pecke i uvođenjem u infiltracione basene (oko 50 l/s). Usled oskudnih vodnih resursa sliva Jadra i izrazito velike neravnomernosti protoka (protoci opadaju ispod 30 l/s), predviđen je fazni razvoj sistema, postepenim angažovanjem novih izvorišta zasnovanih na izgradnji manjih akumulacija. Postoje mogućnosti za realizaciju manjih akumulacija na rekama: Tušta, Rakovica, Tuđina, Sirdijska, Osteljak, Lovačka i Bučar.

Najpovoljnijom se pokazala varijanta sa akumulacijom na Sirdijskoj reci, nizvodno od Tuđine, kojom se, sa branom od oko 23 m, može obezbediti izravnat protok do oko 80 l/s, čime bi se omogućilo fazno proširenje vodovodnog sistema.

Nakon iscrpljenja izvorišta podzemnih i površinskih voda u vlastitom slivu Jadra, naselja na području opštine Osečina osloniče se na korišćenje vode prevedene iz akumulacije "Zeleni vir" ("Gornja Ljuboviđa") na reci Ljuboviđi.

3.4. Kolubarski rečni sistem za korišćenje i zaštitu voda

3.4.1. Snabdevanje vodom industrije i termoenergetike

Voda za tehnološke potrebe će se zahvatati iz rečnog sistema (iz vodotoka), pod određenim vodoprivrednim uslovima i uz saglasnost republičkih organa nadležnih za poslove vodoprivrede (u pogledu načina i dinamike zahvatanja vode, količine koja se

mora zadržati u toku kao neprikosnoveni garantovani ekološki protok, načina rešenja vodozahvatnog objekta u odnosu na zaštitne i druge sisteme, itd). Prognozira se da će na području Prostornog plana do 2021. godine biti razvijena potrošnja tehnološke vode od oko 25,7 miliona m³. Te količine će se većim delom vraćati u vodotok, nakon prečišćavanja u namenskim PPOV, tako da se bilansno mogu obezbediti, uz odgovarajuće regulisanje u akumulacijama rečnog sistema. Najveći korisnik tehnološke vode Kolubarskog sistema, sa obezbeđenošću od 97%, biće Kolubarski lignitski basen, TE-TO "Kolubara B" i TE "Kolubara A", za čije potrebe je planirano: (a) kontinualno obezbeđenje vodom od 0,92 m³/s, a u uslovima povećane potrošnje od 1,40 m³/s; i (b) garantovani protok od 1,80 m³/s nizvodno od vodozahvata za REIK, odnosno od 2,72 m³/s uzvodno od zahvata (u uslovima povećane potrošnje od 3,20 m³/s). Potrebna količina vode će se u malovodnim periodima obezbeđivati namenskim ispuštanjem vode iz vodoakumulacije "Rovni", ili, u posebno kritičnim hidrološkim situacijama i iz akumulacije "Paljuvi Viš" na Kladnici, koja služi za ostvarivanje visoke pouzdanosti sistema za hlađenje.

3.4.2. Hidrotehničke melioracije

Intenzivniji razvoj sistema za navodnjavanje u dolini Kolubare biće moguć u dva slučaja: (a) ukoliko se realizuju namenske akumulacije (postoje mogućnosti na Ubu i Obnici); i (b) u uslovima prevođenja vode iz sliva Drine, čime bi se omogućilo realizovanje savremenih sistema za navodnjavanje najkvalitetnijeg zemljišta u slivu Kolubare.

U nizinskim zonama Kolubare na planskom području planirano je navodnjavanje 4.000 ha zemljišta, pretežno IIa klase po pogodnosti za navodnjavanje. Na području opštine Ub, pretežno u dolinama Tamnave i Uba, postoje povoljni uslovi za navodnjavanje oko 6.600 ha kvalitetnog zemljišta, najvećim delom IIa klase po pogodnosti za navodnjavanje. Planirani su sledeći sistemi za navodnjavanje: (a) "Pambukovica - Ub" - oko 3.800 ha zemljišta viših bonitetnih klasa (između reka Gračanice i Ub); (b) "Donjani - Jezova" na desnoj obali Tamnave (od sela Navaci do sela Sovljaka) - oko 1.350 ha; i (v) manji sistemi - "Takovo" (na levoj obali Tamnave, oko 600 ha), "Bogdanovica" i "Milorci" (zona između sela Vrelo i Crvena Jabuka). Realizacija tih sistema uslovljena je izgradnjom odgovarajućih manjih vodoakumulacija i to: (a) sistemi "Pambukovica - Ub" i "Bogdanovica" izgradnjom vodoakumulacije na reci Ub; (b) sistem "Donjani - Jezova" regulisanjem voda u akumulaciji "Kamenica I" na Tamnavi na području opštine Koceljeva; (v) sistem "Takovo" izgradnjom dve male vodoakumulacije na potocima Veliki Bunar i Lipovica; i (g) sistem "Milorci" izgradnjom vodoakumulacije "Joševica" na istoimenoj levoj pritoci Tamnave.

Realizacija melioracionih sistema na području opštine Ub podrazumeva i realizaciju dva sistema za odvodnjavanje: (a) sistema "Brezovica" - oko 550 ha, u zoni istoimenog sela na levoj obali Tamnave; i (b) sistema "Crvena Jabuka-Takovo" - oko 400 ha, u zoni Tamnave (između dva sela), koji se uklapa u kompleksni melioracioni sistem "Takovo".

3.4.3. Potencijalni koridor plovног puta

Polazeći od morfoloških i geotehničkih uslova toka Kolubare, postoji mogućnost da se, po završetku izmeštanja dela donjeg toka Kolubare (za potrebe širenja lignitskih polja), na potezu od ušća do Lajkovca-Ćelija u dužini od 38 km, u blizini severoistočne granice Prostornog plana, reka kanališe i pretvorи u plovni put IV kategorije, radi transporta masivnih tereta iz Kolubarskog lignitskog basena (ugalj dorađen u energetskom smislu kao gorivo za industrije i domaćinstva).

Ovim prostornim planom rezerviše se prostor za potencijalni koridor plovnog puta IV kategorije, na kome se zabranjuje izgradnja objekata i sistema velike investicione vrednosti, kojom bi se onemogućila realizacija ovog plovnog puta u budućnosti.

3.4.4. Zaštita od poplava

Prioritet u zaštiti od poplava na slivu Kolubare ima:

- 1) dovršavanje, rekonstrukcija i revitalizacija postojećih linijskih odbrambenih sistema (oko 242,6 km nasipa, 89,2 km regulisanih minor korita, sa nizom objekata, posebno u zoni gradova), koji povećavaju stepen zaštite oko 17.000 ha najkvalitetnijeg poljoprivrednog zemljišta i više velikih dolinskih naselja;
- 2) potpuno regulisanje poplavnih talasa na čitavom toku Kolubare realizacijom vodoakumulacije "Rovni" na Jablanici. Uz odgovarajuće upravljanje tom vodoakumulacijom grad Valjevo se može efikasno štititi i od velikih voda verovatnoće 0,5% (dvestogodišnja velika voda), dok će potez Kolubare od brane do ušća Ljiga u pogledu zaštite od poplava biti jedno od najbezbednijih područja Srbije, sa potpuno kontrolisanim režimima velikih i malih voda;
- 3) zaštita doline Kolubare od velikih voda verovatnoće 2% izgradnjom vodoakumulacije "Struganik" na Ribnici; dok se stepen zaštite urbanih i industrijskih centara u rečnoj dolini može primenom izolovanih "kaseta" povećati na verovatnoće ređe od 1%;
- 4) zaštita sliva Tamnave, koji je u pogledu odbrane od poplava u nepovoljnijem položaju, jer ne postoji mogućnost efikasnog retenziranja talasa velikih voda u velikim akumulacijama, te je predviđen integralni sistem koga čine:
  - (1) linijski zaštitni sistemi, sa sledećim prioritetom realizacije regulacionih radova na: deonicama Tamnave od km 13+700 (Ćemanov most) do km 19+400 (most na putu Debrc - Banjani) i od ušća do km 13+700; i (b) regulacija Uba od km 12+530 do profila buduće akumulacije "Pambukovica", i
  - (2) 9 manjih vodoakumulacija višenamenskog značaja, uključujući i funkciju ublažavanja talasa velikih voda. Pored realizovane male vodoakumulacije "Paljuvi Viš" (zaštita površinskih kopova "Tamnava" od velikih voda reke Kladnice i obezbeđenje vode za tehnološke potrebe), planirane su sledeće male vodoakumulacije: (a) "Pambukovica" na Ubu zapremine od preko 17x106 m³; (b) "Lipovica" na Reci, levoj pritoci Tamnave, zapremine oko 3x106 m³; (v) "Potok" na Velikom Bunaru (pritoci Klenovice, leve pritoke Tamnave) zapremine oko 1,2x106 m³; (g) "Joševica" na istoimenoj reci, levoj pritoci Tamnave, zapremine oko 1,3x106 m³; (d) "Kalinovac," na istoimenoj reci, levoj pritoci Tamnave, zapremine oko

1,4x106 m³; i (e) tri akumulacije manje zapremine - "Bukovica" na Bukovici (oko 0,9x106 m³), "Trlić" na Gračanici (oko 0,9x106 m³) i "Stublenica" na Stublenici (oko 0,6x106 m³). Ovim prostornim planom ustanovljava se rezervacija potrebnog prostora za realizaciju navedenih malih vodoakumulacija, koje će biti bliže definisane odgovarajućim urbanističkim planom;

5) regulacija gornjeg toka reke Jadar (čiji je donji tok regulisan na potezu km 1+635 do 10+996, most na putu Jadarska Lešnica - Kozjak) i pritoka, uz regulacione intervencije prvenstveno na ugroženim delovima toka (kroz Osečinu i nizvodno od Zavlake), i

6) regulacija reka Obnice (od ušća u Jablanicu do lovačkog doma, u cilju odbrane od poplava i zaokruženja parkovskih i turističkih sadržaja), Ribnice u zoni Mionice, donjeg dela Toplice, Lepenice, Banje, Kačra i manjih vodotoka, posebno onih koji se nalaze u zonama očuvanih ekosistema, sa minimum veštačke intervencije, kako bi se u celosti očuvali biodiverziteti vodenih ekosistema i neposrednog priobalja. Prostor između zaštitnih nasipa, sa rečnom akvatorijom između njih, tretiraće se kao jedinstven i zaštićen ekološki prostor.

3.4.5. Zaštita od erozije i bujica

Neophodni antierozioni radovi na području Prostornog plana, a uslovljeni srednje razvijenom erozijom (sa izolovanim žarištim ekcesivne i jake erozije) obuhvatiće: tehničke, biotehničke i biološke mere; u prvom redu izgradnju bujičnih pregrada, razne oblike konturnih radova (zidići i gradoni, terasiranje padina, itd.), pošumljavanje i melioraciju šuma i pašnjaka.

Prioritet imaju sledeći antierozioni radovi: (a) zaštita i uređenje užih erozionih žarišta (I i II kategoriji erozije) na padinama Valjevskih i Sokolskih planina i na Vlašiću, u prvom redu radovi na sanaciji najopasnijih erozionih žarišta i antierozionom uređenju sliva Jablanice uzvodno od brane "Rovni"; (b) uređenje slivova malih akumulacija, prema redosledu njihovog građenja; (v) uređenje sliva Ribnice, radi pripreme za realizaciju planirane akumulacije; (g) zaštita saobraćajnica i naselja ugroženih bujicama; i (d) uređenje ostalih područja na kojima je zastupljena erozija I, II i III kategorije.

3.4.6. Planirane male vodoakumulacije

Imajući u vidu deficitarnost i izrazitu vremensku neravnomernost vodnih resursa na području Prostornog plana, potrebe za vodom u pojedinim delovima područja podmirivaće se realizacijom malih vodoakumulacija, u prvom redu na zemljиштima niskih bonitetnih klasa, u zonama koje su ugrožene poplavama i u kojima se ne mogu plasirati drugi sadržaji (rekreacija i sportovi na vodi).

Pored malih vodoakumulacija iz tačke 4) u delu 3.4.2 i 3.4.4. ovog podpoglavlja, izdvajaju se potencijalne lokacije za male vodoakumulacije sa višenamenskim funkcijama, uključujući i mHE, i to: (a) na Valjevskim planinama - "Hajdučka kosa" na Bukovskoj reci, "Zabava" na Zabavi, "Samara" na Samari, "Ravna Gora" na Grabu, Obnici, Sušici, Paležnici, Zavojšnici, Manastirici, Paklešnici i Krčmarskoj reci.; (b) na slivu Jadra - "Tušta", "Rakovica", "Tuđina reka", "Sirdijska", "Osteljak",

"Lovačka reka", "Bučar", "Sirdijska II" na Sirdijskoj reci nizvodno od Tuđine (za snabdevanje vodom Osečine); kao i druge na ostalim vodotocima ("Belocrkvanskoj reci, Boljkovačkoj reci, Toplici).

3.4.7. Zaštita voda od zagađenja

Zaštita kvaliteta voda ostvariće se primenom tri grupe mera:

- 1) tehnoloških mera - izgradnjom PPOV na mestima koncentrisanih zagađenja, i to:
(a) PPOV opšteg tipa na kraju kanalizacionih sistema naselja sa više od 5.000 ekvivalentnih stanovnika (ES), pre upuštanja upotrebljene vode u vodotok; i (b) postrojenja za predtretman otpadnih voda pojedinih industrija, pre njihovog upuštanja u kanalizacione sisteme naselja, s tim da se stepen prečišćavanja (efektivnost) PPOV određuje u skladu sa zahtevima održavanja vodotoka - recipijenata u propisanoj klasi;
- 2) vodoprivrednih mera - namenskim ispuštanjem čiste vode iz akumulacija, radi poboljšanja vodnih režima u periodima malovođa, kao i u slučaju akcidentnih zagađenja, i
- 3) organizacionih i ekonomskih mera, kojima se onemogućavaju i sankcionisu aktivnosti koje dovode do narušavanja kvaliteta voda.

Radi efikasne zaštite voda, ekološki bezbednog sistema transporta otpadnih voda, usaglašavanja sa evropskim kriterijumima (obavezno prečišćavanje otpadnih voda u svim naseljima do 2.000 ES) i utvrđene organizacije mreže naselja predviđen je etapni razvoj kanalizacionih sistema (po objektima i stepenu prečišćavanja otpadnih voda), i to:

- 1) u prvoj etapi do 2010. godine - na nivou opštinskih centara i centara zajednica sela sa gravitirajućim naseljima, kada to terenski uslovi dozvoljavaju, po pravilu, po principu separacionih sistema (posebni kolektori za upotrebljene vode i za atmosferske vode). Postavlja se zahtev da se separacioni kanalizacioni sistemi povežu, da bi se omogućilo uvođenje prikupljene atmosferske vode iz prvog naleta kiša u kolektore za upotrebljenu vodu i njihovo odvođenje do PPOV. U prvoj fazi predviđena je realizacija 21 PPOV za potrebe centara zajednica sela i 6 PPOV za opštinske centre;
- 2) u drugoj etapi do 2020. godine - planirano je povezivanje centara zajednice sela sa opštinskim centrima malim subregionalnim kanalizacionim sistemima sa zajedničkim PPOV. Mulj će se primarno taložiti na lokalnim taložnicima i transportovati na muljna polja na pogodnim lokacijama u eksplatacionim poljima ili odlagalištima pepela TE-TO "Kolubara B", a po sazrevanju se može koristiti u procesu rekultivacije eksplataisanih lignitskih polja. U ovoj fazi sistem će se svesti na 6 opštinskih PPOV ili, uz određene racionalizacije, na: 2 međuopštinske PPOV (Valjevo - Mionica kod Slovca i Ljig - Lajkovac kod Ćelija), 1 opštinsko PPOV (na granici opštine Osečina, prema Zavlaci) i 1 PPOV turističkog centra Divčibare (ispod Crnog vrha i Kraljevog Stola). Subregionalni kanalizacioni sistemi planirani su u ukupnoj dužini od 216 km, i to u dužini od 76 km na teritoriji opštine Valjevo, 30 km na teritoriji opštine Mionica, 34 km na teritoriji opštine Ljig, 16 km na teritoriji opštine Lajkovac, 42 km na teritoriji opštine Ub i 18 km na teritoriji opštine Osečina. Područje opštine Osečina sa

Peckom nije moguće povezati sa drugim opštinskim kanalizacionim sistemima, jer gravitira slivu Drine, kao ni Divčibare koje gravitira slivu Zapadne Morave, i

3) u trećoj etapi posle 2020. godine - moguće je realizovati povezivanje subregionalnih u regionalni kanalizacioni sistem, uz promenu tehnologije i smanjenje broja taložnica u zavisnosti od ekonomskih mogućnosti opština i stanovništva, konkretnog projekta, vremena realizacije, veka trajanja opreme i novih tehnologija. Potencijalni recipijent, koji raspolaže zadovoljavajućom količinom vode za prijem voda iz regionalnog kanalizacionog sistema, je reka Sava kod Bariča, ili potencijalni plovni kanal Sava-Lajkovac. Do recipijenta reke Save regionalni kolektor bi prolazio desnom obalom reke Kolubare do ušća u Savu, između Obrenovca i Bariča, u dužini od oko 30 km i opsluživao bi, pored planskog područja, i Lazarevac, Vreocce, Velike Crljene, Stepojevac, Obrenovac i Barič sa gravitirajućim seoskim naseljima.

Predloženi koncept razvoja kanalizacionog sistema bliže će se definisati odgovarajućim urbanističkim planom, po verifikaciji tehničke dokumentacije na nivou generalnog i/ili idejnog projekta.

3.4.8. Zahtevane klase kvaliteta voda

Za vodotoke na planskom području Prostornim planom Republike Srbije propisane su visoke klase kvaliteta i to za: (a) reke u izvorišnim delovima sliva (Jablanica, Ribnica, njihove pritoke i sastavnice višeg reda u gornjem delu sliva) I i I/II klase kvaliteta, jer se po pravilu nalaze u zoni zaštićenih izvorišta; i (b) ostale reke IIa klase; izuzev deonica reka koje se nalaze nizvodno od gradskih centara (Kolubara nizvodno od Valjeva, Ub nizvodno od Uba, Ljig nizvodno od Ljiga) za koje se dozvoljava i IIb klasa do potpune sanitacije naselja i povećanja efektivnosti PPOV, kada će dospeti u propisanu klasu kvaliteta.

4. Korišćenje mineralnih sirovina

4.1. Ciljevi

Utvrđuju se sledeći osnovni ciljevi eksploatacije ruda metala i nemetala na području Prostornog plana:

- 1) racionalno iskorišćavanje ruda, uz nastojanje da se izbegne raubovanje ležišta i degradacija drugih resursa u neposrednoj blizini ležišta;
- 2) poboljšanje tehnološke opremljenosti rudnika;
- 3) zaštita od neplanske izgradnje iznad ležišta, i
- 4) smanjenje degradacije sredine u procesu eksploatacije i prerade rude, ekološka sanacija i rekultivacija prostora zahvaćenih eksploatacionim radovima, a naročito degradiranog zemljišta i revira koji su u fazi likvidacije.

Radi ostvarivanja ciljeva eksploatacije mineralnih sirovina nužno je blagovremeno izvršiti dopunska geološka istraživanja bilansnih rezervi i poštovati normative koji

mogu biti bonificirajući ili ograničavajući faktori opravdanosti otvaranja rudnika (manjeg i srednjeg kapaciteta).

4.2. Korišćenje mineralnih sirovina

4.2.1. Metalične mineralne sirovine

Zone potencijalne eksploatacije metaličnih mineralnih sirovina utvrđene Prostornim planom Republike Srbije nalaze se u okviru dijabaz rožnjačke formacije Podrinske zone (B) istoimenog rudnog reona, u jugoistočnom delu opštine Valjevo i obuhvataju ekonomske rudne rezerve bakra, zlata i srebra na ležištima: (a) Lajkovača - Taor (sadržaj zlata i srebra u rudi bakra učestvuje u najmanje 40% u vrednosti rude), i (b) Novakovača.

Za eksploataciju ležišta sa specifičnim stepenom orudnjenja primenjuju se sledeći kriterijumi:

1) nerentabilnom se smatra podzemna eksploatacija malih ležišta, jer se računa sa ozbiljnim gubicima i redukcijom skromnih rezervi (Tabela II-15), i

2) površinska eksploatacija sa malim koeficijentima otkrivke i ekonomičnim kapacitetom flotacijske prerade smatra se tehnički i ekonomski bolje prilagođena manjim rezervama rude u ležištu, sa graničnim minimalnim sadržajem metala.

Na osnovu ovih kriterijuma ležišta su apsolutno predisponirana za površinsku eksploataciju, za koju je potrebno utvrditi bilansne rezerve sa konturnim sadržajem bakra do 0,15%.

Tabela II-15. Eksplorabilni minimalni sadržaj metaličnih ruda

Vrsta rude	Površinska eksploatacija sadržaj %	Podzemna eksploatacija sadržaj %
Antimon	3	> 6
Olovo	4	/
Cink	2.5	/
Olovo+Cink	4-5	> 9
Bakar	0.5	1.8 - 2
Živa	0.2	0.6
Volfram	1.3	3.5 - 5

Utvrđuju se sledeće smernice za dugoročan proces eksploatacije ležišta:

1) postrojenja za flotacijsku koncentraciju otkopane rude locira se, zbog transportnih troškova, blizu ležišta (izuzetak su rude gvožđa i boksit), sa vekom eksploatacije, odnosno amortizacije od najmanje 20 godina. Izbor lokacije postrojenja za koncentraciju uslovлен je: konfigurativnim pogodnostima i rešenjem dekontaminacije industrijske vode pouzdanim merama za izolovanje jalovišta od kontakta sa podzemnim vodama u okruženju;

2) u uslovima gde će se eksploatisati više manjih lokaliteta, moguće je rešenje primarnog drobljenja rude locirati blizu otkopnih revira, čime bi se omogućila primena jevtinijih vrsta transporta do glavnog mesta prerade (na primer, žičare), i

3) po završetku eksploatacije manja ležišta su pogodna za smeštaj flotacijske jalovine ili jalovine iz otkrivke.

4.2.2. Nemetalične mineralne sirovine

Na području Prostornog plana Šumadijskom zonom sa kolubarskim basenom, utvrđenom Prostornim planom Republike Srbije, obuhvaćena su sledeća značajnija ležišta nemetaličnih mineralnih sirovina:

- 1) peska - Tamnava - zapadno polje, Bogovađa i Palež na području opštine Lajkovac;
- 2) kvarcnog peska - Čačuge, Slatina i Avala na području opštine Ub;
- 3) gline - Slatina, Boj brdo i Tamnava - zapadno polje na području opštine Ub;
- 4) krečnjaka - Županjac, Nepričava, Markova Crkva, Jerin Grad, Ćelije i Ostreš na području opštine Lajkovac; Bobija na području opštine Ub; Dobre Vode, Rujevac, Slavkovica i Padina na području opštine Ljig i Miličinica na području opštine Valjevo
- 5) dacito-andezita - Ljuta stena, Petrovača, Strmenjača i Jasikovac na području opštine Ljig, i
- 6) tufa - Moravci na području opštine Ljig

Ostala značajnija ležišta nemetaličnih sirovina krečnjaka nalaze se van Šumadijske zone, i to u Podbukovu na području opštine Valjevo i Struganiku, Osečenici i Pačtriću na području opštine Mionica.

U cilju racionalizacije proizvodnje tehničkog kamena na području Prostornog plana, zbog visokih troškova transporta, razmeštaj proizvodnih jedinica definisće se u radijusu od 40 km. Ekonomski efekti proizvodnje peskova i glina, koji sadrže povećan procenat gvožđa i drugih štetnih primesa, uvećaće se savremenim postupcima prerade i proizvodnje materijala sa širim spektrom primene. Predviđena je: (a) revitalizacija i obnova proizvodnje u postojećim pogonima; (b) modernizovanje tehnološke strukture eksploatacije postojećih ležišta; i (v) otvaranje novih perspektivnih ležišta.

5. Korišćenje energetskih izvora i energetska infrastruktura¹⁾

---

1) Radi se Prostorni plan područja eksploatacije Kolubarskog lignitskog basena sa većom detaljnošću rešenja, na osnovu Odluke o izradi Prostornog plana područja eksploatacije Kolubarskog lignitskog basena ("Službeni glasnik RS", broj 11/2000)

5.1. Ciljevi

Utvrđuju se sledeći ciljevi korišćenja energetskih izvora i postrojenja i razvoja energetike na području Prostornog plana:

- 1) povećanje energetske efikasnosti, proizvodnje, transporta i potrošnje energije; racionalna upotreba energije, gasifikacija naselja, uvođenje ekonomski opravdanih novih i obnovljivih izvora energije; zaštita životne sredine; veće angažovanje domaće elektromашиноградње и грађевинске operative у изградњи energetskih objekata, sistema centralizovanog snabdevanja toplotnom energijom i dr;
- 2) značajna ulaganja u dodatne kapacitete i otvaranje perspektivnih površinskih kopova Kolubarskog lignitskog basena do 2020. godine, što će zahtevati dodatna istraživanja energetskih potencijala, naročito nedovoljno istraženih lignitnih polja, kao i tehnologija selektivnog otkopavanja lignita u tim poljima;
- 3) povećanje proizvodnje energije i oslanjanje na sopstvene izvore zasnivaće se prevashodno na korišćenju lignita i povećanju elektroenergetskih kapaciteta, što je uslovljeno realizacijom vodosistema "Rovni";
- 4) primaran značaj imaće poboljšanje kvaliteta rada i pouzdanosti postojeće elektroprenosne mreže i razvoja magistralne gasovodne mreže;
- 5) razvoj savremenih centralizovanih sistema toplifikacije, u okviru kombinovane proizvodnje toplotne i električne energije omogućiće povezivanja većih naselja na planskom području putem daljinskih toplovoda sa obližnjim termoelektranama-toplanama, kao i korišćenje otpadne toplote industrijskih i energetskih postrojenja, i
- 6) smanjenje konflikata između korišćenja energetskih resursa i zaštite životne sredine (naselja, stanovništvo, zemljište itd.) i preduzimanje odgovarajućih mera za saniranje negativnih posledica, posebno donošenjem i realizacijom srednjoročnih i godišnjih programa, koji će sadržati rešenja problema rekultivacije i revitalizacije zemljišta, organizovanog preseljenja stanovništva i razvoja proizvodnih kapaciteta kao oblika kompenzacije za stanovništvo koje ostaje bez zaposlenja, odnosno osnova egzistencije.

5.2. Korišćenje energetskih resursa

Visok udeo čvrstih goriva u budućoj potrošnji i proizvodnji energije povezan je sa strukturom domaćih energetskih rezervi. Za sagledane potrebe potrošnje, do 2020. godine biće potrebno razviti kapacitete u Jugoslaviji od oko 65 miliona tona godišnje, za koje postojeće rezerve neće biti ograničavajući faktor.

Do tog perioda skoro svi postojeći kopovi biće iscrpeni, te su potrebna značajna ulaganja za namenske i dodatne kapacitete. Na osnovu obrađene projektno-tehničke dokumentacije, strateških i razvojnih planova kontinuiranosti proizvodnje uglja i daljeg snabdevanja termoenergetskih kapaciteta, određeni su perspektivni površinski kopovi. U Kolubarskom lignitskom basenu u eksploraciji će biti površinski kop "Polje D" do 2017. godine, kop "Tamnava - Zapadno polje" i posle 2020. godine, dok će, zbog iscrpljivanja rezervi, "Polje B" prestati sa radom oko 2003. godine, a "Tamnava - Istočno polje" oko 2007. godine.

Dalji razvoj površinskih kopova u Kolubarskom lignitskom basenu odvijaće se usklađeno sa potrebama snabdevanja termoelektrana "Nikola Tesla A i B", "Kolubara A" i TE-TO "Kolubara B". Sadašnji nivo proizvodnje od preko 25 miliona tona

postepeno će rasti do 2005. godine kada će dostići nivo od oko 35 miliona tona godišnje i tu proizvodnju održavati sve do 2020. godine.

Na osnovu dosadašnjih istraživanja sigurno je da će, u daljem razvoju površinske eksploatacije uglja u *istočnom delu Kolubarskog lignitskog basena* prvi sledeći površinski kop, posle završetka investicione izgradnje kopa "Tamnava - Zapadno polje", biti kop "Polje C" (umesto "Polja B"), a zatim "Polje E" (umesto "Polja D"). Razvoj eksploatacije uglja u istočnom delu basena mogao bi da se odvija bez klasičnog otvaranja novih polja i bez formiranja spoljašnjih odlagališta, tako da bi "Polje B" nastavilo eksploatacioni vek eksploatacijom "Polja C", a zatim bi se, gašenjem "Polja D", bez prekida eksploatacija nastavila u "Polju E". Sa napredovanjem "Polja E" išlo bi se do puta Lazarevac - Stepojevac, odnosno pruge Beograd - Bar i industrijske zone. Ukoliko se dokaže opravdanost, obzirom na rezerve uglja na tom lokalitetu (više stotina miliona tona sa povoljnim uslovima eksploatacije) može doći i do preseljenja pruge Beograd-Bar i industrijske zone.

Dalji razvoj površinskih kopova u *zapadnom delu Kolubarskog lignitskog basena* vezan je za:

1) otvaranje novog površinskog kopa "Veliki Crljeni" - nakon zatvaranja kopa "Tamnava - Istočno polje", sa rezervama od 21 milion tona, kao prelazni kapacitet (3-4 godine), do otvaranja površinskog kopa jugoistočno i južno od postojećeg kopa "Tamnava - Istočno polje", koji bi zahvatao geološki obrađena "Polja G" i "Polja F" tzv. "Tamnava - Južno polje". Kop "Tamnava - Južno polje" je definisan u međuprostoru pruge Beograd - Bar i jugoistočnog dela prostora u odnosu na kop "Tamnava - Istočno polje" Predviđeno je otvaranje kopa od severne strane. Odlike eksploatacije i realizaciju ovog površinskog kopa su:

(1) veliki investicioni zahvati za izmeštanje i regulaciju reka Kolubare (u dužini od 4 km), njenih pritoka Peštana (3,5 km) i Lukavice (1,5 km) i Ibarske magistrale (u dužini od oko 7 km), uz uslov skraćenja fronta eksploatacije na samom jugoistoku kopa "Tamnava - Istočno polje";

(2) mogućnost nesmetanog odlaganja otkrivke u slobodan prostor "Tamnava - Istočno polje" do formiranja unutrašnjeg odlagališta;

(3) povezivanje sa ugljenim etažama preko zapadne strane kopa i veza sa drobiličnim postrojenjem;

(4) mogućnost kontinualnog prelaska mehanizacije po završetku eksploatacije na polju "Tamnava - Istočno polje", na novi kop "Veliki Crljeni", a zatim na "Tamnava - Južno polje", pod uslovom da su završeni veliki investicioni radovi na izmeštanju reka i magistralnog puta;

(5) veći kvalitet uglja, sa većim koeficijentom otkrivke (od 2,25 do 2,5 m³/t);

(6) veća naseljenost područja eksploatacije, i

2) podizanje proizvodnje polja "Tamnava - Zapadno polje" i prelazak u polje "Radljevo" - u periodu posle 2020. godine i iscrpljivanja površinskog kopa "Tamnava

- Zapadno polje" verovatna je eksploatacija lignita na polju "Radljevo". Eksploatacionalo polje "Radljevo" svojim geološkim granicama omogućava nekoliko načina okonturenja kopa, od kojih je najoptimalnije otvaranje sa pravca zapadne strane kopa "Tamnava - Zapadno polje". Odlike eksploatacije polja "Radljevo" su:

- (1) izražen selektivan rad zbog raslojenosti ugljenog sloja;
- (2) brzo napredovanje fronta usled relativno niske ugljenosnosti prostora;
- (3) potreba ostavljanja materijalnog rova na zapadnoj strani unutrašnjeg odlagališta "Tamnava - Zapadno polje";
- (4) spoljašnje odlagalište treba smestiti u "Tamnava - Zapadno polje";
- (5) slabiji kvalitet uglja, sa manjim koeficijentom otkrivke (od 1,8 do 2,0 m³/t);
- (6) relativno povoljna naseljenost sa aspekta eksploatacije;
- (7) razvoj polja "Radljevo" usloviće izmeštanje delova regionalnih puteva Lajkovac - Obrenovac i Obrenovac - Jezero, i dalekovoda 2 x 35 kV Jabučje - Kalenić, i
- (8) povezivanje ugljenog otkopa sa drobilicom se može ostvariti po severnom obodu, jer je ugalj lociran na višoj nivoleti.

Za potrebe vrednovanja i opredeljivanja pravaca razvoja površinskih kopova neophodna je tehnoekonomski analiza razvoja Kolubarskog lignitskog basena do konačnog iscrpljenja, koja bi omogućila kompleksno sagledavanje dinamike otvaranja svih raspoloživih polja, na osnovu analiza tehnoloških, ekonomskih i ekoloških ograničenja dalje proizvodnje lignita, u prvom redu za potrebe termoelektrana.

5.3. Energetski bilans i novi pogoni

Izgradnja novih termokapaciteta planira se u okviru lokacije TE-TO "Kolubara B". Veličina krajnjih kapaciteta TE-TO "Kolubara B" zavisiće od raspoloživih rezervi uglja, tehničko-ekološko-ekonomskih pokazatelja, porasta potrošnje, kao i postojeće i planirane proizvodnje električne energije u drugim elektroenergetskim kompleksima u Republici Srbiji. Rezultati sprovedenih analiza, koje se odnose na prosečan broj i snagu radnih jedinica, po elektranama koje se snabdevaju ugljem iz Kolubarskog lignitskog basena, dat je u Tabeli II-16:

Tabela II-16. Broj jedinica i snaga u termoelektranama na ugalj

Naziv termoelektrane	Broj blokova	Snaga MW	Broj blokova po godinama				
			1990	2000	2010	2020	2020>
Kolubara A	5	245	5	5	1	1	/
N. Tesla A	6	1502	6	6	6	2	/
N. Tesla B	2	1160	2	2	2	2	/
Kolubara B2	2	640	/	/	2	2	/

Najkasnije do 2005. godine na području Prostornog plana, prema sadašnjim sagledavanjima, završiće se izgradnja TE-TO "Kolubara B" 2 x 350 MW u kondenzacionom režimu, sa potencijalnom mogućnošću 2 x 270 MW i 2 x 380 MJ/s u toplifikacionom režimu. Ovo postrojenje je potrebno za pokrivanje porasta potrošnje električne energije u periodu posle 2000. godine i za daljinsko grejanje Beograda, Uba i Lajkovca. Planirana je godišnja proizvodnja električne energije od oko 3.840 GWh u kondenzacionom režimu, odnosno 3.600 GWh u toplifikacionom režimu, uz proizvodnju toplotne energije od oko 1.860 GWht.

Za potrebe realizacije određenih razvojnih programa sa značajnim obimom zapošljavanja (u turizmu, poljoprivrednoj proizvodnji i preradi), toplifikacije opštinskih centara i centara zajednice sela i razvoja naselja u koja će se preseljavati seosko stanovništvo sa lignitskih polja (čija eksploracija započinje ili se planira do 2020. godine), predviđena je fazna realizacija osnovnog toplovodnog razvoda na području opština Ub i Lajkovac, i to na sledećim pravcima:

- 1) TE/TO "Kolubara B" krak trase za pravac Obrenovac - Beograd do 2010. godine;
- 2) TE/TO "Kolubara B" - Radljevo - Šarbane - Ub u dužini od 8 km, sa razvodnim trasama do Banjana i Pambukovice do 2010. godine, i
- 3) TE/TO "Kolubara B" - MVA "Paljuvi Viš" (branski deo) u dužini od 5 km do 2010. godine i "Paljuvi Viš" - Jabuče - Lajkovac i u dužini od 8 km do 2020. godine, sa potencijalnom trasom do Slovca.

U periodu do 2020. godine, pored TE-TO "Kolubara B" 2 x 350 MW i izgradnje zamenskih kapaciteta, razmotriće se potreba za izgradnjom još dva nova bloka po 350 MW, što neće biti jednostavno u pogledu obezbeđenosti ugljem u toku pogonskog veka ovih blokova od 40 godina. Ta dva nova bloka bi bila izgrađena u sklopu TE-TO "Kolubara B" (na području Kolubarskog okruga) ili u sklopu TE "Nikola Tesla B" (na području grada Beograda). Zadovoljenje punog pogonskog veka izgrađenih i planiranih elektroenergetskih kapaciteta uslovljeno je potpunom realizacijom vodosistema "Rovni" i dodatnim analizama mogućnosti proizvodnje uglja u Kolubarskom lignitskom basenu.

Izgradnjom TE-TO "Kolubara B" zadovoljiće se i potrebe za proizvodnjom toplotne energije u toplifikacionom ciklusu, a izgradnjom regionalnog gasovoda Beograd - Valjevo za gasifikacijom široke potrošnje i industrije u Valjevu i drugim naseljima na planskom području, te se ne smatra realnom izgradnjom neke veće toplane u Valjevu i opštinskim centrima.

5.4. Prenosna i transportna mreža

5.4.1. Razvoj elektroenergetske mreže

Novi prenosni kapaciteti do 2005. godine služiće za bolje iskorišćenje postojećih TS 220/x kV, tako da je na planskom području Prostornim planom Republike Srbije predviđena izgradnja Dv 220 kV, TS Bajina Bašta - Valjevo 3, koji će se nalaziti u

koridoru postojećih DV br. 227/1 i 227/2 na pravcu TS Bajina Bašta - Valjevo - Obrenovac, kao i uvođenje Dv br. 213 Bajina Bašta - Obrenovac u TS 220/110 kV Valjevo 3.

Na području Prostornog plana postoji veći broj DV 110 kV za koje je predviđeno bolje iskorišćenje preko postojećih TS 220/110 kV i novih TS 110/35 kV, čime će se za najveći deo potrošača omogućiti pouzdano snabdevanje električnom energijom.

Izgradnjom TE-TO "Kolubara B" stvorice se preduslovi za njeno povezivanje sa elektroenergetskim sistemom Srbije.

Planirani dalekovodi će malim delom biti na području Prostornog plana i pružaće se:

- 1) DV 220 kV, do razvodnog postrojenja TS 220 kV TE-TO "Kolubara B", koji vezuje i uvodi DB br. 204 Bajina Bašta - Beograd 3 u TS 220 kV;
- 2) DV 220 kV, od razvodnog postrojenja ka razvodnim postrojenjima Beograd 3, Obrenovac i 400 kV TE-TO "Kolubara B" (van planskog područja, na području grada Beograd), i
- 3) 6 DV 400 kV, do TE-TO "Kolubara B" do razvodnog postrojenja 400 kV.

Na delu planskog područja se, za rešavanje problema rasterećenja mreže i zadovoljenja porasta potreba potrošača za električnom energijom, predviđa rekonstrukcija postojećih i izgradnja novih distributivnih vodova i postrojenja, i to:

- 1) izgradnja trafostanice 110/35 kV u Ljigu, do koje postoji DV 110 kV (koji sada radi pod naponom 35 kV);
- 2) rekonstrukcija i povećanje instalisane snage postojeće TS 110/35 kV Valjevo 1;
- 3) izgradnja novih TS 110/35 kV Valjevo 4, Ub i Mionica i povezivanje na mrežu 110 kV;
- 4) izgradnja novog DV 110 kV TS Valjevo 3 u pravcu Koceljeva za povezivanje sa mrežom 110 kV, koja se napaja iz TS 220/110 kV Šabac;
- 5) izgradnja TS 35/10 kV na Divčibarama i povezivanje na mrežu 35 kV iz pravca Osečine i Ražane, i
- 6) izgradnja novih i proširenje postojećih TS 35/10 kV i povezivanje na mrežu 35 kV u opštinskim i centrima zajednice sela.

5.4.2. Razvoj gasovodne mreže

U skladu sa Prostornim planom Republike Srbije, snabdevanje gasom područja Prostornog plana vršiće se putem magistralnog gasovoda Beograd - Lazarevac - Valjevo. Predviđeni položaj ovog gasovoda omogućava potencijalno priključenje Ćelija, Lajkovca, Slovaca, Uba, Divaca, Mionice i drugih naselja sa više većih industrijskih i potrošača široke potrošnje.

Magistralni gasovod na području Prostornog plana počinje na teritoriji katastarske opštine Ćelije na području opštine Lajkovac prateći koridor Ibarske magistrale (osim izvesnih udaljavanja, zbog gustine naseljenosti i presecanja prirodnih ili melioracionih tokova); u Ćelijama će skrenuti od Ibarske magistrale u pravcu Valjeva, pružajući se duž desne strane pruge Beograd - Bar do prelaska reke Kolubare, gde će preseći prugu i put za Valjevo, preći sa leve strane puta zaobilazeći Lajkovac i nastaviti između leve strane puta i toka reke Kolubare, koju preseca dva puta zaobilazeći brdo Oštrikovac; nastaviće ka Valjevu, bliže Kolubari i završiće se u industrijskoj zoni Valjeva (u blizini preduzeća "Stevan Filipović" i "Ferum"), gde je predviđena glavna merno regulaciona stanica "Valjevo".

5.5. Novi i obnovljivi izvori energije

U periodu do 2010. godine, novi i obnovljivi izvori energije (u nastavku: NOIE) imaće najveći značaj u sektoru lične i opšte potrošnje i poljoprivrede, a manje u domenu industrije i elektroenergetike. Uz neophodna ulaganja i intenzivniji naučno-istraživački rad, učešće novih i obnovljivih izvora u finalnoj potrošnji energije na području Prostornog plana iznosiće oko 5% u 2010. godini.

Od novih i obnovljivih izvora energije najviše će porasti korišćenje/primena geotermalne energije za toplotne, banjsko-rekreativne potrebe, staklene bašte, tople leje i ribnjake. Očekuje se veće korišćenje raspoloživih kapaciteta od postojećih oko 300 l/s u periodu do 2010. godine (Tabela II-17). Prioritet će imati naselja koja su povoljno locirana sa stanovišta mogućnosti uvođenja centralizovanog korišćenja geotermalne energije.

Tabela II-17. Bilans geotermalnih izvora 2010. godine

Lokacija	Vrsta geotermalnog izvora	Bilans geotermalnih izvora				
		kapacitet l/s	temperatura K	snaga i energija MW	TJ/god	ten/god
Petnica	bušotina	12	304	0,9	30	714
Paune	izvor	0,5	295	0,02	0,7	16
Mionica	bušotina	16	309	1,6	51	1214
Ljig	bušotina	5	305	0,4	13	309
Banja Vrujci	izvor	200	301,5	14	450	10710
UKUPNO	bušotina	60	300	4,5	142	3450

Pored geotermalne energije, na osnovu raspoloživih podataka, na planskom području postoje veoma perspektivna nalazišta petrogeotermalne energije na području Belanovice i hidrogeotermalne energije na području Tamnave. Značajne su i mogućnosti korišćenja solarne energije u skladu sa rezultatima istraživanja i utvrđenom opravdanošću ulaganja

Glava III

STANOVNIŠTVO - NASELJA - INDUSTRIJA

1. Stanovništvo

1.1. Ciljevi razvoja

Sa stanovišta organizacije, uređenja i korišćenja planskog područja, osnovni cilj je ravnomerniji teritorijalni razmeštaj stanovništva i povećanje udela mlađih kontingenata u emigracionim područjima sa visokim indeksom starenja, koji je moguće dostići merama demografske i politike regionalnog razvoja.

1.2. Projekcije stanovništva 1991-2021. godine

Projekcije stanovništva opština Kolubarskog okruga rađene su na osnovu sledećih pretpostavki: (a) kretanja mortaliteta i fertiliteta u periodu do 2021. godine o pretpostavljenom nultom migracionom saldu (migracije nisu uzete u obzir); i b) da će društveno-ekonomski promene ostvarene tokom 1990-ih godina, kao i one koje se očekuju u narednom periodu uticati na reproduktivno ponašanje stanovništva, koje će rezultirati znatno intenzivnjim snižavanjem fertiliteta u odnosu na prethodni period.

Naglo pogoršanje ekonomski i političke situacije do koga je došlo u drugoj polovini 1990-ih godina, kao i nužnost sprovođenja radikalnijih ekonomskih reformi već u prvim godinama naredne decenije, imaće negativne posledice na nivo rađanja i uticati na snižavanje fertiliteta, koji će u periodu 2006-2011. godine u opštinama Kolubarskog okruga dostići nivo od 1,02 (Osečina) do 1,11 (Ub). Nakon dostizanja takvog minimuma, predviđa se izvesna rehabilitacija rađanja na nivou (1,45 deteta po ženi u razdoblju 2016-2021.), koji bi krajem projektovanog perioda, i dalje bio znatno ispod onog koji je neophodan za prostu reprodukciju stanovništva.

1.2.1. Budući trendovi u kretanju ukupnog stanovništva po tipu naselja

Ukupno stanovništvo Kolubarskog okruga će u 2021. godini biti svedeno na 168,4 hiljade, što će u odnosu na 1991. godinu (200,6 hiljada) predstavljati smanjenje od 32 hiljade (sa godišnjom stopom rasta od -5,82 promila). Osnovni razlog odsustva realnih mogućnosti za preokret u populacionoj dinamici treba tražiti u snažnom dejstvu tzv. demografske inercije, odnosno uticaju nasleđene, veoma nepovoljne starosne strukture, na aktuelne i buduće demografske procese. Prema rezultatima projekcija, u posmatranom razdoblju do 2021. godine depopulacione tendencije će biti osnovna karakteristika demografskih tokova u svim opštinama. Najintenzivnije depopulacione tendencije se očekuju u opštinama Ljig i Mionica. Stanovništvo opštine Mionica, gde su depopulacione tendencije prisutne od sredine 20. veka, 2021. godine biće za više od petine malobrojnije nego 1991. godine, a čak za preko 40% malobrojnije nego daleke 1948. godine.

Posmatrano po tipu naselja, očekuju se dijametralno suprotne tendencije u kretanju stanovništva u gradskim i ostalim naseljima. Smanjenje ukupnog stanovništva će biti prisutno isključivo u naseljima koja 1991. godine nisu smatrana za gradska. Tako će se u periodu do 2021. godine nastaviti populaciona ekspanzija u gradskim naseljima, koja je na tom području, manjim ili većim intenzitetom, prisutna tokom čitave druge polovine 20. veka.

U poređenju sa stanovništvom gradskih naselja, stanovništvo tzv. ostalih naselja će se smanjivati. Depopulacija seoskog stanovništva je na planskom području prisutna tokom druge polovine 20 veka, tako da projektovana populaciona dinamika do 2021. godine predstavlja intenziviranje dugoročne tendencije. U periodu 1961-1991. godina, prosečna godišnja stopa rasta stanovništva "ostalih" naselja iznosila je -8,8 promila, u razdoblju 1981-1991. godina dostigla je 11,0 promila i nastaviće se u periodu do 2021. godine sa prosečnom godišnjom stopom rasta -17,1 promil, tako da će se seosko stanovništvo smanjiti sa 127,5 hiljada u 1991. godini na 76,0 hiljada u 2021. godini.

Suprotne tendencije u kretanju gradskog i seoskog stanovništva nužno vode nastavku povećanja udela gradskog u ukupnom stanovništvu sa 36,4% u 1991. do 54,4% ukupnog stanovništva 2021. godine.

Razlike u vrednostima projektovanih stopa rasta ukupnog stanovništva između pojedinih zajednica naselja znatno je izraženije nego između opština ili ukupnog gradskog i stanovništva ostalih naselja. U 25 od ukupno 27 zajednica naselja broj stanovnika u 2021. godini biće manji nego 1991. godine, a u čak 9, ili u svakoj trećoj zajednici, stanovništvo će biti više nego prepolovljeno. Smanjenje broja stanovnika neće biti prisutno jedino u gravitirajućim područjima Lajkovca i Uba, i to isključivo zbog pozitivne stope populacionog rasta u opštinskim centrima Lajkovac i Ub.

Tabela III-1. Projekcija ukupnog stanovništva po zajednicama naselja 1991-2021. godine

Zajednice naselja po opštinama	Broj stanovnika						
	1991	1996	2001	2006	2011	2016	2021
KOLUBARSKI OKRUG	200560	198182	192767	186756	179665	173820	168364
OPŠTINA VALJEVO	98226	97757	95595	92994	89798	87090	84369
Valjevo	74780	76790	77307	77180	76271	75484	74468
Divci	3457	3172	2836	2515	2206	1939	1694
Brankovina	4746	4340	3817	3338	2887	2504	2158
Kamenica (Valjevska)	4181	3665	3144	2669	2241	1886	1577
Bobova	2606	2278	1960	1667	1402	1182	990
Tubravić	2663	2353	2034	1741	1473	1250	1054
Donje Leskovice	2916	2593	2255	1942	1654	1412	1197
Divčibare	130	132	132	131	129	128	127
Dračić	2747	2434	2110	1810	1536	1306	1104
OPŠTINA LAJKOVAC	17716	17564	17203	16811	16319	15964	15666
Lajkovac	8093	8232	8368	8538	8723	9049	9413
Prnjavor (Bogovađa)	2276	2175	2099	1983	1838	1688	1541
Slovac	3241	3107	2939	2741	2507	2274	2048
Jabučje	4106	4051	3798	3549	3251	2953	2664
OPŠTINA LJIG	15912	15322	14580	13899	13198	12651	12179
Ljig	10386	10112	9779	9502	9232	9093	9004
Belanovica	3678	3445	3154	2871	2574	2297	2039

Slavkovica	1848	1765	1646	1526	1392	1361	1136
OPŠTINA MIONICA	17368	16886	16150	15446	14673	14044	13516
Brežđe	2989	2865	2689	2510	2309	2120	1941
Mionica	7274	7268	7176	7121	7059	7092	7187
Veliko Marište	1839	1774	1675	1573	1455	1344	1238
Rajković	2046	1920	1764	1612	1452	1305	1170
Rakari	3220	3059	2845	2631	2398	2182	1980
OPŠTINA OSEČINA	16745	16398	15818	15198	14505	13926	13375
Osečina	12417	12356	12146	11907	11593	11335	11099
Pećka	4328	4042	3672	3291	2912	2591	2276
OPŠTINA UB	34593	34255	33421	32408	31172	30145	29259
Ub	19915	20166	20182	20149	20032	20095	20252
Banjani	6071	5746	5372	4948	4473	4015	3579
Radljevo	3750	3625	3431	3199	2927	2659	2400
Pambukovica	4911	4718	4437	4112	3739	3376	3028

1.2.2. Intenziviranje demografskog starenja stanovništva

Uzroci nastavljanja nepovoljnih tendencija u kretanju obima stanovništva Kolubarskog okruga su, pored ostalog, i u starosnoj strukturi, sa relativno visokim udelom starih (20,2%). Intenzivno odvijanje procesa starenja uslovilo je da se početkom 1990-ih stanovništvo našlo u stadijumu demografske starosti. Postojeća starosna struktura je nepovoljna s aspekta rađanja, što uz pretpostavku o daljem opadanju plodnosti stanovništva nužno uslovljava brzo snižavanje stope nataliteta i dalje intenzivno starenje od baze starosne piramide. Relativno veliki ideo starih će, i pored pretpostavke o snižavanju smrtnosti po starosti, neminovno dovesti do povećanja opšte stope mortaliteta i do pojave negativnog prirodnog priraštaja.

U narednim decenijama očekuju se takve modifikacije starosne strukture koja će voditi ka daljem starenju stanovništva. Prema rezultatima projekcije taj proces na području Prostornog plana biće sveobuhvatan i kontinuiran. Starenje će se odvijati od baze, ali još brže s vrha starosne piramide, tako da će krajem projektovanog perioda gotovo svaki treći stanovnik (29,4%) biti stariji od 60 godina, a tek svaki peti (21,7%) mlađi od 20 godina, dok će prosečna starost stanovništva biti 40,9 godina. Stanovništvo će se do 2021. godine, prema vrednostima najvažnijih indikatora demografske starosti, naći u najvišim stadijumima demografske starosti (stadijumi duboke, odnosno najdublje demografske starosti).

Karakteristično je da će se proces starenja brže odvijati u gradu nego na selu, ali će seosko stanovništvo biti demografski znatno starije (i zbog starije inicijalne starosne strukture). U 2021. godini u seoskim naseljima će ideo starih 60 ili više godina iznositi 35,3%, dok će se u gradskim naseljima njihov ideo kretati oko 24,5%.

Tabela III-2. Promene starosne strukture 1991-2021. godine

Starosna struktura	Broj stanovnika
--------------------	-----------------

stanovništva	1991	1996	2001	2006	2011	2016	2021	
	1	2	3	4	5	6	7	8
UKUPNO STANOVNIŠTVO								
Svega	22560	198182	192767	186756	179665	173820	168820	
0 - 19	49683	46940	43016	38220	32797	29252	27135	
20 - 39	57157	53362	50974	49895	49018	46411	42629	
40 - 59	53142	51776	52713	55374	54090	51006	49185	
60 +	40578	46107	46063	43265	43756	47152	49415	
80 +	4390	3481	2913	4789	6961	8475	8355	
GRADSKO STANOVNIŠTVO								
Svega	73064	77758	81236	84306	86773	89664	92393	
0 - 19	20079	20454	19989	18977	17340	16399	16179	
20 - 39	23642	23345	23746	24774	26152	26597	25867	
40 - 59	19359	21243	23463	26201	27044	27044	27731	
60 +	9984	12715	14033	14357	16240	19621	22614	
80 +	748	668	632	1187	196	2704	3023	
OPŠTINSKI CENTRI								
Svega	75608	81109	85384	89199	92291	95703	98928	
0 - 19	20932	21476	21168	20225	18598	17667	17480	
20 - 39	24604	24600	25275	26618	28211	28712	28042	
40 - 59	19916	21998	24462	27457	28565	28829	29702	
60 +	10156	13033	14477	14904	16917	20495	23705	
80 +	755	681	652	1236	2055	2850	3196	
OSTALA NASELJA								
Svega	127496	120424	111531	102450	92892	84156	75971	
0 - 19	29604	26486	23027	19243	15457	12853	10956	
20 - 39	33515	30017	27228	25121	22866	19814	16762	
40 - 59	33783	30533	29250	29173	27046	23962	21454	
60 +	30594	33392	32030	28908	27516	27531	26801	
80 +	3642	2813	2281	3602	4996	5771	5332	

Tabela III-3. Promene funkcionalnih kontingenata stanovništva 1991-2021. godine

Osnovni funkcionalni kontingenti	Broj stanovnika						
	1991	1996	2001	2006	2011	2016	2021
UKUPNO STANOVNIŠTVO							
Predškolski i školski (0 - 14)	36904	34152	30656	26635	22742	20344	19531
Ženski fertilni (15 - 49)	45503	46642	46037	43783	41324	39220	36754
Radni (15 - 59, 60 - 64m)	130694	125285	121496	121016	119036	113305	105820
GRADSKO STANOVNIŠTVO							
Predškolski i školski (0 - 14)	15169	15043	14449	13390	12153	11586	11833

Ženski fertilni (15 - 49)	19667	21477	22505	22697	22734	22847	22635
Radni (15 - 59, 60 - 64m)	49953	52230	54646	58142	60876	61609	61065
OPŠTINSKI CENTRI							
Predškolski i školski (0 - 14)	15838	15855	15339	14334	13096	12517	12812
Ženski fertilni (15 - 49)	20406	22472	23766	24194	24414	24658	24515
Radni (15 - 59, 60 - 64m)	51687	54501	57510	61605	6454	65977	65687
OSTALA NASELJA							
Predškolski i školski (0 - 14)	21735	19109	16207	13245	10589	8758	7698
Ženski fertilni (15 - 49)	25836	25165	23532	21086	18590	16373	14119
Radni (15 - 59, 60 - 64m)	80741	73055	66850	62874	58160	51696	44755

1.2.3. Nastavak procesa deagrarizacije

Broj poljoprivrednih stanovnika do 2021. godine biće više nego prepolovljen, sa 70,5 hiljada u 1991. godini na 27,7 hiljada, prvenstveno kao rezultat negativnog prirodnog priraštaja poljoprivrednog stanovništva.

Intenzivno smanjenje poljoprivrednog stanovništva, uz istovremeno lagano povećanje brojnosti nepoljoprivrednog stanovništva, usloviće znatno smanjenje njegovog udela u ukupnom stanovništvu Kolubarskog okruga sa 36% u 1991. na oko 16% u 2021. godini. To znači da će, i pored intenzivnog procesa deagrarizacije, udeo poljoprivrednog u ukupnom stanovništvu Kolubarskog okruga tek nakon 2016. godine dostići nivo koji je u središnjoj Srbiji registrovan u vreme popisa iz 1991. godine (18%).

Posmatrano po opštinama, u narednim decenijama najveće smanjivanje poljoprivrednog stanovništva predviđa se u opštinama Mionica, Osečina i Ub, u kojima će i dalje predstavljati više od polovine ukupnog stanovništva. U opštinama Valjevo i Lajkovac smanjenje procentnog udela poljoprivrednog stanovništva biće apsolutno znatno manje, ali će relativno biti približno identično kao i u spomenute tri opštine.

Polazeći od predviđenih promena u dinamici ukupnog poljoprivrednog, odnosno nepoljoprivrednog stanovništva, sagledavaju se mogući okviri u kojim će se u narednim decenijama kretati ponuda radne snage stanovništva na planskom području. U periodu 2001-2021. broj aktivnih stanovnika će se kontinuirano smanjivati, tako da će od maksimalnog obima od preko 110 hiljada aktivnih u 1996. godini do 2021. pasti na 90 hiljada lica. Posmatrano po delatnostima, kretanje radne snage će imati suprotne tokove. Aktivno poljoprivredno stanovništvo će neprestano opadati i to zbog određenih promena koje vode ka modernom tipu aktivnosti, zbog prepostavke da će, iako smanjenog obima i dalje biti prisutan transfer u nepoljoprivredne delatnosti i zbog veoma intenzivnog procesa demografskog starenja. Aktivno nepoljoprivredno stanovništvo će se sve do 2011. godine kontinuirano povećavati, da bi nakon toga, došlo do njegovog lagalog smanjivanja, zbog intenzivnog starenja radne snage i iscrpljenih rezervi poljoprivredne radne snage, koja bi mogla da učestvuje u transferu ka nepoljoprivrednim delatnostima.

Aktivno poljoprivredno stanovništvo će, kao rezultat navedenih procesa, između 1991. i 2021. godine biti više nego prepolovljeno (sa 51 na 18 hiljada), sa izrazitom dominacijom lica starijih od 50 godina, dok će se radna snaga u nepoljoprivrednim delatnostima povećati sa 58 hiljada na 72 hiljade lica. Kao posledica takvih kretanja, učešće poljoprivrednog u ukupnom aktivnom stanovništvu Kolubarskog okruga će se do 2021. godine smanjiti sa 47 na 20 procenata.

[Sledeći](#)

[Prethodni](#)

2. Organizacija mreže naselja i centra

(Referalna karta 2)

2.1. Ciljevi

Osnovni ciljevi organizacije mreže naselja na teritoriji Kolubarskog okruga su:

- 1) *dalji razvoj Valjeva*, jednog od ključnih centara u formiranju i razvoju zapadne osovine razvoja Srbije i povezivanja i integrisanja kontaktnih pojasa Srbije i susednih delova Republike Srpske, sa višim kvalitetom urbanih funkcija (uslužne delatnosti) i privrednih aktivnosti regionalnog značaja;
- 2) *brži razvoj* privrednih funkcija i uslužnih kapaciteta u opštinskim centrima Ubu i Lajkovcu, a posebno u manje razvijenim opštinskim centrima Osečini, Mionici i Ljigu, radi uravnoteženijeg razvoja i smanjenja razlika u nivou njihove razvijenosti u odnosu na regionalni centar;
- 3) *ubrzani razvoj* mreže naselja na ruralnom području formiranjem sistema zajednica sela, radi usporavanja procesa depopulacije, posebno u perifernim i brdsko-planinskim područjima, decentralizacijom privrednih aktivnosti iz regionalnog i opštinskih u centre zajednice sela, u prvom redu, radi otvaranja radnih mesta za zapošljavanje mladih i ženske radne snage;
- 4) razvoj putne mreže i saobraćajno povezivanje mreže centara, u prvom redu centara zajednice sela sa naseljima u gravitacionom području;
- 5) *racionalizacija mreže* objekata, selektivna dislokacija, razvoj i poboljšanje opremljenosti javnih službi i uslužnih aktivnosti u manje razvijenim opštinskim, sekundarnim i centrima zajednice sela, i
- 6) *bolja valorizacija* specifičnih prirodnih i drugih raspoloživih potencijala za razvoj pojedinih područja i zona, u prvom redu turističkih područja i centara u perifernim i brdsko-planinskim područjima.

2.2. Organizacija mreže naselja i centara

Naselja sa povoljnijim saobraćajno-geografskim položajem, višim nivoom opremljenosti javnim službama i većom koncentracijom privrednih i neprivrednih delatnosti i stanovništva, koja će podsticati i usmeravati ravnomerniji i usklađeniji razvoj planskog područja, u planskom periodu imaće ulogu centara u mreži naselja.

Razvijaće se sledeća hijerarhijska struktura centara u mreži naselja:

- 1) regionalni centar, utvrđen Prostornim planom Republike Srbije i opštinski centar - Valjevo;
- 2) opštinski centri (5) - Lajkovac, Ljig, Mionica Osečina i Ub;
- 3) sekundarni centri opština (1-3) - sa gravitirajućim područjem koje pokriva deo opštine sa više od 4.000 stanovnika; nukleusima proizvodnih i uslužnih aktivnosti i pojedinim javnim službama opštinskog i/ili lokalnog nivoa značaja i saobraćajnim i privrednim vezama sa opštinskim (i regionalnim) centrom: Valjevska Kamenica, potencijalno i Popučke i Divci, na teritoriji opštine Valjevo;
- 4) centri zajednica sela (19-20) - sa gravitirajućim područjem koje pokriva deo opštine sa više od 2.000 (samo izuzetno i 1.500) stanovnika; nukleusima proizvodnih i uslužnih aktivnosti i saobraćajnim i privrednim vezama sa opštinskim centrom, i to:
  - (1) na teritoriji opštine Valjevo (6): Divci, Brankovina, Bobova - Stave, Tubravić - Počuta, Donje Leskovice i Dračić;
  - (2) na teritoriji opštine Lajkovac (3-4): Prnjavor - Bogovađa, Slovac i Jabučje, potencijalno i Vračević;
  - (3) na teritoriji opštine Ljig (2): Belanovica i Slavkovica;
  - (4) na teritoriji opštine Mionica (4): Brežđe, Rakari-Gornja Toplica, Rajković i Veliko Marište;
  - (5) na teritoriji opštine Osečina (1): Pecka, i
  - (6) na teritoriji opštine Ub (3): Radljevo, Banjani i Pambukovica, i
- 5) naselja sa specifičnim/specijalizovanim funkcijama (17) - sa iniciranim ili razvijenim specifičnim funkcijama, u prvom redu, turističkim, naučnoistraživačkim, zdravstvenim i funkcijama zaštite kulturnog nasleđa i prirodnih vrednosti, kao i mogućnostima eksploracije mineralnih bogatstava.

Na području svih opština formiraće se lokalni centri (npr. naselja Dići i Štavice u opštini Ljig, Bukovac u opštini Mionica i sl.) sa specifičnim funkcijama u mreži uslužnih sadržaja i objekata javnih službi, naročito u perifernim područjima sa razbijenim tipom seoskih naselja, radi njihove veće dostupnosti stanovništvu za zadovoljavanje svakodnevnih potreba.

Centri će u svom gravitacionom području obuhvatiti sledeća naselja:

1) *na teritoriji opštine Valjevo:*

(1) regionalni centar Valjevo: Balinović, Beloševac, Beomužević, Bujačić, Gorić, Gornja Bukovica, Gornja Grabovica, Degurić, Donja Bukovica, Dupljaj, Zlatarić, Jasenica, Jovanja, Klinci, Mrčić, Paklje, Paune, Petnica, Popučke, Rabas, Rađevo Selo, Sandalj, Sedlari, Strmna Gora i Tupanci;

(2) sekundarni centar Valjevska Kamenica: Osladić, Stapar, Ogladnovac, Vlašić i Miličinica;

(3) centri zajednice sela (CZS): CZS Divci - Lukavac, Klanica, Veselinovac i Lozniča; CZS Brankovina - Gola Glava, Joševa, Blizonje, Kotešica, Kozličić, Jazovik, Zabrdica i Babina Luka; CZS Bobova - Stave - Vragočanica, Stanina Reka, Suvodanje, Sitarica i Majinović; CZS Tubravić - Počuta - Rebelj, Vujinovača, Brezovica, Stubo, Rovni, Sovač, Kunice i Mijači; CZS Donje Leskovice - Gornje Leskovice, Sušica, Lelić, Bogatić i Taor i CZS Dračić - Bačevci, Prijezdij, Zarube, Ravnje, Kovačice, Brangović, Belić i Žabari;

(4) naselja sa specifičnim funkcijama: Divčibare (turizam), Brankovina (kulturna baština), CZS Tubravić - Počuta (vodosnabdevanje, ribolov i aktivnosti na vodi), CZS Divci (saobraćajni terminal i robno-transportni centar), naselje Petnica (naučnoistraživački i turističko-sportsko-rekreativni centar), Pričević (nukleus proizvodnih funkcija) i naselje Taor (eksploatacija bakra i plemenitih metala);

2) *na teritoriji opštine Lajkovac:*

(1) opštinski centar Lajkovac: Lajkovac selo, Pepeljevac, Rubribreza, Strmovo i Čelije;

(2) centri zajednice sela (CZS): CZS Prnjavor-Bogovađa-Donji Lajkovac i Vračević; CZS Slovac - Nepričava, Bajevac, Markova Crkva, Ratkovac, Pridvorice i Stepanje i CZS Jabučje - Mali Borak i Skobalj;

(3) naselje sa specifičnim funkcijama: CZS Prnjavor - Bogovađa (dečiji rekreativni centar);

3) **na teritoriji opštine Ljig:**

(1) opštinski centar Ljig: Babajić, Bošnjanović, Brančić, Veličevac, Gukoši, Dići, Donji Banjani, Ivanovci, Jajčić, Lalinci, Latković, Liplje, Milavac, Moravci, Cvetanovac, Štavica i Kadina Luka;

(2) centri zajednice sela (CZS): CZS Belanovica - Živkovci, Kalanjevci, Kozelj, Poljanice i Šutci i CZS Slavkovica - Ba i Paležnica;

(3) naselja sa specifičnim funkcijama: opštinski centar Ljig (banjska funkcija), CZS Belanovica (turizam i rekreacija), CZS Slavkovica i naselje Ba (planinski turizam);

4) na teritoriji opštine Mionica:

- (1) opštinski centar Mionica - Mionica selo, Vrtiglav, Klašnić, Ključ, Komanice, Maljević, Paštrić, Radobić, Sanković, Tabanović, Tolić i Šušeoka;
- (2) centri zajednice sela (CZS): CZS Brežde - Krčmar, Gornji Lajkovac, Osečenica i Planinica; CZS Rajković - Đurđevac, Robaje, Golubac, Bukovac i Mratišić; CZS Rakari - Gornja Toplica - Dučić, Popadić, Berkovac, Gunjica, Todorin Do i Struganik i CZS Veliko Marište - Virovac, Gornji Mušić, Donji Mušić i Nanomir;
- (3) naselja sa specifičnim funkcijama: Banja Vrujci - Gornja Toplica (banjski turizam), Struganik (memorijalni kompleks);

5) na teritoriji opštine Osečina:

- (1) opštinski centar Osečina: Osečina selo, Bastav, Belotić, Bratačić, Gornje Crniljevo, Dragijevica, Komorić, Konjic, Konjuša, Lopatanj, Ostružanj, Plužac, Sirdija i Tuđin;
- (2) centar zajednice sela Pecka - Skadar, Gunjaci, Dragodol i Carina;
- (3) naselje sa specifičnim funkcijama: CZS Pecka (zdravstveni turizam i dečiji rekreativni centar), i

6) na teritoriji opštine Ub:

- (1) opštinski centar Ub - Bogdanovica, Brezovica, Vrhovine, Gvozdenović, Zvizdar, Joševa, Lončanik, Milorci, Murgaš, Ruklada, Sovljak, Stublenica, Takovo, Trlić, Trnjaci, Crvena Jabuka, Tvrdojević, Paljuvi i Gunjevac;
- (2) centri zajednice sela (CZS): CZS Banjani - Vukona, Kožuar, Tulari, Kalinovac i Vrelo; RZS Radljevo2 - Liso Polje, Brgule, Kalenić i Šarbane; i CZS Pambukovica - Raduša, Slatina, Novaci, Čučuge, Dokmir i Kršna Glava;
- (3) naselja sa specifičnim funkcijama: Dokmir (ribolov) i Paljuvi (rekreacija na vodi).

U najvećem broju naselja u gravitacionom području sekundarnih opštinskih i centara zajednice sela poljoprivreda će i dalje predstavljati osnovnu privrednu aktivnost; u prigradskim naseljima regionalnog i opštinskih centara, pored poljoprivrede, razvijaće se i sekundardne i tercijarne delatnosti.

---

2) U periodu posle 2020. godine preispitaće se uloga i mesto Radljeva kao centra zajednice sela.

2.3. Smernice za razvoj centara i zajednice sela

Na području Prostornog plana u narednom periodu planiran je razvoj centara sa različitom ulogom i funkcijama u mreži naselja, i to:

1) na području opštine Valjevo:

(1) *regionalni centar Valjevo* - obavljaće funkcije regionalnog centra, u kome će 2021. godine živeti preko 67.000 stanovnika; sa složenom strukturom delatnosti, tako da će preko 15.000 zaposlenih biti u sekundarnim i preko 12.000 u tercijarno-kvartarnim delatnostima. Pored obnove dela kapaciteta metaloprerađivačke industrije, u daljem razvoju opredeljenje je za srednje i manje proizvodne kapacitete prilagođene tržišnim uslovima proizvodnje, lokalnoj sirovinskoj osnovi i raspoloživim stvorenim resursima. Veći značaj grada u širem okruženju postići će s intenziviranjem razvoja uslužnih delatnosti u odnosu na proizvodne. Širenjem neposredne zone uticaja grada povećaće se broj deagrarizovanih prigradskih naselja, s tim da će naselja na višem stepenu razvoja i sa povoljnim saobraćajno-privrednim vezama (Popučke), kao potencijalni sekundarni opštinski centri, moći da prime deo migracija mešovitih domaćinstava iz regionalnog centra i drugih naselja sa područja opštine, čime će se smanjiti pritisak na stambeni fond, saobraćajne i komunalne sisteme Valjeva;

(2) *sekundarni opštinski centar Valjevska Kamenica* - dalje će širiti nukleus privrednih delatnosti, formiran postojećim pogonima za proizvodnju delova za vozila i za preradu voća, razvojem manjih proizvodnih kapaciteta prilagođenih lokalnoj sirovinskoj osnovi i raspoloživim stvorenim resursima; uz selektivnu dislokaciju pojedinih tercijarnih delatnosti i javnih službi iz regionalnog centra za zadovoljavanje dela potrebe stanovništva sa gravitirajućeg područja i drugih delova opštine;

(3) *centri zajednice sela i naselja sa specifičnim funkcijama* - Divci će svoj razvoj zasnovati na saobraćajnoj funkciji; Brankovina će razvijati proizvodnju i preradu poljoprivrednih proizvoda i dalje će unapređivati turističku ponudu na bazi motiva kulturne baštine; ostali centri svoje funkcije razvijajuće u sprezi sa opštinskim centrom i daljim razvojem nukleusa tercijarnih delatnosti uz mogućnost razvoja turizma, koji neće ugroziti osnovnu funkciju buduće akumulacije za vodosnabdevanje "Rovni" (Tubravić - Poćuta i Donje Leskovice), ili lociranja manjih proizvodnih pogona (Bobova - Stave i Dračić); poseban značaj za razvoj planinskog turizma imaće već afirmisano naselje Divčibare, koje će u planskom periodu populaciono stagnirati (oko 130 stanovnika);

2) na teritoriji opštine Lajkovac;

(1) *opštinski centar Lajkovac* - imaće oko 5.900 stanovnika 2021. godine, sa oko 1.000 zaposlenih u sekundarnim i oko 1100 u tercijarno-kvartarnim delatnostima. Usled povoljnog saobraćajnog položaja i blizine ležišta lignita, nastaviće se diverzifikacija privrednih delatnosti u oblasti građevinarstva, saobraćaja, rудarstva, industrije i proizvodnog zanatstva, uz značajno učešće poljoprivrede sa preradom i prometom poljoprivrednih proizvoda i dalji razvoj tercijarnih delatnosti;

(2) *centri zajednice sela* - Prnjavor - Bogovađa, Slovac i Jabučje svoje funkcije razvijajuće u sprezi sa opštinskim centrom, daljim razvojem nukleusa privrednih delatnosti u prehrambenoj i građevinskoj industriji i tercijarnim delatnostima;

3) na teritoriji opštine Ljig;

(1) *opštinski centar Ljig* - imaće oko 4.400 stanovnika 2021. godine, sa preko 800 zaposlenih u sekundarnim i oko 900 u tercijarno-kvartarnim delatnostima. Pored prehrambene, svoj dalji razvoj baziraće na postojećim manjim kapacitetima drugih industrijskih grana (građevinska, prerada metala, drvna, industrija kože, prerada plastike) i na realnim uslovima za razvoj banjskog turizma u gradu;

(2) *centri zajednice sela* - Belanovica će svoj razvoj zasnivati na pogodnim uslovima za razvoj turizma i daljem razvoju postojećeg nuklesua privrednih delatnosti udrvnoj i prehrambenoj industriji; dok će se Slavkovica usmeriti na razvoj planinskog i seoskog turizma, zbog blizine turističkog područja Rajca;

4) *na teritoriji opštine Mionica*;

(1) *opštinski centar Mionica* - imaće oko 3.500 stanovnika 2021. godine, sa oko 600 zaposlenih u sekundarnim i preko 700 zaposlenih u tercijarno-kvartarnim delatnostima. Dalje će se razvijati prerada poljoprivrednih proizvoda, građevinska, metalna,drvna i industrija konfekcije i pospešiti razvoj uslužnih delatnosti i javnih službi;

(2) *centri zajednice sela* - Brežde, kao CZS na planinskom području, razvijaće pogone za preradu voća i seoski turizam; Rakari će se razvijati u spremi sa daljim razvojem banjskog turizma, proizvodnje dečije hrane i flaširanja mineralne vode u Banji Vrujci; Rajković i Veliko Marište će svoj razvoj bazirati na proizvodnji i preradi poljoprivrednih proizvoda, naročito voća;

5) *na teritoriji opštine Osečina*;

(1) *opštinski centar Osečina* - imaće preko 6.800 stanovnika 2021. godine, sa oko 1.500 zaposlenih u sekundarnim i preko 1.200 u tercijarno-kvartarnim delatnostima. Imajući u vidu nizak stepen dosadašnjeg razvoja, koji se bazirao na prehrambenoj industriji i plastičnoj ambalaži, neophodna su veća ulaganja u razvoj sekundarnih i tercijarnih delatnosti;

(2) *centar zajednice sela Pecka* - svoj razvoj baziraće na uslužnim delatnostima, zdravstveno-planinskom turizmu, prehrambenoj industriji, kao i manjem pogonu hemijske industrije, i

6) *na teritoriji opštine Ub*:

(1) *opštinski centar Ub* - imaće oko 11.200 stanovnika u 2021. godini, sa oko 2.100 zaposlenih u sekundarnim i oko 2.200 u tercijarno-kvartarnim delatnostima. Razvoj će se zasnivati na potpunom iskorišćenju postojećih prerađivačkih kapaciteta;

(2) *centri zajednice sela* - Radljevo, Banjani i Pambukovica će svoj razvoj vezivati za eksploataciju i preradu lignita i poljoprivrednu proizvodnju.

2.4. Smernice za razvoj sela

Razvoj i uređenje sela tretiraće se integralno sa organizacijom i uređenjem seoskog atara, kao prostora neposrednih resursa seoskog naselja, posebno zbog očekivanih

promena u privrednoj strukturi sela i razvoja nepoljoprivrednih aktivnosti, odnosno razvoja seoskog područja kao višefunkcionalnog proizvodnog prostora.

Mala sela, ispod 300 stanovnika, biće sačuvana od gašenja stimulisanjem razvoja na osnovu posebnih prirodnih resursa (u turizmu, rudarstvu, vodoprivredi i dr.) i održavaće se zavisno od tržišnih uslova.

Domaćinstva sa mešovitim prihodima podsticaće se na veću orijentaciju njihovih članova na zapošljavanje van poljoprivrede na seoskom području, radi smanjenja pritiska na gradove i povećanja raznovrsnosti strukture aktivnosti u selima. Predviđa se dalji rast uloge alternativnih u odnosu na poljoprivredne izvore prihoda, posebno kod ekonomski slabijih domaćinstava, kao i na područjima sa manje povoljnim prirodnim uslovima za poljoprivrednu proizvodnju.

Uvođenje tržišnih principa u privređivanju doprineće jačanju procesa socijalne i ekonomske diferencijacije seoskih domaćinstava. Prioritet ima jačanje socijalne politike na selu i isti tretman siromašnih društvenih grupa u seoskim i gradskim naseljima, radi smanjenja migracija selo-grad.

Za oživljavanje sela i ubrzani razvoj seoskih područja neophodno je podizanje motivacije njegovih žitelja za investiranje u gazdinstvo i zajednički standard, kao dugoročnu perspektivu seoskog domaćinstva. Posebno će se, pored razvoja proizvodne, saobraćajne, komunalne i telekomunikacione infrastrukture i dobro organizovanog međunaseljskog javnog saobraćaja, stimulisati razvoj specifičnih usluga (servisa za opravku poljoprivredne mehanizacije i nabavku rezervnih delova), organizovanje agroveterinarskih ustanova (veterinarske službe, stručne savetodavne poljoprivredne službe, itd.) i privatna inicijativa u sektoru javnih službi i usluga (veterinarske stanice, poljoprivredne apoteke).

Razvoj sela bliže će se definisati dopunama planskih rešenja Prostornog plana za područja zajednica sela i regulacionim planovima za centre zajednice sela i naselja sa specifičnim funkcijama.

3. Organizacija javnih službi u sistemu naselja

3.1. Ciljevi

Razvoj javnih službi na području Prostornog plana zasnivaće se na: postojećem razmeštaju objekata javnih službi; budućim potrebama gravitirajućih područja centara u mreži naselja i novim ulaganjima, prema planskim normativima, u cilju daljeg razvoja postojećih i potencijalnih centara u mreži naselja.

Jedna od osnovnih pravaca razvoja biće selektivna dislokacija i razvoj javnih službi u centrima zajednice naselja, kao jedan od preduslova za oživljavanje, ekonomski i socijalni razvoj sela, postepeno plansko aktiviranje lokalnih potencijala i podizanje motivacije seoskog stanovništva, posebno mlađeg, da selo odredi kao dugoročnu perspektivu i izbor za budući život i rad.

Ciljevi razvoja i organizacije mreže objekata javnih službi su:

- 1) dalji razvoj grada Valjeva kao centra kulture, zdravstvene zaštite, obrazovanja (posebno visokog i višeg) sporta, razvojnih integracija, informatike, itd.;
- 2) snažniji razvoj javnih službi u opštinskim i centrima zajednice sela;
- 3) podizanje nivoa kvaliteta u organizaciji i opremi objekata javnih službi na nivou centara zajednice sela i pojedinačnih naselja, adaptacijom i rekonstrukcijom postojećih i izgradnjom novih objekata, obezbeđenjem specijalizovanog prevoza za korisnike i sl.;
- 4) u obrazovnom sistemu razvijaće se potrebni "smerovi", odnosno stručni profili, postići odgovarajući razmeštaj objekata svih nivoa obrazovanja, postepeno dostići preporučeni standardi, obezbediti kadrovska i materijalna opremljenost ustanova, primeniti princip racionalnosti za formiranje novih ustanova u skladu sa materijalnim mogućnostima i potrebama zajednice;
- 5) organizovanje predškolskih ustanova, radi prevazilaženja postojećih socijalnih i ekonomskih nejednakosti i ostvarivanje jednakih uslova za zaštitu, vaspitanje i razvoj dece, nezavisno od ekonomskih mogućnosti porodice, sa obezbeđenjem obuhvata od 40 do 50% dece uzrasta za jaslice i vrtiće (ostala deca biće u porodicama gde majke nisu u radnom odnosu, ili će se roditelji opredeliti za neki drugi način smeštaja dece);
- 6) socijalna zaštita obezbediće se svim korisnicima radi postizanja socijalne sigurnosti; omogućiće se i profesionalna rehabilitacija, osposobljavanje za rad invalidnih lica, smeštaj starih i iznemoglih, i
- 7) povezivanje razvoja fizičke kulture sa ostalim funkcijama, formiranjem kompleksa kombinovanog sadržaja (rekreativno-sportski, turističko-sportski, kombinacija banjskih lečilišta sa zonama sporta i rekreacije i sl.).

3.2. Osnovni kriterijumi i poželjni normativi za organizaciju javnih službi

Osnovni kriterijumi organizacije javnih službi na plaskom području (dati u Tabeli III-4) su za:

- 1) *predškolsko vaspitanje* - pored klasičnog oblika organizovanja (poseban objekat, namenski izgrađen, sa određenim brojem zaposlenih), koristiće se i rekonstruisani i adaptirani postojeći objekti, prostorije mesnih zajednica, formiraće se manje grupe u zakupljenim prostorijama i privatnim stanovima, posebno za decu do 3 godine starosti. U seoskim naseljima obezbediće se prostori za rad u vaspitnim grupama predškolske dece od šest godina starosti u okviru matičnih škola;
- 2) *osnovno obrazovanje* - matična (centralna) osnovna škola će se organizovati u centrima zajednice sela sa 3.500 - 10.000 stanovnika, a područna u naseljima do 3.500 stanovnika. Racionalnija organizacija mreže objekata osnovnog obrazovanja ("patuljasta" odeljenja i male škole, koje su po pravilu loše opremljene i slabijeg nastavnog kadra) u slučaju škola sa jednim do dva odeljenja i sa manje od 20 učenika po odeljenju, rešavaće se obezbeđenjem organizovanog prevoza do većih, centralnih ili područnih škola, koje mogu da pruže kvalitetnije školovanje, ukoliko su distance od mesta stanovanja veće od 1.500 m. Za uspostavljanje racionalne mreže objekata

osnovnog obrazovanja prioritet ima podizanje kvaliteta postojećih objekata (moguće je prevodenje određenih četvororazrednih u osmorazredne škole), dok će se izgradnja novih planirati u zavisnosti od potreba i mogućnosti;

3) *srednje obrazovanje* - postizanje obuhvata od 75 do 80% generacije srednjeg obrazovanja omogućiće obezbeđenje kadrova potrebnih stručnih profila, u skladu sa razvojnim potrebama planskog područja. Investicije u obrazovanje učenika srednjih škola prvenstveno će se usmeravati na podizanje kvaliteta postojećih objekata, dok će se izgradnja, odnosno otvaranje novih srednjoškolskih ustanova planira samo u slučaju utvrđene racionalnosti, potreba privrede za određenim kadrovima i težnji i potreba omladine za određenim saznanjima. Zadržće se postojeći srednjoškolski centri u Valjevu, Ljigu, Lajkovcu i Ubu, u okviru kojih će se, zbog efikasnog korišćenja osnovnih sredstava, dogradnjom i adaptacijom postepeno ostvarivati poželjni normativi;

4) *više i visoko obrazovanje* - planiranje objekata višeg i visokog obrazovanja zasnivaće se na obuhvatu od 15% generacije 20-24 godine. Investiranje u nove ustanove višeg i visokog obrazovanja uskladićaće se sa definisanim ciljevima i prioritetima razvoja planskog područja, uz mogućnost učešća privatnih investitora, raznih fondacija, humanitarnih organizacija ili ličnih sredstava građana - donatora. Omogućiće se obrazovanje i doškolovavanje odraslih; dodatno stručno obrazovanje i prekvalifikaciju u skladu sa potrebama privrede, organizovanjem studiranja uz rad u okviru postojećih ustanova;

5) *domovi učenika i studenata* - pratiće razvoj mreže objekata srednjeg, višeg i visokog obrazovanja, sa lokacijom u blizini škola, odnosno fakulteta, zelenih površina i sportskih terena i pansionskim tipom smeštaja. Obuhvat će se uskladiti sa potrebama, sa najmanje 50% studenata (učenika) koji se školuju van mesta boravka;

6) *socijalna zaštita* - regionalni centar će se opremiti osnovnim sadržajima i objektima socijalne zaštite: domom za smeštaj dece bez roditeljskog staranja, domom za decu i lica sa funkcionalnim i mentalnim smetnjama i domom za penzionere. Razvoj ustanova socijalne zaštite zahtevaće zapošljavanje određenog broja stručnjaka (socijalnih i medicinskih radnika, pravnika itd.), kao i uključivanje većeg broja volontera, kako bi se omogućilo što efikasnije zadovoljavanje potreba socijalno ugroženog stanovništva. Problem zbrinjavanja dece bez roditeljskog staranja i starih lica će se, pored smeštaja u posebnim objektima (domovima), rešavati i porodičnim smeštajem za decu, tzv. otvorenim smeštajem i zaštitom, koja podrazumeva brigu i negu starih lica u njihovom stanu;

7) *zdravstvena zaštita* - obuhvatiće tri osnovne kategorije objekata za tzv. osnovnu zdravstvenu zaštitu: domove zdravlja, zdravstvene stanice i ambulante. U opštinskim centrima razvijaće se domovi zdravlja, koji zadovoljavaju kompletan tretman bolesnika i u okviru kojih se formiraju službe osnovne zdravstvene zaštite za tri osnovne grupe stanovnika: medicine rada za zaštitu aktivnog stanovništva, zaštitu majke i deteta i školske populacije i službe namenjene ostalom delu stanovništva. Zdravstvene stanice će se locirati u centrima zajednice naselja sa najmanje jednim lekarom opšte prakse, a za najudaljenija sela će se predvideti mobilne ambulante. Obezbeđenje kvalitetne osnovne zdravstvene zaštite obuhvatiće i razvoj u oblasti medicine rada, odnosno organizovanje ovih aktivnosti po preduzećima sa više od 300

zaposlenih. Formiraće se i stomatološke službe po školama. Apoteke će se locirati u okviru domova zdravlja i zdravstvenih stanica u centrima zajednice sela, uz mogućnost da se ova delatnost može prepustiti i privatnoj inicijativi;

8) *kultura* - razvijaće se i unapređivati postojeći objekti i sadržaji kulture u gradu Valjevu, koji već funkcioniše kao regionalni kulturni centar, u opštinskim i centrima zajednice sela. U Valjevu je predviđeno pozorište, u opštinskim centrima domovi kulture sa osnovnim sadržajima: bibliotekom sa čitaonicom, bioskopskom (univerzalnom) salom, prostorijama za kulturno umetničko društvo, razne sekcije i slično. Dimenzionisanje kulturnih sadržaja na seoskim područjima zasnivaće se na principu da se na nivou svakog centra zajednice sela, za 1000 stanovnika obezbedi najmanje 180 m² višefunkcionalnog prostora za kulturne i društvene potrebe, prilagođenog različitim kulturnim i društvenim aktivnostima stanovnika i za izvođenje bioskopske, odnosno kamerne pozorišne predstave. Koristiće se i druge mogućnosti: uvodenje mobilnih bioskopa, biblioteka i pozorišta; korišćenje tipskih, montažnih objekata; uzimanje prostorija u zakup i višenamensko korišćenje objekata. Arhiviranje, likovne i muzičke ustanove, galerije, sredstva masovnih komunikacija i izdavačka delatnost obezbediće se razvojem adekvatnih objekata, u određenim slučajevima reprezentativnog karaktera, i

9) *fizička kultura i sport* - objekti fizičke kulture će se locirati u zonama stanovanja, rada, ili odmora, s tim da se najveći broj aktivnosti može obaviti u mestu stanovanja radi omasovljjenja sportskih aktivnosti. Opremanje zona sporta i rekreacije na seoskim područjima uskladiće se sa lokalnim potrebama po pitanju vrste objekata (fudbal, mali sportovi i sl.) i u pogledu njihovog odgovarajućeg opremanja i uređenja otvorenih sportskih terena.

Na osnovu analize stanja i utvrđivanja mogućnosti za budući razvoj javnih službi, koristiće se normativi (Tabela III-5), kao preporuke za nivo opremljenosti i kvalitet objekata, kako bi se obezbedili zadovoljavajući uslovi funkcionisanja.

Tabela III-4. Poželjni kriterijumi za organizaciju mreža objekata javnih službi

Opština	Centar u mreži naselja	Gustina naseljenosti 2021. god. (st/km2)	Broj gravitirajućih naselja	Broj stanovnika 2021. godine	Javne službe					Saobraćajna udaljenost (u km)	
					obrazov.	zdravs. i soc. zašt.	dečija zaštita	kultura	fizička kultura	CZS-OC	CZS-RC
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
VALJEVO	Valjevo (RC i OC)	314	27	74.468	70Š,G,4SS,VŠ,MŠ	MC,DZ,ATD,CSR	8V	NM, B, IA, Gal,Bs, ZZS, DK	FI, MS, SRC, (TT,Bz)	/	/
	Divci (CZS i NSF)	34	5	1.694	OŠ	ZS	(V)	dk	FI,MS,FS	12	12
	Brankovina (CZS i NSF)	20	9	2.158	OŠ	ZS	(V)	(B,Gal,IA)	FS (MS)	9	9
	Valjevska Kamenica (SC)	14	6	1.577	OŠ	ZS	(V)	(B,dk)	FI, SRC (MS,TT)	22,5	22,5
	Bobova-Stave (CZS)	12	6	990	OŠ	ZS			FI, MS	22	22
	Tubravić-Poćuta (CZS i NSF)	9	9	1.054	OŠ	ZS		DK	(MS)	17	17
	Donje Leskovice (CZS)	12	6	1.197	OŠ	ZS			MS	16	16
	Divčibare (NSF)	5	1	127	OŠ	ZS			Bz, MS, TT		
UB	Dračić (CZS)	16	9	1.104	OŠ	ZS	(V)	dk	FI, FS, MS	8	8
	Ub (OC)	98	20	20.252	OŠ, G, MŠ	DZ	V	DK, Bs, B	(SRC, Bz)	/	33
	Banjani (CZS)	38	6	3.579	OŠ	ZS	(V)		(MS)	12	40
	Radljevo (CZS)	42	5	2.400	OŠ	ZS	(V)	DK		9	42
OSEĆINA	Pambukovica (CZS)	31	7	3.028	OŠ	(ZS)	(V)	DK	(MS)	13	24
	Osečina (OC)	51	15	11.099	OŠ, (SŠ)	DZ, DP	V	DK, Bs	SRC	/	32
	Pecka (CZS i NSF)	22	5	2.276	OŠ	DZ	(V)	Dk, Bs	(MS)	16	39
LJIG	Ljig (OC i NSF)	66	18	10.487	2 SŠ, 3 OŠ	DZ	2V	(DK, Bs, B)	Bz, (MS)	/	38
	Belanovica (CZS i NSF)	23	6	2.039	OŠ	ZS	(V)	(dk)	(MS, TT)	17,5	55,5

	Slavkovica (CZS i NSF)	21	3	1.136	OŠ	(ZS)		(dk)		3,5	41,5
LAJKOVAC	Lajkovac (OC)	224	6	9.413	SŠ, OŠ	DZ	V	DK, Bs, B	2FI, MS, TT, (Bz)	/	27
	Prnjavor-Bogovada (CZS i NSF)	48	3	1.541	(OŠ)	(A)	(V)	(dk, B)	(MS)	9	36
	Slovac (CZS)	40	7	2.048	OŠ	(ZS)	(V)	(dk)	(MS)	7,5	19,5
	Jabuče (CZS)	44	3	2.664	OŠ	(ZS)	(V)	(dk)	(MS)	5,5	32,5
MIONICA	Mionica varoš (OC)	93	13	7.187	OŠ, (SŠ)	DZ	V	NU, Bs, B	MS, FI, Bz	/	20
	Brežde (CZS)	17	5	1.941	OŠ	(ZS)	V	Bs, DK	MS, FI	11,5	18,5
	Veliko Marišta - Donja Toplica (CZS)	46	5	1.238	OŠ	A		B, dk, Bs	FS, FI, MS	7	27
	Rajković (CZS)	23	6	1.170	OŠ	A	V	dk	MS, FI	9	13
	Rakari - Gornja Toplica (CZS i NSF)	34	7	1.980	OŠ	A	V	B, dk, Bs	MS, FI	8	28

Napomena: u zagradama su dati planirani objekti javnih službi

Objašnjenje skraćenica:

RC - regionalni centar

OC - opštinski centar

CZS - centar zajednice sela

NSF - naselja sa specifičnim funkcijama

SC - sekundarni centar

OŠ - matična osmorazredna škola

oš - osnovna škola koja pripada matičnoj

SŠ - srednja škola

MŠ - muzička škola

VŠ - viša škola

G - gimnazija

MC - medicinski centar

DZ - dom zdravlja

ZS - zdravstvena stanica

A - ambulanta

ATD - antituberkulozni dispanzer

V - vrtić

DP - dom penzionera

CSR - centar za socijalni rad

FI - Fudbalsko igralište

SRC - sportsko rekreativni centar

NM - narodni muzej

IA - istorijski arhiv

NU - narodni univerzitet

DK - dom kulture

dk - seoski dom kulture u kombinaciji sa drugim sadržajima

ZZS - zavod za zaštitu spomenika

Gal - izložbena galerija

Bs - bioskop

B - biblioteka

FS - fiskulturna sala

Bz - bazen

TT - teniski tereni

MS - tereni za male sportove

Tabela III-5. Poželjni normativi za planiranje javnih službi

Javne službe		P parcela po detetu / stanovniku* (u m2)	Radius gravitacije (m / stanovnika*)	BGP objekta po detetu / učeniku* / knjizi (u m2)	P učioničkog prostora po učeniku (m2)	BGP objekta po stanovniku / korisniku* (u m2)	Broj učenika / korisnika knjiga* (na 1 zaposlenog)	Broj učenika (po odeljenju)	Broj sedišta / knjiga* / ležaja** (po stanovn.)	Broj sedišta / knjiga* / ležaja** (po zaposlen.)	Broj sedišta / ležaja* / članova** (na 1000 stanovn.)
Predškolsko vaspitanje		10	600-1.000	6,5		6,5					
Obrazovanje	osnovno	15	1.500	6*	2	6	15	25-30			
	srednje	30		15*	2		15	25-30			
	više i visoko			15*	15	15	10				
Studentski domovi						15	10				
Socijalna zaštita	domovi za decu	35		15							
	domovi za odrasle	30*				20					
	domovi za penzion.	45*				20					
Zdravstvena zaštita	bolnice					25			10**	3-5*	
	domovi zdravlja	0,2*	12.000*			0,11					
	zdr.stan.i ambulante	0,005*	3.000* 1.500*			0,003					
Kultura	bibliot.i čitaonica			0,01**			1.000*		3-4*	10.000*	
	bioskopi								0,02	50	
	pozorišta								0,01	10	6-10

kultu.umet.društva					1,35*					20**
univerzit.sala					4,6*					10
Fizička kultura i sport	10*				0,25					

Objašnjenje skraćenica: P-površina; BGP-bruto građevinska površina

4. Razvoj industrije i proizvodnog zanatstva

4.1. Ciljevi

Osnovni dugoročni ciljevi razvoja i razmeštaja industrije su:

- 1) obnova i sanacija dela postojećih proizvodnih kapaciteta uz intenziviranje industrijskog rasta i razvoja (povećanje obima proizvodnje, industrijske zaposlenosti, društvenog proizvoda i svih kvalitativnih pokazatelja razvijenosti ove delatnosti, kroz podršku svim elementima aktuelnog procesa transformacije);
- 2) smanjenje razlika u nivou industrijske razvijenosti planskog područja stvaranjem uslova za "održivi" industrijski razvoj u okviru raspoloživih razvojnih mogućnosti prostora;
- 3) restrukturiranje proizvodnje u skladu sa tržišnim uslovima, uvažavajući potencijale i razvojna ograničenja, razvoj preduzetništva i malih i srednjih preduzeća i dr.;
- 4) uvođenje tehničkog progresa u materijalnu proizvodnju, uz povećanje inovativne sposobnosti, istraživanje razvoja novih proizvoda i procesa, marketing, razvoj i primenu ekonomski i ekološki efikasnijih tehnologija, radi štednje i racionalizacije materijalnih inputa (sirovina, energenata, vode i dr.) i smanjenja industrijskog otpada, obima transporta, emisije zagađujućih materija i dr.;
- 5) napuštanje energetski ekstenzivnih tehnologija;
- 6) postupna primena principa održivog razvoja industrije i očuvanje životne sredine, kroz ekonomsko-ekološku revitalizaciju postojećih proizvodnih kapaciteta, sprečavanje nemenskog i neracionalnog korišćenja prostora, zaustavljanje degradacije poljoprivrednog zemljišta i dr.;
- 7) povećanje racionalnosti i efikasnosti, na osnovu potpunijeg korišćenja resursa i ravnomernije teritorijalne strukture, u skladu sa zahtevima zaštite životne sredine;
- 8) ravnomerniji razmeštaj kapaciteta, shodno lokacionu razvojnom potencijalu i ograničenjima prostora;
- 9) selektivnost u alokaciji pojedinih proizvodnih pogona, posebno u zoni koncentracije industrijskih objekata u Valjevu, i
- 10) podsticanje razvoja malih industrijskih preduzeća u opštinskim i drugim centrima.

4.2. Razvoj industrije

Polazeći od razvojnih problema, formirane privredne i proizvodne strukture i tendencija industrije, utvrđuju se sledeći strateški pravci razvoja ove delatnosti:

- 1) obnova, revitalizacija i neophodna izgradnja pogona za ratom uništene ili oštećene kapacitete (sačuvanih vitalnih proizvodnji u okviru metalopreradivačkog kompleksa);
  - 2) obnova zemljotresom oštećenih industrijskih objekata;
  - 3) konsolidacija i modernizacija postojećih proizvodnih kapaciteta (ekonomsko-finansijska, proizvodno-programska, svojinska, organizaciona, kadrovska i dr.);
  - 4) razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva, tj. izgradnja novih malih proizvodnih pogona prerađivačke industrije (posebno iz prehrambenog i metalopreradivačkog kompleksa) u Valjevu, svim opštinskim centrima i malim razvojnim centrima na ruralnom području (sekundarnim opštinskim i centrima zajednice sela);
  - 5) dalja programsko-proizvodna diverzifikacija industrijske proizvodnje;
  - 6) završetak izgradnje započetih kapitalnih objekata rudarsko-energetsko-industrijskog kompleksa;
  - 7) primena savremene tehnike i tehnologije i brži razvoj istraživačko-razvojne i marketinške aktivnosti u okviru preduzeća ili samostalnih investicija, koje su direktno u funkciji privrednog razvoja;
  - 8) stvaranje ili jačanje osnovne regionalne i lokalne infrastrukture, neophodne za privredni razvoj, posebno dopuna infrastrukture industrijskih, rudarskih, skladišnih i zanatskih zona.
  - 9) racionalizacija potrošnje elektroenergije i materijalnih utrošaka u proizvodnji, i
  - 10) podrška proizvodnom restrukturiranju i diverzifikaciji granske strukture i proizvodnog assortimenta u pravcu povećanja ekonomске efikasnosti privređivanja, povećanje relativnog udela prerađivačke industrije na račun sirovinsko-energetskog sektora, uvažavanje prostorno-ekoloških zahteva u postojećim i lociraju novih kapaciteta.
- Težište dugoročnog industrijskog razvoja planskog područja biće proizvodnja prehrambenih proizvoda, prerađivačke industrije (posebno iz oblasti prerade metala, kože, drvne i tekstilne industrije), razvoj energetsko-sirovinskog kompleksa (proizvodnje i prerade uglja, proizvodnje električne energije, nemetala-peska, gline, kamena, kreča, građevinskih materijala i dr.) i drugih grana.
- Prehrambena industrija* je jedna od perspektivnih industrijskih grana na ovom području, koja može na racionalan način potpunije da valorizuje raspoložive resurse. Omogućiće povećanje proizvodnje poljoprivrednih sirovina i smanjenje regionalnih neravnomernosti u privrednom razvoju. Neophodno je poboljšanje efikasnosti, proširenje proizvodnog assortimenta, polazeći od raspoloživih poljoprivrednih resursa (prerada voća, povrća, mleka, mesa, stočne hrane, žitarica) i značajnog (potencijalnog) tržišta. Posebna pažnja u razvoju ovog kompleksa posvetiće se pakovanju, ambalaži i dizajnu, standardizaciji kvaliteta i marketinškim aktivnostima. Otvaranje malih i srednjih kapaciteta zasnivaće se, uglavnom, na inicijativi privatnog

sektora i, eventualnom, uključivanju inopartnera. Predviđena je sanacija silosa DPPI "Tamnava C" u Ubu i izgradnja objekta hladnjače ZZ "Podgorka-agrar" u Osečini.

Razvoj prerade metala biće selektivan i zasnovan na obnovi dela vitalnih proizvodnji ratom ili zemljotresom oštećenih ili uništenih pogona, primeni novih tehnologija, diverzifikaciji industrijske proizvodnje, uključivanju u međunarodnu podelu rada, sa primenom visoke tehnologije u proizvodnji delova, sklopova, agregata, uređaja i opreme, odlivaka, mehaničkih, električnih i drugih komponenti, gotovih proizvoda srednje i niže tehnologije i dr. Očekuje se ubrzan razvoj u proizvodnji opreme za automatizaciju elektronskih sklopova, elektromasina, procesne opreme, mernih i preciznih instrumenata i dr. Postojeći problemi privređivanja u metaloprerađivačkom kompleksu mogu se prevazići tehnološko-proizvodnim restrukturiranjem preduzeća.

Proizvodnja nemetala (peska, kreča, keramičke i opekarske gline, kvarcnih proizvoda, kaolina i dr.) zahteva razvoj i strukturno prilagođavanje, imajući u vidu da ne zadovoljava potrebe postojećih prerađivačkih kapaciteta u Srbiji. Pri tome će se insistirati na smanjenju troškova proizvodnje, uvođenju tehnologija, disperziji proizvodnog assortimenta i smanjivanju negativnih uticaja rudarske eksploatacije i prerade na životnu sredinu. U ovom sektoru planira se veći stepen prerade, posebno kod kvarcnih peskova i gline.

Razvoj tekstilne industrije, proizvodnje kožne obuće i galanterije i drvne industrije, kao radno intenzivnih grana, i u narednom periodu karakterisće ekonomski efikasnost i tržišna fleksibilnost, dalje povećanje efikasnosti, poboljšanje dizajna i kvaliteta proizvoda, inovacija i širenje assortimenta. Planira se dalji razvoj industrije građevinskog materijala, u skladu sa raspoloživim resursima i mogućnostima.

Restrukturiranje i razvoj *hemijske industrije* zasnivaće se na revitalizaciji postojećih tehnologija i postrojenja i većem stepenu finalizacije. Očekuje se intenziviranje i razvoj farmaceutske industrije, zasnovan na resurnim potencijalima, kadrovima i drugim faktorima.

Osnovni kriterijumi za izbor prioritetnih razvojnih delatnosti i programa sa stanovišta održivog razvoja su: usklađenost sa prostorno-ekološkim kapacitetima; doprinos porastu zaposlenosti, ravnomernijem razmeštaju aktivnosti i proizvodnih snaga (uključujući stanovništvo); stepen korišćenja obnovljivih i neobnovljivih prirodnih resursa, posebno uvažavajući ograničenja zbog nedostatka vodnog potencijala, energetska štedljivost, doprinos razvoju efikasnih tehnologija i spoljno-trgovinskom bilansu.

4.3. Plan razmeštaja industrije

Planirani razmeštaj industrije na području Prostornog plana zasniva se na postojećoj prostornoj strukturi kapaciteta, definisanim kriterijumima, potencijalima i ograničenjima prostora, tj. mogućnostima decentralizacije industrijskog razvoja, odnosno teritorijalne disperzije.

Za teritorijalnu disperziju pogodne su lokaciono fleksibilne, radno-intenzivne proizvodnje zasnovane na lokalnoj sirovinskoj/energetskoj bazi, raspoloživoj radnoj snazi i postojanju veza sa postojećim proizvođačima-nosiocima razvoja i tržistem.

Opredeljenje za teritorijalnu disperziju proizvodnih kapaciteta, posebno u malim razvojnim centrima nedovoljno razvijenog planskog područja, u sadašnjoj fazi industrijalizacije, jedan je od komplementarnih metoda društvene/ planske regulacije i racionalnog korišćenja raspoloživih resursa prostora. Pozitivni efekti očekuju se u uravnotežavanju razvoja, efikasnosti upotrebe resursa, uštedama u troškovima društvenog razvoja, izgradnje komunalne i druge infrastrukture, razvoju javnih službi i zaštiti životne sredine.

Disperzni razmeštaj podrazumeva utvrđivanje strukturnih ograničenja zbog karaktera pojedinih proizvodnji, koje zahtevaju koncentraciju visokostručnog kadra, istraživačkih, konsultantskih i drugih razvojnih institucija, blizinu tržišta, kompletnejšu infrastrukturu, odnosno lokacione i urbane ekonomije većih urbanih centara.

Primenom kriterijuma za izdvajanje atraktivnih industrijskih lokaliteta planirani su mali lokaliteti za izgradnju proizvodnih pogona površine (2 - 5 ha) u okviru većeg broja postojećih i planiranih sekundarnih i/ili malih razvojnih centara po pojedinim opštinama.

Na osnovu lokaciono-razvojnih potencijala za smeštaj industrije, razmeštaja proizvodnih fondova, proizvodnih snaga, privrednog, prirodnog i kadrovskog potencijala, infrastrukture i izgrađenih društvenih servisa, položajnih i saobraćajnih prednosti za usmeravanje privredno-industrijskog razvoja utvrđuju se sledeći industrijski centri na planskom području;

- 1) veliki industrijski centar Valjevo;
- 2) mali industrijski centri - opštinski centri Lajkovac, Ljig, Mionica, Ub i Osečina, i
- 3) mali razvojni/sekundarni opštinski centri, centri zajednice sela i pojedina naselja koja imaju specifičan lokaciono-razvojni potencijal za određene proizvodnje i aktivnosti, i to:
  - (1) Belanovica, Slavkovica, Ba i Kadina Luka u opštini Ljig;
  - (2) Rajković i Brežđe u opštini Mionica;
  - (3) Čučuge, Pambukovica, Radljevo, Paljuvi i Banjani u opštini Ub;
  - (4) Kamenica, Zabrdica, Divci, Dračić, Brankovina, Donje Leskovice, Divčibare sa Struganikom i Stubo - Rovni u opštini Valjevo;
  - (5) Pecka u opštini Osečina, i
  - (6) Ćelije i Slovac u opštini Lajkovac.

Za smeštaj većih industrijskih pogona/preduzeća, najpovoljniji lokaliteti velikih površina su: industrijske zone Lajkovca, Valjeva i Uba.

U planiranim centrima zajednice sela Počuta i Stave nije predviđeno lociranje industrijskih kapaciteta, s obzirom da se ova naselja nalaze u široj zoni zaštite

izvorišta, uzvodno od planirane vodoakumulacije "Rovni" za snabdevanje vodom za piće i tehnološkom vodom; dok se budući centar zajednice sela Jabuče nalazi se u neposrednoj blizini Lajkovca, koji ima neiskorišćeni smeštajni potencijal industrijske zone.

I u narednom periodu *područje opštine Valjevo* predstavljaće okosnicu teritorijalnog razvoja industrijskog sektora Kolubarskog okruga zbog brojnih razvojnih i lokacionih prednosti, i to: postojećih proizvodnih kapaciteta, kvalifikovane radne snage, infrastrukture, raspoloživosti lokaliteta povoljnih lokacionih karakteristika za smeštaj industrije, blizine tržišta i sirovinskih područja i dr. Postoje mogućnosti lokacije proizvodnih pogona industrije, proizvodnog zanatstva i drugih objekata u okviru industrijske zone se velikim neiskorišćenim prostorom u Valjevu, kao i u postojećim i planiranim sekundarnim i drugim razvojnim centrima opštine.

Osnovni pravci razvoja privrede regionalnog centra Valjevo biće: industrija, poljoprivreda, turizam i druge delatnosti, odnosno razvoj malih i srednjih industrijskih i zanatskih preduzeća preradivačkog sektora, uz podsticanje privatnog preduzetništva, obnove dela oštećenih pogona i stabilizacije (konsolidacija) postojećih pogona; razvoj primarne i poljoprivredne proizvodnje u oblasti voćarstva i stočarstva i preradivačkih kapaciteta prehrambene industrije (planirana izgradnja mlekare), proizvodnog i uslužnog zanatstva, trgovine, turizma i ugostiteljstva, građevinarstva, finansijsko-tehničkih i poslovnih usluga. Neophodno je definisati celovit razvojni koncept industrijskog razvoja Valjeva radi transformacije postojećeg velikog kompleksa prerade metala u srednje i manje, fleksibilne i profitabilne programe. Programom transformacije "Krušik"-a težište će se staviti na novu industrijsku zonu i izgradnju srednjih pogona, rekonstrukciju dela postojećih i zadržavanje manjih kapaciteta, namenske proizvodnje, uz zadržavanje oko 3.000 radnika (ostali bi bili uključeni u druge programe), uz podršku partnerskih veza sa regionalnim (beogradskim i drugim preduzećima) i inostranim okruženjem. Planirana je izgradnja fabrike tehničkih gasova, fabrike duvana, razvoj farmaceutske i industrije građevinskih materijala i dr. Pored Valjeva, smeštaj novih proizvodnih pogona biće usmeravan u sekundarni opštinski centar - Valjevsku Kamenicu, centre zajednice sela - Divce, Dračić i Donje Leskovice i naselje sa specifičnim funkcijama - Pričević, kao i naselje Zabrdica.

U skladu sa kriterijumima održivog razvoja i usmeravanja razmeštaja industrije, predviđena je i ekonomsko-ekološka rehabilitacija pojedinih postojećih proizvodnih pogona i dislokacija pojedinih proizvodnji (npr. primarna prerada kože u Valjevu).

Na području opštine Ub postoje značajne komparativne prednosti za smeštaj malih i srednjih industrijskih kapaciteta (preradivačkih pogona) u oblasti prehrambene industrije, energetike i eksploracije nemetala. Pored opštinskog centra, povoljne uslove za lokaciju industrije imaju i centri zajednice sela Radljevo, Banjani i Pambukovica. Na području opštinskog centra Ub smeštaj industrije planiran je u okviru postojeće (površine oko 29 ha) i nove industrijske zone (površine oko 85 ha), čime je omogućeno dugoročno zadovoljenje potreba. U oblasti prehrambene industrije planirano je obogaćivanje programa mlekare, klanica, pekara, mlini, silosa, fabrike stočne hrane. Ne predviđa se izgradnja novih sadržaja preradivačke industrije vezanih za poljoprivredu, između ostalog, i zbog niskog stepena iskorišćenosti postojećih kapaciteta. U periodu 2000-2005. godine planira se završetak izgradnje kapitalnog objekta Termoelektrane "Kolubara B" u ataru naselja Kalenić, koja bi trebalo da

zaposli oko 490 radnika. Dalje širenje eksploatacije peska u Čučugama zavisiće od kvaliteta rezervi peska, mogućnosti njegove primene u građevinarstvu, staklarskoj i drugoj preradi i tržišne tražnje. U narednom periodu planirano je proširenje ciglane, uvođenjem nove linije za proizvodnju blokova i kompletiranjem njenog proizvodnog programa. Obnoviće se proizvodnja keramičkih pločica ("Kerub"), koja je obustavljena pre 12 godina. U oblasti eksploatacije nemetala planiran je viši stepen prerade, posebno kvarenog peska i gline. Planiran je razvoj malih pogona industrijsko-zanatskog tipa, čija će delatnost biti vezana za proizvodno-servisne usluge u energetskom sistemu.

Na području opštine Lajkovac planirana je etapna izgradnja velike industrijske zone površine 178,9 ha u opštinskom centru. Industrijska zona ima posebne lokacione prednosti - priključke na postojeći i planiranu obilaznu saobraćajnicu, železničku prugu Beograd-Bar, mogućnost angažovanja kvalifikovane radne snage, blizinu beogradskog tržišta i dr. Okosnicu razvoja industrije Lajkovca predstavljaće prehrambeni kompleks postojeće ZZ "Lajkovac", s tim da će privatni i zadružni sektor imati vodeću ulogu u razvoju, posebno u domenu primarne poljoprivredne proizvodnje, stočarstva i prerade mleka. Planira se fabrika kreča i kamenog agregata, majdan kamena i kvarenog peska i razvoj privatnog preduzetništva u proizvodnom zanatstvu (prerada metala, plastike, ambalaže i dr.). Pored Lajkovca i Ćelija, industrijski kapaciteti će se locirati i u naselju Slovac, koje ima povoljne mogućnosti za smeštaj malih industrijskih preduzeća, dobar saobraćajni položaj i veze (na železnicu, drumsku saobraćajnicu Lajkovac - Valjevo, planirani autoput Beograd - Južni Jadran, budući gasovod i td.), mogućnost vodosnabdevanja i odvođenja otpadnih voda.

Razvoj industrije na *području opštine Ljig* zasnivaće se na diverzifikovanoj proizvodnji, uglavnom u prerađivačkom sektoru (prerada metala, kožna konfekcija, prehrambena, drvna industrija, prerada granita, industrija građevinskih materijala i dr). Očekuje se dalji razvoj malih proizvodnih preduzeća, zasnovan na lokalnim potencijalima (proizvodnim, materijalnim, kadrovskim, infrastrukturnim, poljoprivrednim, mineralnim i drugim) i partnerskim vezama sa regionalnim okruženjem (beogradskim, lajkovačkim, milanovačkim i drugim preduzećima). Smeštaj malih proizvodnih pogona (razne dorade, prerade, proizvodnje) usmeravaće se u Ljig i centre zajednice sela Belanovicu i Slavkovicu. Veće površine pogodne za smeštaj i izgradnju industrijskih objekata nalaze se samo duž doline reke Ljig, nizvodno od Kadine Luke, tj. Ljiga. Sva naselja u nižim ravnicaškim delovima opštine raspolažu manjim površinama pogodnim za smeštaj malih pogona, koje je potrebno infrastrukturno opremiti (regulacija reke Ljig i Kačer, vodosnabdevanje, kanalisanje i prečišćavanje otpadnih voda, rekonstrukcija lokalnih puteva).

Razvoj industrije na *području opštine Mionica* biće zasnovan na razvoju malih pogona prerađivačke industrije i obnovi oštećenih postojećih kapaciteta. Planirana je izgradnja klanica sa finalnom preradom proizvoda, aktiviranje više sušara za šljive, pecara rakije i sl. Izgradnja prerađivačkih kapaciteta za jagodičasto voće biće aktuelna u dugoročnom periodu. Razvoj industrije nemetala zasnivaće se na lokalnim prirodnim resursima, pre svega na preradi kamena. Predviđena je izgradnja fabrike dečije ("ekološke") hrane i pogona za flaširanje mineralne vode u Banji Vrujci. Smeštaj novih proizvodnih pogona usmeravaće se i u centre zajednice sela Brežde i Rajković.

Razvoj industrije na *području opštine Osečina* biće zasnovan na daljem razvoju agro-industrijskog kompleksa - primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji i preradi poljoprivrednih sirovina, proizvodnji kvasca (pri ZZ "Podgora-agrar"), konditorskoj proizvodnji (pri fabrici "Marcipan"), diverzifikaciji proizvodnog assortimenta i razvoju hemijske industrije u Osečini i naselju Pecka. Planirana je izgradnja male mlekare u sastavu ZZ "Podgorke-agrar", uz obezbeđenje partnerskih veza sa regionalnim okruženjem (beogradska i druga preduzeća). Postoje uslovi za eksploraciju i flaširanje vode u Gornjem Crniljevu. Realizacija pojedinih manjih proizvodnih pogona usmeravaće se u druga, saobraćajno-lokaciono pogodna naselje: Dragijevica, Komarić, Lopatanj, Sirdija i Gornje Crniljevo.

Glava IV

SAOBRAĆAJ I VEZE

(Referalna karta 2)

1. Saobraćaj

1.1. Ciljevi

Ciljevi razvoja saobraćajnih sistema na području Prostornog plana su:

- 1) obezbeđenje uslova za realizaciju magistralne saobraćajne infrastrukture utvrđene Prostornim planom Republike Srbije, i to: autoputa Beograd - Južni Jadran, železničke pruge Valjevo - Loznica, drugog koloseka pruge Beograd - Valjevo - Požega, aerodroma u Divcima i robnotransportnog centra u Valjevu;
- 2) povećanje kvaliteta postojeće saobraćajne mreže, naročito regionalnih puteva i železničkih pruga, radi skraćivanja vremena transporta putnika i robe; kao i povećanje saobraćajne pristupačnosti svih centara zajednice sela, privrednih i turističkih kapaciteta, rekonstrukcijom i izgradnjom mreže lokalnih puteva i organizacijom lokalnog javnog saobraćaja;
- 3) razdvajanje lokalnog i daljinskog (teretnog i tranzitnog) saobraćaja, izgradnjom obilaznica regionalnog i pojedinih opštinskih centara;
- 4) formiranje i razvoj robno-transportnih kapaciteta, prvenstveno multimodalnih centara, na železnici, radi povećanja učešća železničkog prevoza tereta koji se generiše na planskom području;
- 5) razvoj sistema lokalne železnice nakon izgradnje pruge Valjevo - Loznica;
- 6) uključenje sistema železnice u prigradski sistem "Beovoz"-a, nakon izgradnje drugog koloseka pruge Beograd - Valjevo - Požega;
- 7) razvoj ulične mreže naselja saglasno njihovom prostornom razvoju, i
- 8) poboljšanje brzine, kvaliteta i bezbednosti prevoza.

1.2. Plan saobraćajnog sistema

U skladu sa očekivanim rastom saobraćajnih zahteva i dinamikom izgradnje, planiran je razvoj:

1) *drumskog saobraćaja*

Na osnovu izvršene analize tehničke dokumentacije za alternativne položaje koridora *autoputa Beograd - Južni Jadran*, ovim prostornim planom rezerviše se prostor za obe varijante koridora, i to "zapadnu" na pravcu Ub - Mionica i "istočnu" na pravcu Ub - Lajkovac - Ljig; s tim da se kao povoljnija predlaže "zapadna" varijanta koridora. Područje Prostornog plana ostvarivaće veze sa planiranim "zapadnom" varijantom koridora autoputa preko petlji "Ub", "Mionica" i "Lajkovac". Predviđenim pravcем koridora omogućiće se:

- (1) direktniji pristup većem delu planskog područja, čime će ostvariti bolji i ekonomičniji uslovi prevoza putnika i roba u/sa područja;
- (2) alternativno povezivanje planskog područja sa okruženjem, preko postojeće Ibarske magistrale, pravilniji raspored saobraćajnih tokova i bolji uslovi zaštite životne sredine, i
- (3) povećanje stepena pristupačnosti zoni Ćelije - Valjevo, preko spone Ibarskog puta i novog autoputa, čime će se povećati saobraćajna opsluženost okolnog prostora, posebno u odnosu na sve vidove saobraćaja (drum, železnica, avio-kargo).

Plan razvoja magistralne putne mreže uskladen je sa Planom razvoja putne mreže u Republici Srbiji³⁾. Predviđaju se sledeće intervencije na magistralnoj mreži u cilju povećanja kapaciteta i/ili poboljšanja nivoa usluge:

- (1) rekonstrukcija postojećih puteva, poboljšanjem geometrije i tehničkih elemenata trase;
- (2) izgradnja dodatnih traka na pojedinim deonicama, i
- (3) rekonstrukcija ili rehabilitacija postojećih puteva.

---

3) Ministarstvo saobraćaja RS, Direkcija za puteve, Beograd, 1997. godine

Predviđeno izmeštanje kraće deonice Ibarske magistrale, na pravcu širenja lignitskih kopova, definisće se razradom Prostornog plana područja eksploatacije Kolubarskog lignitskog basena na nivou regulacionog plana ili odgovarajućim urbanističkim planom.

Prostornim planom Republike Srbije predviđene su obilaznice Valjeva (severna veza puteva M-22 i M-4) i Osečine (na putu M-4), a ovim prostornim planom i obilaznica Lajkovca (na putu M-4), radi unapređenja nivoa usluge magistralnog puta M-4 na dispoziciji Lajkovac - Osečina - Loznica - Bjeljina i značaja ovog saobraćajnog pravca za povezivanje sa Republikom Srpskom (i celom Bosnom i Hercegovinom).

Realizacija obilaznica Lajkovca i Osečine uslovljena je povećanjem prometa roba i putnika, odnosno saobraćajnom opravdanošću, koja će biti proverena odgovarajućom studijom opravdanosti izgradnje (sa generalnim i/ili idejnim projektom).

Regionalna putna mreža čini više od trećine ukupne mreže, nosi više od polovine saobraćaja područja Prostornog plana i opslužuje najveći broj linija javnog putničkog saobraćaja. Poboljšanje kvaliteta regionalne mreže obezbediće se kompletiranjem i modernizacijom regionalnih puteva.

Prioritet će imati modernizacija (asfaltiranje) sledećih regionalnih puteva na području:

- (1) opštine Valjevo - R-207 u dužini od 5,5 km (od granice opštine do sela Ubić na putu ka Valjevskoj Kamenici), R-270.a u dužini od 14 km (od Grkovog brda prema granici sa opštinom Koceljevo), R-213 oko 4,5 km (od sela Mravinjci do granice opštine), "R-270 oko 2,5 km (od granice sa opštinom Ub prema selu Popućke) i rekonstrukcija puta R-111 (Valjevo - Debelo Brdo);
- (2) opštine Lajkovac - R-271 u dužini od 4 km (od Bogovađe ka granici sa opštinom Ljig);
- (3) opštine Ljig - R-203 u dužini od 4 km (od Belanovice ka Lazarevcu), R-259.a oko 8 km (od sela Kadina Luka prema granici sa opštinom Mionica), R-271 oko 9 km (od Ljiga na severu ka granici sa opštinom Lajkovac) i završetak rekonstrukcije puta R-212.a (od Slavkovice do Rajca);
- (4) opštine Mionica - R-259 u dužini od oko 10,5 km (od sela Brežđe ka granici sa opštinom Ljig) i R-205 u dužini od oko 20 km (od Mionice preko Krčmara do Divčibara);
- (5) opštine Ub - R-101.b u dužini od oko 14,5 km (od Banjana do Čučuga) i R-270 oko 2,5 km (od granice sa opštinom Valjevo prema Ubu), i
- (6) opštine Osečina - R-113 u dužini od 4 km (od Pecke do granice opštine prema Ljuboviji), R-113.a oko 12 km (od Pecke do granice opštine prema Krupnju) i R-208 oko 11,5 km (od Pecke ka Osečini).

U prioritete se, u funkciji planiranog razvoja turizma, svrstava i izgradnja tzv. grebenskog puta, koji će povezati planinske masive Suvobora, Maljena, Povlena i Sokolskih planina, u prvom redu deonica od Rajca do Sokolskih planina. Ovaj putni pravac bi trebao da dobije karakter regionalnog puta, koji će povezati magistralne puteve M-19.1, M-21 i M-22.

U funkciji realizacije planiranog prostorno-funkcionalnog i ekonomskog razvoja područja Prostornog plana, predviđeno je podizanje nivoa saobraćajne opremljenosti područja potpunom modernizacijom 60 - 70% lokalne putne mreže do nivoa savremenog kolovoza, čime će se omogućiti organizovanje i proširenje mreže lokalnih autobuskih linija i dostizanje nivoa razvijenosti lokalne mreže u Republici.

Prioritet ima izgradnja i modernizacija (do nivoa savremenog kolovoza) lokalnih puteva kojima se obezbeđuje veza centara zajednice sela sa magistralnom i regionalnom putnom mrežom;

2) *železničkog saobraćaja*

Prioriteti razvoja železničkog saobraćaja na području Prostornog plana su:

- (1) završetak izgradnje železničke pruge Valjevo-Loznica, koja će omogućiti optimalniji prevoz putnika i roba i formiranje multimodalnih terminala;
- (2) izgradnja drugog koloseka železničke pruge Valjevo-Beograd, koja će, pored intenziviranja korišćenja železničkih kapaciteta, omogućiti i povezivanje ovog sistema sa prigradskim sistemom "Beovoz"-a.
- (3) rekonstrukcija železničke stanice i čvora u Valjevu, i
- (4) izmeštanje železničke pruge iz opštinskog centra Lajkovac.

3) *multimodalnog saobraćaja*

Polazeći od prednosti saobraćajnog položaja, značaja magistralnih saobraćajnica (M-4 i M-21), železničke pruge i funkcija regionalnog centra, Prostornim planom Republike Srbije predviđen je robno-transportni centar (dalje; RTC) u Valjevu. Preko ovog multimodalnog centra će se na savremen način organizovati pretovorno-skladišna i transportna delatnost. Optimalni kapacitet i lokacija RTC u Valjevu definisće se odgovarajućim urbanističkim planom, na osnovu investicione i tehničke dokumentacije, kojom će se potvrditi opravdanost projekta;

4) *vazdušnog saobraćaja*

Prostornim planom Republike Srbije predviđena je dogradnja i modernizacija postojećeg aerodroma Divci u poslovno-turističke svrhe, za poljoprivrednu avijaciju i otpremu/dopremu određenih vrsta tereta. U konačnoj fazi razvoja predviđa se izgradnja poletno-sletne staze dužine od 1.800 m, prilagođene za sletanje aviona sa maksimalno 50 sedišta.

Radi potpunijeg ostvarenja multimodalnog koncepta tretmana prevoza tereta, razmotriće se mogućnost formiranja određenog transportnog terminala (nižeg ranga od RTC) u Divcima, čime bi se omogućio transfer sa/na sva tri vida transporta (drum - voz - avion); i

5) *biciklističkog saobraćaja*

Polazeći od evidentiranog porasta obima biciklističkog saobraćaja, ekonomskog, ekološkog i bezbednosnog značaja, utvrđuju se sledeće smernice za planiranje ovog vida saobraćaja u urbanističkim planovima za:

- (1) povezivanja rekreativnih i turističkih zona u neposrednoj okolini naselja;

(2) povezivanje zona masovne koncentracije radnih mesta (industrijske zone, centri itd.) sa većim koncentracijama stanovanja, i

(3) organizovanje staza ka železničkim stajalištima, radi kombinovanje ova dva vid prevoza za lokalna/svakodnevna putovanja i povećanja atraktivnosti železničkog saobraćaja.

2. Telekomunikacioni sistem

Valjevo je poštanski centar Kolubarskog okruga. Postojeći razmeštaj poštanskih kapaciteta uskladen je sa kriterijumima utvrđenim Prostornim planom Republike Srbije. Saobraćaj će se odvijati posredstvom 61 pošte (32 postojeće i 29 planiranih) i 107 šaltera (78 postojećih i 29 planiranih). Jedna pošta dolaziće na 3.131 stanovnika i opsluživati površinu od 40 km², sa prečnikom opsluženosti od 7 km; dok će jedan šalter opsluživati 1.785 stanovnika. U narednoj tabeli daje se planirana poštanska mreža:

Tabela IV-1. Poštanska mreža 2020. godine

Naziv opštine	Poštanska jedinica	Broj šaltera
Valjevo	Valjevo	2
Valjevo	Valjevo	2
Valjevo	Valjevo	2
Valjevo	Valjevska Kamnica	2
Valjevo	Bobova	2
Valjevo	Tubravić	2
Valjevo	Donje Leskovice	2
Valjevo	Dračić	2
Valjevo	Gornji Taor	1
Valjevo	Vujinovača	1
Valjevo	Petnica	1
Valjevo	Pričević	1
Ub	Trlić	1
Ub	Tvrdojevac	1
Ub	Novaci	1
Ljig	Belanovica	2
Ljig	Slavkovica	2
Ljig	Ba	1
Ljig	Dići	1
Ljig	Ivanovci	1
Osečina	Dragaljevica	1
Osečina	Gornje Crnjilovo	1
Osečina	Lopatanj	1
Osečina	Sirdija	1

Osečina	Dragodol	1
Mionica	Velika Marišta	2
Mionica	Rakari	5
Mionica	Đurđevac	1
Lajkovac	Vračević	1

Mrežnu grupu Valjevo, koja pripada glavnoj telefonskoj centrali Beograd, na kraju planskog perioda činiće je: 1 glavna, 37 čvornih i 33 krajnje centrale. Instalirano je u centralama 64.814 priključaka, tako da na 100 stanovnika dolazi 28 telefona. Da bi se dostigao planirani prosek od preko 35 telefona na 100 stanovnika, pojedine centrale (ako se ukaže potreba) rekonstruisaće se i ugraditi nova oprema. U narednim tabelama dat je prikaz novih centrala i planiranih prenosnih sistema.

Tabela IV-2. Planirane telefonske centrale 2020. godine

Naziv opštine	Naziv mesta	Vrsta centrale		Broj preplatnika	Napomena
		rang	tip		
Valjevo	Bačevci	K	D	200	
Valjevo	Leskovice	K	D	500	
Valjevo	Vragočinica	K	D	200	
Lajkovac	Pepeljevac	Č	D	300	
Lajkovac	Bajevac	Č	D	200	
Ljig	-	-	-	-	Proširenje
Mionica	-	-	-	1500	Proširenje
Mionica	Krčmar	-	D	256	Istureni stepen
Osečina	Bastav	Č	D	300	
Ub	Dokmir	K	D	300	
Ub	Gvozdenović	K	D	200	
Ub	Murgaš	Č	D	200	
Ub	Paljući	K	D	300	
Ub	Radljevo	Č	D	300	
Ub	Brgule	K	D	600	
Ub	Kožuar	K	D	300	
UKUPNO				5656	

K - krajnja; Č - čvorna; D - Digitalni

Tabela IV-3. Planirani prenosni sistemi 2020. godine

Na području opštine	Do mesta	Vrsta prenosnog voda	Broj kanala	Vrsta prenosa
Valjevo	Ub	Optika	480	D
Valjevo	Ljig	Optika	480	D
Valjevo	Osečina	Optika	480	D

Valjevo	Bačevci	Optika	30	D
Valjevo	Leskovice	Optika	120	D
Valjevo	Vragočinica	Optika	30	D
Lajkovac	Pepeljevac	Optika	60	D
Ljig	-	-	-	-
Mionica	-	-	-	-
Osečina	Bastav	Optika	60	D
Ub	Dokmir	Optika	60	D
Ub	Gvozdenović	Optika	30	D
Ub	Bajevac	Optika	30	D
Ub	Paljući	Optika	60	D
Ub	Radljevo	Optika	60	D
Ub	Brgule	Optika	120	D
Ub	Kožuar	Optika	60	D

D - Digitalni

Planirana je jedna bazna stanica za mobilnu telefoniju u Valjevu i izgradnja tri nove radio stanice na lokacijama Divčibare, Ljig i Ub kapaciteta do 5.000 pretplatnika. Veći deo planskog područja biće pokriven baznim stanicama, dok će svi opštinski i centri zajednice sela imati radio stanice, sa ciljem da se signalima pokriju sva veća mesta i glavni putni pravci na oko 2.000 km².

Planirano je proširenje JUPAK mreže za prenos podataka sa sadašnjih 16 na 64 porta, instaliranjem digitalnog multipleksera kapaciteta n x 64 Kbit/sec, koji će sa Beogradom biti povezan sistemom EDA - ATHENA protoka 2 Mbit/sec.

U narednom periodu planira se izgradnja internet čvora u Valjevu. Ekspanzija ovog vida komunikacija omogućiće pristup internet mreži i preko mobilnih telefona i sl. (u odnosu na sadašnji preko telefonskih linija), sa ciljem da se svim korisnicima omogući slanje elektronske pošte, razmena poruka, kupovina, prodaja i pretraživanje internet mreže.

Polazeći od planskih rešenja Prostornog plana Republike Srbije i znatnih razaranja emisionih kapaciteta RTS-a u agresiji na našu zemlju, nameću se sledeći prioriteti:

- (1) realizacija privremenih rešenja sistema predajnika i repetitora, kako bi se u najkraćem roku što većem broju gledalaca/slušalaca obezbedio prijem radio i TV programa;
- (2) obnova radiodifuzne mreže, odnosno dovođenje u stanje pre agresije, i
- (3) uvođenje savremenih tehničkih rešenja u procesu obnove, u zavisnosti od sredstava.

Predviđena je obnova glavne emisione stanice "Maljen", sa ugradnjom nove, savremenije opreme, radi poboljšanja kvaliteta prijema na planskom području.

Arhitektura radio relejnih sistema se neće menjati, već će se poboljšati kvalitet prenosa.

Telekomunikacioni sistem radio difuzije (emisiona stanica i repetitor), preko koje se obavlja prenos, emitovanje i distribucija radio i TV programa, modernizovaće se digitalnim načinom prenosa signala, koji će omogućiti povećanje broja kanala u spektru, smanjenje snage predajnika i povećati pouzdanost prijema.

Planira se dogradnja još jednog optičkog kanala za TV program (četvrti) i Radio program (peti), čime će se obezbediti veća pouzdanost u prenosu i povoljnija cena. Predviđeno je pojačanje i poboljšanje kvaliteta prenosa lokalnih radio i TV emisione stanice.

Glava V

TURIZAM I ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE, PRIRODNE I KULTURNE BAŠTINE

(Referalna karta 3)

1. Razvoj turizma, organizacija i uređenje turističkih i rekreativnih prostora

1.1. Polazna opredeljenja

Osnovna opredeljenja dugoročnog koncepta razvoja turizma i rekreacije su:

1) turizam će biti osnova razvoja onih delova prostora planskog područja, koji raspolaću izrazitim motivima za turističku i rekreativnu tražnju klijentele iz Beograda, Novog Sada i drugih većih i bližih gradova, kao i iz inostranstva. Uz odgovarajuća ograničenja, razvijaće se i kao alternativna delatnost na prostorima promenjenih namena, pod režimima zaštite i seoskim područjima; te će predstavljati jedan od najznačajnijih vidova kompenzacije lokalnom stanovništvu za razne vidove ograničenja njihovih aktivnosti;

2) prema prirodnim i stvorenim potencijalima, razvoj turizma i rekreacije zasnivaće se na turističko-rekreativnoj ponudi planina, toplih i hladnih voda, balneo i klimatskih banja, sela, lovišta i dr., kojima su ujedno obuhvaćene i sve značajne prirodne i kulturno-istorijske vrednosti planskog područja. Ovim prostornim planom turistički prostor se rejonira na celovite i međusobno integrisane kompleksne turističke ponude, sa originalnim turističkim proizvodima svakog rejona;

3) turizam će aktivirati razvoj komplementarnih aktivnosti i struktura (sela, poljoprivrede, male privrede, objekata društvenog standarda, infrastrukture i dr.), podržati i unaprediti zaštitu i kulturološku prezentaciju prirode, prirodnih i kulturnih vrednosti, kao temeljnih resursa i uslova ukupnog, zdravstvenog, eko-, etno- i drugih vidova turizma, proizvodnje eko-hrane i sl.;

4) razvoj seoskog turizma odvijaće se u okviru turističkih rejona, odnosno prvenstveno u bližem kontaktu sa turističkim centrima, mestima, banjama i sadržajima ponude u prostoru. Zasnivaće se na sponi poljoprivrede i turizma, odnosno

na fizičkom i funkcionalnom povezivanju materijalne osnove turističke ponude rejonu sa selom, i

5) postojeća turistička ponuda biće tehničko-tehnološki i organizaciono unapređena i funkcionalno zaokružena, posebno u pogledu uređenja, opremanja i korišćenja sadržaja ponude u prostoru. Prostori nove turističke ponude rezervišu se ovim prostornim planom za dalju razradu drugim prostornim i urbanističkim planovima. Za privlačenje domaćeg i inostranog kapitala razvijaće se atraktivni i profitabilni programi postojeće i nove turističke ponude.

Prioriteti ostvarivanja turističke ponude planskog područja su:

- 1) kompletiranje postojećih, izgradnja i uređenje novih sadržaja ponude u prostoru i drugih javnih objekata, kao glavnih generatora ukupne turističke ponude planskog područja. Najznačajniji novi sadržaji ponude u prostoru biće: akvatorijumi vodoakumulacija "Paljuvi Viš" i "Rovni", sa podbranskim akvatičkim parkovima (uz druge srednje i male vodoakumulacije), skijalište Povlen, letnji i zimski sadržaji ponude u prostoru Divčibara i Rajca, grebenski put vencem Baljevskih planina, lovišta, objekti i površine prirodnih vrednosti, uz uslov njihovog neposrednog povezivanja sa turističkim centrima, mestima, banjama i selima;
- 2) u odnosu na izgradnju novih komercijalnih smeštajnih kapaciteta prioritet ima modernizacija, komunalno opremanje i komercijalizacija postojećih i potencijalnih smeštajnih kapaciteta, posebno u seoskim domaćinstvima i postojećim vikend kućama u turističkim rejonima;
- 3) objedinjavanje turističko-rekreativno-zdravstvene ponude, prvenstveno u banjama, sa klubskim organizovanjem pojedinačnih sadržaja turističke ponude (skijaški, konjički, planinarski i brojni drugi klubovi), i
- 4) unapređenje i razvoj rekreativne (tereni, staze, akvatorije) i tehničke infrastrukture (vodosnabdevanje i kanalisanje otpadnih voda, gasifikacija, elektrosnabdevanje i telekomunikacije) i nekomercijalnih sadržaja društvenog standarda, radi obezbeđenja materijalne osnove turizma i rekreacije i ostvarivanja turističke ponude planskog područja.

1.2. Koncept razvoja turizma, organizacije i uređenja turističkih i rekreativnih prostora

Prema prirodnim i stvorenim turistički resursima planskog područja i kriterijumima tražnje šireg kruga turističke i rekreativne klijentele, ponuda turističkog područja zasnivaće se na sledećim dominantnim vidovima turizma:

- 1) *planinskom turizmu i rekreaciju* - na Valjevskim planinama, sa raznovrsnom celogodišnjom ponudom, planinarske i izletničke ture, jahanje, planinski biciklizam, letenje zmajem i paraglajderom, džiping, bas-safari i dr. u letnjoj i alpskoj, turno i nordijsko skijanje, snou-bord, skijering, ski-safari i dr. (prvenstveno za škole skijanja i početnike) u zimskoj sezoni, uz seoski, lovni, ekološki i neke druge specijalizovane vidove turizma;

- 2) turizam, sport, rekreacija i zabava na vodama i *dolinskim sportsko-rekreativnim terenima* - sa letnjom ponudom (uz deo zimske ponude bazirane na termalnim vodama) na rekama i vodoakumulacijama sa podbranskim akvatičkim sadržajima, na bazi prirodne termalne i tople vode iz termoelektrana sa termoakvatičkim sadržajima, na rekultivisanim prostorima kopova (vodene površine, parkovi i slobodne površine); uz seoski, ribolovni, lovni i druge vidove turizma;
- 3) *banjski turizam* - sa celogodišnjom ponudom u zdravstvenoj rehabilitaciji (balneološka i klimatska), zdravstvenoj, opštoj i sportskoj rekreaciji na tlu i vodi, na bazi mineralnih i termomineralnih voda i peloida i klimatizma; uz seoski, ekološki i druge vidove turizma;
- 4) *seoski turizam* - sa celogodišnjom ponudom, eko i etno-turizam, lovni turizam, proizvodnju eko-hrane, etno-zanatskih proizvoda i dr., u bližoj gravitaciji turističkih i rekreativnih kompleksa, centara i mesta komercijalne i ponude omladinskog, dečijeg i drugih oblika socijalnog turizma;
- 5) *gradski turizam* - Valjeva, sa inicijacijom gradskog turizma u ostalim opštinskim centrima, uz celogodišnju ponudu (sa akcentom na letnjoj sezoni) u rekreaciji, spomeničkom i manifestacionom turizmu i dr.; i
- 6) *tranzitni turizam* - prvenstveno na pravcu budućeg autoputa Beograd -Južni Jadran, delom i Ibarskog puta i puteva Lajkovac - Valjevo - Loznica - Republika Srpska i Sremska Mitrovica - Šabac - Valjevo - Užice (receptivno-informativni punktovi sa motelima, etno-punktovima i odmorišta); povezano sa turizmom na vodama, banjskim, planinskim i seoskim turizmom.

Prema Prostornom planu Republike Srbije turistički prostor planskog područja obuhvaćen je severnim delom podrinsko-valjevskog ogranka Centralne turističke zone II stepena i severnim delom turističke regije Valjevske planine II.1 stepena, nacionalnog ranga sa vodećim aktivnostima letnje rekreacije i posebnim uslovima razvoja u vikend izletničkoj zoni Beograda. Za realizaciju turističke ponude do 2010. godine prednost je data srednjem delu turističke regije koji obuhvata Jablanik, Povlen i Maljen sa Divčibarama. Turistička regija Valjevske planine prostire se i van planskog, a na području Moravičkog, Zlatiborskog i Mačvanskog okruga. Na planskom području će se razvijati i drumski tranzitni turistički pravci E-763 (Beograd - Južni Jadran, u prioritetu za realizaciju do 2010.) i magistralnih puteva (Ibarska magistrala, Loznica - Rača i Šabac - Požega). Valjevo je utvrđeno za gradski turistički centar III stepena u nacionalnom rangu i za centar turističke regije Valjevske planine, a Banja Vrujci za nacionalnu banju III stepena.

Ovim prostornim planom turistička regija Valjevske planine generalno je podeljena na tri subregije i to: istočnu (Suvobor i Maljen sa Divčibarama), srednju (Povlen, Jablanik, Medvednik i zapadni kraj Sokolskih planina) i zapadnu (Sokolske planine, Jagodnja, Boranja i Gučevo). Subregije su podeljene na sastavne jedinice - turističke rejone. Van turističke zone i regije utvrđene Prostornim planom Republike Srbije, ovim prostornim planom obuhvaćen je i Kolubarsko - Tamnavski turistički rejoni.

Turističko područje je ovim prostornim planom diferencirano na sledeće *rejone turističke i rekreativne ponude*:

1) *Maljensko-Suvoborski rejon* (sa banjama)

Predstavlja deo istočne subregije turističke regije Valjevskih planina i obuhvata na planskom području deo teritorije opština Ljig, Mionica i Valjevo, a van planskog područja deo teritorije opštine Gornji Milanovac na području Moravičkog okruga i opština Požega i Kosjerić na području Zlatiborskog okruga. Ovim rejonom obuhvaćeni su severni delovi Maljena sa Divčibarama, Suvobora sa Rajcem i podgorine ovih planina sa Belanovicom, Banjom Vrujci, Ljigom i Mionicom, opštinskim centrima i banjskim mestima, uz seoska naselja, prirodne i kulturne vrednosti, koji će se integrisati u jedinstvenu ponudu rejona, sa dominantnim aktivnostima planinskog i banjskog turizma.

Glavna turistička ponuda rejona biće *organizovana u sledećim kompleksima i mestima:*

(1) *turistički kompleks i centar Divčibare* - glavni sadržaj turističke ponude rejona, sa gravitirajućim selima Krčmar, Planinica, Brežđe, Gornji Lajkovac i Struganik (na području opštine Mionica) i Bukovi i Baćevci (na području opštine Valjevo). Težište u razvoju ovog centra ima kompletiranje (danас deficitарне) letnje i zimske ponude u centru Divčibare i njegovom okruženju, na Valjevskim planinama. Ponuda u prostoru biće organizovana kroz sistem raznovrsnih sportskih i sportsko-rekreativnih aktivnosti u odgovarajućim klubovima, kao profesionalnim nosiocima ovih aktivnosti.

Najznačajnije elemente ponude imaju gravitirajuća sela: Struganik (memorijalni kompleks vojvode Ž. Mišića i buduća vodoakumulacija) i Paštrić/Ribnica (buduće etno-selo). Ukupan kapacitet letnje ponude u prostoru iznosiće do 8.000, a zimske ponude do 5.000 jednovremenih korisnika, što će predstavljati oko 70% ukupnog kapaciteta korisnika kompleksa Divčibare (stacionarnih i dnevnih izletnika). Program turističkog centra sadržaće: turistički smeštaj sa ukupno 7.000 ležaja (2.000 osnovnih i 5.000 komplementarnih), od čega 5.000 ležaja u centru i 2.000 u gravitirajućim selima i postojećim vikend naseljima, 3.000 dnevnih izletnika, turističke manifestacije ("Beli narcis" i dr.) i potrebne sadržaje društvenog standarda. Za pristup centru veliki značaj imaće otvaranje železničke stanice Podbukovi na pruzi Beograd - Bar, a za pristup i aktivnosti turističkog tranzita izgradnja autoputa Beograd - Južni Jadran i grebenskog puta od Rajca do Sokolskih planina;

(2) *turistički kompleks Slavkovica - Rajac - Suvobor* - sa gravitirajućim selima Lalinci, Banjani, Dići, Gukoši, Kadina Luka i Ba (na području opštine Ljig) i ponudom koja će se zasnovati prvenstveno na letnjim aktivnostima i sadržajima planinarenja, izletništva, konjičkog sporta, planinskog biciklizma, eko i etnoedukacije na Rajcu, lova i dr.; organizovane u odgovarajućim klubovima, sa ukupnim kapacitetom od 1.400 jednovremenih korisnika, koji će činiti do 70% ukupnih korisnika kompleksa. Uz planinarenje i izletništvo, posebno će se razvijati programi ponude za učenike osnovnih i srednjih škola (ekskurzije, nastava u prirodi i dr.). Program turističkog kompleksa sadržaće: turistički smeštaj sa ukupno 1.500 ležaja, od čega 500 na Rajcu, 100 na Ravnoj gori i 900 u Slavkovici i gravitirajućim selima, 500 dnevnih izletnika, turističke i kulturne manifestacije (Kosidba na Rajcu, Sabor 13. maja na Ravnoj gori i dr.) i osnovne javne sadržaje. Lokalitet Ravna gora zaštitiće se kao prirodni, kulturno-istorijski i turistički prostor (sa Mokrom pećinom, Babinim kukom, crkvom Sv. Georgija i spomenikom Draži Mihajloviću). Prostor je, pored javnih manifestacija, namenjen i kampovima za domaću i omladinu iz dijaspore, a sadržaće i višenamenski

objekt sa turističkim smeštajem i javnim sadržajima. Prostor će biti zaštićen od neplanske gradnje i za njega treba uraditi odgovarajuću plansku dokumentaciju;

(3) *Banja Vrujci* - sa gravitirajućim selima Rakari, Popadić, Gunjica, Berkovac, Paštrić, Komanice i Struganik (na području opštine Mionica); predstavljaće glavni banjski centar planskog područja i centar banjskog podrejonu u Maljenско-Suvoborskoj podgorini (sa termomineralnim vodama u Ljigu, Mionici i Petnici). Ponuda banje biće u funkciji njenog povezivanja sa susednim podplaninskim banjskim mestima i sa kompleksima i mestima na Valjevskim planinama, (prema Divčibarama preko Mionice, prema Ravnoj gori preko Struganika i Planinice i prema Rajcu preko Ljiga), pretežno u vidu izletničkih, eko i etno-tura, okvirnog kapaciteta od oko 1.000 dnevnih izletnika. Sa termomineralnim vodama i navedenim vezama sa planinskim kompleksima, Banja će, uz letnju, ostvariti i značajnu zimsku ponudu. Program Banje Vrujci sadržaće: turistički smeštaj sa 2.800 ležaja (800 osnovnih i 2.000 komplementarnih), od toga 2.000 u banji i 800 u gravitirajućim selima, banjsko-rehabilitacioni smeštaj (200 ležaja u stacionaru sa proširenjem), termo-akvatički kompleks, zatvorene i otvorene sportsko-rekreativne i sadržaje društvenog standarda;

(4) *opštinski centar i potencijalno banjsko mesto Mionica* - sa gravitirajućim selima Paštrić, Tolić, Ključ, Sanković i sportsko-rekreativnim centrom Pribare-Lepenica; formiraće celogodišnju banjsko-turističku ponudu integrисану u ponudu banjskog podrejonu (Ljig, Banja Vrujci, Mionica i Petnica), sa dominantnom funkcijom tranzitnog termo-akvatičkog punkta uz novi autoput Beograd-Južni Jadran; dok će gradsko-turistička ponuda biti namenjena tranzitnim turistima i poslovnim posetiocima. Mionica će predstavljati i ulazno mesto sa budućeg autoputa na pravcima prema Banji Vrujci, Ljigu i kompleksu Rajca; Petnici i Valjevu i prema Divčibarama i Ravnoj gori. Program Mionice sadržaće: turistički smeštaj sa ukupno 500 ležaja (200 osnovnih i 300 komplementarnih), od čega 200 u Mionici i 300 u selima, termo-akvatički punkt i sadržaje društvenog standarda;

(5) *opštinski centar i banjsko mesto Ljig* - sa gravitirajućim selima Babajić, Gukoši i Velisevci; formiraće celogodišnju banjsko-turističku ponudu integrисану u ponudu banjskog podrejonu (Ljig, Banja Vrujci, Mionica i Petnica), sa dominantnom funkcijom tranzitnog termo-akvatičkog punkta uz Ibarski put, dok će gradsko-turistička ponuda biti namenjena tranzitnim turistima i poslovnim posetiocima. Ljig će predstavljati i ulazno mesto sa Ibarskog puta na pravcu prema kompleksu Rajca i Banji Vrujci. Program Ljiga sadržaće: turistički smeštaj sa ukupno 500 ležaja (200 osnovnih i 300 komplementarnih), od čega u Ljigu i Banji Ljig 200 i u selima 300, termoakvatički punkt u Banji Ljig i sadržaje društvenog standarda, i

(6) *turističko mesto Belanovica* - sa gravitirajućim selima Kalanjevici i Kozelj; afirmisano po izletničkim i školskim programima (nastava u prirodi) u letnjoj sezoni, kao i sa lovom u vansezonomama. Program Belanovice sadržaće: turistički smeštaj sa ukupno 500 ležaja (50 osnovnih i 450 komplementarnih), od čega u Belanovici 400 i 100 u selima, akvatički punkt, otvorene sportsko-rekreativne i osnovne sadržaje društvenog standarda;

2) *Povlensko - sokolski rejon*

Rejon predstavlja deo srednje subregije Valjevskih planina i obuhvata na planskom području deo teritorije opština Valjevo i Osečina, a van planskog područja deo teritorije opština Kosjerić i Bajina Bašta na području Zlatiborskog okruga i deo teritorije opština Ljubovija i Krupanj na području Mačvanskog okruga. Ovaj rejon obuhvata severne delove Povlena, Jablanika, Medvednika i jugoistočnog venza (Sokolskih planina, sa Taorom, Debelim Brdom i Mravinjcima (vikend naselja), kao i podgorine ovih planina sa Peckom. Najznačajnije saobraćajne veze rejon će ostvarivati železnicom (sa prugom prema Crnoj gori na stanicu Podbukovi, a sa prugom prema Republici srpskoj na stanicama u Valjevskoj Kamenici i Osečini), kao i putem Valjevo - Loznica - Republika Srpska.

Glavna turistička ponuda rejona biće *organizovana u sledećim kompleksima i mestima:*

(1) *turistički kompleks "Rovni"* - *ski-stadion Povlen* - sa crkvama Jovanje i Gračanica, Manastirom Pustinja i gravitirajućim selima Stubo, Rovni, Paklje, Sušica, Brezovice, Vujinovača, Tubravić, Rebelj, Sovač, Sitarice, G. i D. Taor (sa ribnjakom, geološkom formacijom i vrelima) i sa vikend naseljima Mravinjci i Debelo Brdo (na području opštine Valjevo); ponuda će se realizovati u dve podceline: na vodoakumulaciji "Rovni" (jezero, priobalje i podbranski prostor u letnjoj sezoni) i na širem prostoru Povlena, Jablanika i Medvednika (u zimskoj sezoni ski-stadion na Povlenu, u letnjoj sezoni izletničke staze, sportski ribolov i lov na širem prostoru); u funkciji celogodišnje ponude za korisnike iz Beograda i drugih obližnjih gradova. Ponuda u prostoru vodoakumulacije obuhvatiće malu nautiku i sportski ribolov na jezeru, kao i akva-siti u podbranskom delu, sa ukupnim kapacetetom od 5.000 jednovremenih korisnika, organizovanih u odgovarajućim klubovima. Zimska ponuda u prostoru Povlena obuhvatiće alpsko skijalište na severnim padinama u pojasu između 900 i 1.300 mnv, sa 21 žičarom, stazama za nordijsko/turno skijanje, skijering i dr., sa optimalanim trajanjem snega do 3 meseca i ukupnim kapacetetom od 7.000 jednovremenih skijaša. Letnja ponuda u prostoru Povlena i Jablanika obuhvatiće izletničke i planinarske staze dolinama reka i planinskim grebenima (za pešake, jahače i planinske bicikliste), ribolovne staze na planinskim vodotocima, sa ukupnim kapacetetom od 500 jednovremenih korisnika, kao i komercijalna lovišta na Jablaniku i Medvedniku. Program turističko-rekreativnog kompleksa obuhvatiće: turistički smeštaj sa 5.000 ležaja (2.000 osnovnih i 3.000 komplementarnih), od čega 2.000 ležaja u naselju uz podbranski akva-siti, 200 ležaja u planinarskim domovima i 2.800 ležaja u vikend naseljima i gravitirajućim selima; 3.000 dnevnih izletnika, sportsko-rekreativne i relaks-zabavne sadržaje uz akva-siti i ski-stadion, kao i sadržaje društvenog standarda;

(2) *turistički kompleks Ražanj - Pecka* - sa gravitirajućim selima Carina, Skadar, Konjic i Dragodol (na području opštine Osečina); zasnovan je na ponudi u prostoru Sokolskih planina na (pre svega uzvišenja Rožanj sa izuzetnim predeonim i klimatskim karakteristikama) i van planskog područja (Soko-grad, vodoakumulacija "Zeleni vir"), čime će se zaokružiti ponuda opštine Osečina u pogledu aktivnosti opšte i zdravstvene rekreacije, lova, konjičkog sporta i dr., pretežno u letnjoj sezoni. Program kompleksa sadržaće: turistički smeštaj sa ukupno 500 ležaja (200 osnovnih i 300 komplementarnih), od čega 200 u vazdušnoj banji Rožanj i 300 u Peckoj (i selima), (otvorene i zatvorene) sportsko-rekreativne i sadržaje društvenog standarda, i

(3) *opštinski centar i turističko mesto Osečina* - na budućoj pruzi Valjevo - Loznica (sa gravitirajućim selima Lopatanj, Ostružanj, Bratićić i Gunjaci van obuhvata rejona); formiraće gradsko-turističku ponudi, namenjenu tranzitnim turistima (na putnom pravcu Valjevo - Loznica - Republika Srpska) i poslovnim posetiocima. Predstavljaće i ulazno mesto sa pruge i puta Valjevo - Loznica prema kompleksu Rožanj - Pecka. Program Osečine sadržaće: turistički smeštaj sa ukupno 200 ležaja (50 osnovnih i 150 komplementarnih), od čega 100 u Osečini i 100 u selima, (otvorene i zatvorene) sportsko-rekreativne i sadržaje društvenog standarda;

3) *Valjevski rejon*

Rejon obuhvata Valjevo sa okolnim naseljima, prirodnim i kulturno-istorijskim vrednostima, lovištem i dr., odnosno deo severne podgorine Centralne turističke zone i turističke regije Valjevske planine. Sa raskrsnicom pruge za Crnu Goru i Republiku Srpsku, aerodromom Divci i bliskim priključkom na planirani autoput, Valjevski rejon razvijaće kompleks aktivnosti gradskog, rekreativnog, spomeničkog, ekološkog, seoskog, lovnog i drugih vidova turizma.

Glavna turistička ponuda rejona biće organizovana u sledećim kompleksima i mestima:

(1) *gradski turistički centar Valjevo* - centar turističke regije Valjevske planine i turističke ponude planskog područja; čija će se ponuda zasnivati prvenstveno na gradskim funkcijama poslovanja, ugostiteljstva, trgovine, servisa, zdravstva i kulture; na kulturno-istorijskim vrednostima grada (Tešnjar i drugi spomenici i istorijski događaji), postojećim i potencijalnim gradskim kulturno-turističkim manifestacijama i objedinjavanju ponude okoline Valjeva (Petnica, Brankovina, V. Kamenica, klisura Gradca, lovišta, manastiri i crkve) i Valjevskih planina. Program gradskog turističkog centra sadržaće: turistički smeštaj sa 400 (osnovnih) ležaja, 3.000 dnevnih izletnika, zatvorene i otvorene sportsko-rekreativne (regionalni i lokalni nivo) i sadržaje društvenog standarda, i

(2) *značajna turistička mesta* - kompletiraju ponudu gradskog centra Valjevo, i to: Petnica, Brankovina, Valjevska Kamenica, Lelić i Manastir Ćelije. Petnica je afirmisan centar mladih istraživača, čija će se turistička ponuda zasnivati na termoakvatičkim sadržajima, funkcijama eko- i etno-punkta. Brankovina je afirmisana kao memorijalni kompleks u spomen porodici Nenadović i Desanki Maksimović. Valjevska Kamenica je mesto sa afirmisanim seoskim turizmom, a Lelić i još neka gravitirajuća sela sa kulturno-istorijskom i etno-baštinom, uključiće se u ovu ponudu sa smeštajem i sadržajima domaće radinosti. Program turističkih mesta sadržaće: turistički smeštaj sa ukupno 600 (komplementarnih) ležaja, sportsko-rekreativne, zabavne i sadržaje društvenog standarda, i

4) *Kolubarsko - Tamnavski rekreativni rejon*

Rejon obuhvata deo teritorije opština Lajkovac i Ub, sa turističko-rekreativnom ponudom zasnovanom na termalnim vodama i hidrotehničkim objektima, lovnim i ribolovnim resursima i sportsko-rekreativnim potencijalima reka i prostora rekultivisanih kopova lignita. Lociran uz Ibarski put i budući autoput, ovaj rejon koncipiran je kao veliki regionalni izletnički kompleks Beograda (u dnevnoj izohroni,

sa 30-minutnom vožnjom budućim autoputem), čija će ponuda biti organizovana u sistemu raznovrsnih klubova. Kako rejon obuhvata i deo teritorije opštine Lazarevac van planskog područja, a formiranje sadržaja njegove ponude uslovljeno je dinamikom eksploatacije lignita i rekultivacije degradiranog zemljišta, dugoročni program rejona ovim prostornim planom daje se kao okvir, bez utvrđivanja lokacija i kapaciteta, koji će bliže biti definisani odgovarajućim urbanističkim planom.

Glavna turistička ponuda rejona biće *organizovana u sledećim kompleksima i mestima:*

(1) *rekreativni kompleks Ub - Paljuvi* - sa gravitirajućim selima Paljuvi, Brgule, Šarbane, Stublenica, Trnjaci, Murgaš i Ruklada (na području opštine Ub); sa ponudom postojeće vodoakumulacije "Paljuvi Viš" za letnje korišćenje, novim podbranskim termoakvatičkim parkom, rekultivisanih površina kopova lignita uređenih za rekreaciju i sportove, reka Kolubara, Tamnava, Ub i Kladnica sa priobalnim lovnim i ribolovnim (sa mrestilištem u okviru ribnjaka Dokmir) prostorima, ruralnim pobrđem i dr. Površinski kopovi lignita rekultivisaće se kao jezerski i šumsko-livadski prostori za sport i rekreaciju, sportski ribolov i specijalizovan lov. Čvorišta kompleksa predviđena su u opštinskom centru Ub, na punktu izlaska sa autoputa Beograd - Južni Jadran prema Ubu i u podbranskom delu, a imaće sledeće sadržaje ponude: turistički smeštaj sa ukupno 1.000 ležaja (500 osnovnih i 500 komplementarnih), od čega 200 u Ubu (i na punktu), 300 uz akva-siti "Paljuvi" i 500 u gravitirajućim selima, dnevne izletnike, sportsko-rekreativne sadržaje u Ubu, uz akva-siti i na punktu skretanja sa autoputa, kao i sadržaje društvenog standarda, i

(2) *rekreativni kompleks Lajkovac - Jabučje* - sa gravitirajućim selima Ćelije, Rubibreza, Pepeljevac i Prnjavor (na području opštine Lajkovac); ponudu ovog kompleksa predstavljaće kupališni kompleks u Lajkovcu (na bazi termalne vode TE-TO "Kolubara B", prirodne termalne i vode Kolubare), uređeni tereni i vodene površine za sport (rekultivisane površine kopova lignita) na teritorijama katastarskih opština Mali Borak i Skobalj, sportski ribolov, konjički sport, uređen lokalitet Vrapče brdo, manastir Bogovađa, ruralno pobrđe i dr. Na ovim resursima organizovaće se odgovarajući sportsko-rekreativni klubovi. Čvorišta kompleksa predviđena su u opštinskom centru Lajkovac, na punktu izlaska sa autoputa prema Lajkovcu i Valjevu i u naselju Jabučje, a imaće sledeće sadržaje ponude: turistički smeštaj sa ukupno 700 ležaja (200 osnovnih i 500 komplementarnih), od čega 200 u Lajkovcu (i na punktu) i 500 u Jabučju i gravitirajućim selima, dnevne izletnike, sportsko-rekreativne sadržaje u Lajkovcu i na punktu skretanja sa autoputa, kao i sadržaje društvenog standarda.

2. Mere zaštite životne sredine i prirodnih dobara

2.1. Stanje kvaliteta životne sredine

Polazeći od stanja kvaliteta životne sredine na području Prostornog plana utvrđene su sledeće kategorije životne sredine, prema kategorizaciji utvrđenoj Prostornim planom Republike Srbije za Posavsko-podunavsku i Zapadno-moravsku industrijsku zonu, uključujući područje Kolubarskog okruga, i to:

1) *u drugoj kategoriji* je zona intenzivne eksploatacije lignita u Kolubarskom lignitskom basenu i lokaliteti na severo-istoku planskog područja sa skladišta rizičnih materija uključujući hazardnost na potencijalne akcidente; industrijskim kapacitetima koji emituju zagađujuće materije u vazduh, vodu i štetne industrijske otpatke u čestalom pojavom prirodnih nepogoda. Nezadovoljavajuća rešenja kontrole kvaliteta životne sredine; izmerena su epizodna zagađenja klasičnim zagađivačima vazduha koja su iznad dozvoljenih GVZ, uz istovremeno bioindikovane štetnog zagađenja vode i umanjenja plodnosti zemljišta; konstatovana su i izmerena stalna prekoračenja GVZ klasičnih zagađujućih materija u vazduhu, vodi ili zemljištu, uz istovremeno štetno delovanje zagađujućih materija na zelenilo i građevinske objekte;

---

4) Na planskom području ne postoje prva i osma kategorija kvaliteta životne sredine, odnosno najzagađenija i najočuvanija kategorija.

2) *u trećoj kategoriji* su lokaliteti sa industrijskim kapacitetima koji emituju zagađujuće materije u vazduh, vodu i štetne industrijske otpatke u užim gradskim zonama i naseljenim mestima sa epizodnim zagađenjem klasičnim zagađivačima vazduha koja su iznad dozvoljenih GVZ i nezadovoljavajućom kontrolom kvaliteta životne sredine;

3) *u četvrtoj kategoriji* su lokaliteti oko širih zona gradskih jezgara, odnosno periurbane zone sa niskim odbrambenim sposobnostima, industrijskim kapacitetima koji emituju zagađujuće materije u vazduh, vodu i štetne industrijske otpatke; sa bespravnom izgradnjom i nezadovoljavajućim rešenjima kontrole kvaliteta životne sredine;

4) *u petoj kategoriji* su lokaliteti na većem delu planskog područja sa: relativno neizmenjenom prirodnom sredinom; neadekvatno regulisanim saobraćajem; individualnim grejanjem; nerešenim sistemom prikupljanja i kanalisanja otpadnih voda; neadekvatnom upotrebo agrohemijskih sredstava, koja prouzrokuje zagađivanje zemljišta;

5) *u šestoj kategoriji* su lokaliteti južno od Valjeva duž koridora magistralne infrastrukture, sa skoro neizmenjenom prirodnom sredinom i nedovoljno regulisanim saobraćajem, odsustvom sistema za kanalizaciju otpadnih voda, i

6) *u sedmoj kategoriji* su lokaliteti sa neizmenjenom prirodnom sredinom na severnom obodu Valjevskih planina (sa zaštićenim područjima Rajac i Gradac), pogodni za život ljudi, uz izvesnu oskudicu u vodi za piće i kvalitetnom zemljištu i rizikom od elementarnih nepogoda.

2.2. Mere zaštite životne sredine

Zaštita i očuvanje kvaliteta životne sredine ostvarivaće se sproveđenjem planskih concepcija i rešenja, kao i sledećih mera i smernica:

1) *zaštite i unapređenja kvaliteta vazduha:*

(1) razvojem mreže meteoroloških stanica sa osmatranjem svih meteoroloških parametara (intenzitet albeda, visinske promene na najmanje 250m visine lidarom) u Lajkovcu, Valjevu i na Divčibarama, i

(2) kontrolom kvaliteta vazduha na više mernih mesta, i to:

(a) periodično (dva puta dnevno) - kontrola imisione sredine od zagađenja iz saobraćaja na najprometnijim raskrsnicama sa mernim mestima u sledećim naseljima: Valjevo (4), Ljig (1), Ub (1), Osečina (1) i Mionica (1);

(b) periodično (mesečno) - kontrola kvaliteta vazduha na zagađenja iz komunalnih izvora na mernom mestu u Valjevu (1), i

(v) kontinuirano (celogodišnje i celodnevno) - kontrola kvaliteta vazduha na zagađenja iz industrije na mernim mestima u naseljima: Valjevo (1) i Lajkovac (1);

2) *zaštite i očuvanja ekoloških i pejzažnih vrednosti poljoprivrednih i šumskih predela:*

(1) potkresivanjem i krčenjem vrzina (živica) i uklanjanjem korova duž međa i seoskih, šumskih i drugih službenih puteva;

(2) čuvanjem pojedinačnih ili grupa stabala drveća na obradivim površinama;

(3) očuvanjem izolovanih, relativno malih šumskih sastojina u niskom pobrđu i dolinskim ravnicama, pretežno u privatnoj svojini, predstavljenih hrastovim zabranima i aluvijalnim šumicama jove, vrbe, topole, jasena i drugih vrsta, i

(4) estetskim preobražajem naselja, uređenošću i komunalnom higijenom ulica, prostora oko i između javnih zgrada, dvorišta i okućnica, uz formiranje i negu privatnih i javnih zelenih površina, korita i obala vodotoka u naseljima, tipiziranje i redovno održavanje ograda;

3) *obnove i rekultivacije degradiranih prostora:*

(1) pretežno šumskom i, nešto manje, poljoprivrednom rekultivacijom područja sa površinskom eksploracijom energetskih resursa i mineralnih sirovina, jalovišta i pepelišta, i

(2) primenom mera tehničke i biološke zaštite i podizanjem zaštitnih imisionih šuma, radi zaštite urbanih i ruralnih područja od uticaja eksploracije i prerade energetskih resursa i mineralnih sirovina i industrijske proizvodnje, i

4) *ekološkog upravljanja komunalnim otpadom:*

(1) faznim rešavanjem deponovanja komunalnog otpada, i to:

a) u prvoj fazi do 2005. godine - deponovanjem komunalnog otpada na centralnu deponiju za područje Kolubarskog okruga, koja će biti locirana u otkopnom polju, po završetku njegove eksploracije, na području Kolubarskog lignitskog basena, i

b) u drugoj fazi do 2015. godine - eliminisanjem komunalnog otpada u postrojenju za reciklažu, koje će biti locirano u okolini Valjeva sa radijusom opsluživanja postrojenja od oko 50 km, radi ujednačavanja troškova transporta sa svih delova planskog područja. Izbor postrojenja će se izvršiti na osnovu zahteva za: automatsku trijažu otpada, izdvajanje reprodukcionih sirovina po vrstama (metali, stakla, keramike i sl.) i preradu ili eliminaciju ostatka sagorevanjem, uz nusproizvode (butan gas za potrebe domaćinstva, humus za povrtarstvo);

(2) sakupljanjem i preradom krupnog otpada (bela tehnika, auto-otpad i sl.) od strane specijalizovanih organizacija, koje će ga kao metalni sirovinski otpad doturati odgovarajućim fabrikama na preradu, i

(3) blagovremenim istraživanjem i pripremom odgovarajuće studije opravdanosti projekta upravljanja komunalnim otpadom, radi izbora lokacije i tehnologije za centralnu deponiju i postrojenje za reciklažu.

2.3. Mere zaštite i uređenja posebnih prirodnih vrednosti

Na području Prostornog plana zaštićeno je 14 prirodnih dobara, koja su data u sledećoj tabeli:

Tabela V-1. Zaštićena prirodna dobra na području Prostornog plana

Opština	Prirodna dobra	Vrste zaštite	Kategorija zaštite	God. proglašenja	Površina (u ha)
Ljig	Rajac	predeo naročite prirodne lepote	III	1999	1.200,00
Mionica	Ribnica	prirodni spomenik	I	1999	28,00
	Brankovića grm	prirodni spomenik	III	1994	
	Zabalac	strogi prirodni rezervat	II	1994	11,00
Lajkovac	Vračević	prirodni spomenik	II	1994	
	Vrapče brdo	memorijalni prirodni spomenik	II	1994	13,50
	Bogovađa	prirodni prostor spomenika kulture	II	1994	18,00
Valjevo	Gradac	predeo posebnih prirodnih odlika	II	1999	1268,00
	Crna reka	strogi prirodni rezervat	II	1999	60,20
	Petnička pećina	prirodni spomenik	II	1999	8,10
	Taorsko vrelo	prirodni spomenik	III	1999	54,00
	Nenadovića lipa	prirodni spomenik	III	1999	

Miličinica	prirodni prostor spomenika kulture	II	1999	25,80
Brankovina	prirodni prostor znamenitog mesta	II	1999	77,00

U skladu sa odredbama Prostornog plana Republike Srbije, a u cilju obogaćivanja turističko-rekreativnih i sportskih sadržaja i usaglašavanja sa konцепцијом заštite prirodnih vrednosti u okruženju, predložiće se za sticanje odgovarajućeg statusa i režima zaštite područje Valjevskih planina.

Do sticanja odgovarajućeg statusa područja Valjevskih planina, Prostornim planom se uspostavlja zaštita saglasna režimu zaštite III stepena na području obuhvaćenom teritorijama celih katastarskih opština Slavkovica, Ba i Paležnica na području opštine Ljig; Gunjica, Berkovac, Popadić, Planinica, Struganik, Paštrić, Tolić, Brežđe, Gornji Lajkovac, Osečenica, Krčmar, Golubac, Bukovac, Mratišići i Robaje na području opštine Mionica; i Divčibare, Prijezdić, Zarube i Žabari, Petnica, Klinci, Degurić, Belić, Dračić, Brangović, Kovačice, Ravnje, Baćevci, Gornje Leskovice, Donje Leskovice, Lelić, Strmna Gora, Sandalj, Paklje, Stubo, Sušica, Brezovice, Taor, Vujinovača, Bogatić, Tubravić, Rebelj, Sovač, Suvodanje, Sitarice, Kunice i Rovni na području opštine Valjevo.

Zaštita i uređenje područja sa kategorisanim i prirodnim dobrima koja će se predložiti za zaštitu sprovodiće se:

- 1) na području prirodnih rezervata ustanovljen je i sprovodi se režim stroge zaštite (I stepena), sa zabranom obavljanja svih aktivnosti, izuzev naučnih istraživanja i kontrolisane prezentacije;
- 2) na području spomenika prirode i predela posebnih prirodnih odlika, uključujući i zaštićenu okolinu nepokretnih kulturnih dobara, ustanovljen je i sprovodi se režim kontrolisane zaštite (II stepena), sa ograničenim i kontrolisanim korišćenjem prirodnih resursa u funkciji unapređenja stanja i prezentacije prirodnog i/ili kulturnog dobra, i
- 3) na području sa prirodnim dobrom koje će se predložiti za zaštitu, sa režimom saglasnom selektivnoj zaštiti (III stepena) i kontrolisanim aktivnostima u prostoru usklađenim sa funkcijama tog prirodnog dobra; kojim se uspostavlja zabrana eksploatacije majdana tehničkog i ukrasnog kamena i privremenih pozajmišta građevinskog materijala, izgradnje objekata za masovnu stočarsku proizvodnju, industrijskih i energetskih objekata visokog rizika u pogledu zagađivanja voda, zemljišta i vazduha.

Za zaštićene predele Rajca i Gradca preispitaće se utvrđeni status zaštite u postupku sticanja odgovarajućeg statusa za područje Valjevskih planina, a u skladu sa konceptom zaštite i upravljanja tim područjem.

Ovim prostornim planom se, saglasno zakonu, ustanovljava zaštita i rezerviše prostor za zaštitne pojase postojećih i planiranih javnih puteva i utvrđuje kontrolisan režim njegovog korišćenja. Širina zaštitnog pojasa vodotoka ovim prostornim planom utvrđuje se na 20 metara od leve i desne obale reke van naselja, sa režimom

ograničene i kontrolisane izgradnje ekonomskih objekata poljoprivrednih domaćinstava i izgradnje utvrđene odgovarajućim urbanističkim planom.

U skladu sa evropskim iskustvima, utvrđuju se sledeće mere zaštite i unapređenja prostora osetljive prirode (karst, planine) na planskom području:

- 1) prosečno godišnje napasanje ovaca ili goveda ne sme da prelazi više od 0,5 stočnih jedinica po hektaru pašnjaka i otvorenih nekošenih livada;
- 2) eliminisanje bespravnog lova i prenapasanja na pašnjacima;
- 3) racionilazacija upotrebe pesticida, ograničavanje upotreba herbicida i veštačkih đubriva;
- 4) kontrola zagađivanja (naročito u karstu) koje proizvode tečna stajska đubriva i drugi nitrifikatori i hemijski zagađivači, i
- 5) publikovanje i tumačenje posebnih uputstava o poljoprivrednoj praksi na prostoru arheoloških nalazišta, zaštićenih prirodnih predela i kulturno-istorijskog nasleđa.

3. Mere zaštite nepokretnih kulturnih dobara

Na području Prostornog plana zaštićena su sledeća nepokretna kulturna dobra od izuzetnog i velikog značaja:

- 1) *od izuzetnog značaja* - Čaršija "Tešnjar" u Valjevu, i
- 2) *od velikog značaja* - Crkva brvnara u selu Miličinici, manastir Pustinja kod Rebelja, crkva svetog Jovana u Jovanji, manastir Ćelije, Nenadovića kula na Kličevcu i znamenito mesto Brankovina na području opštine Valjevo; manastir Bogovađa na području opštine Lajkovac; rodna kuća vojvode Mišića sa okućnicom u Struganiku, spomen kuća u selu Robaje na području opštine Mionica; Dokmirska crkva na području opštine Ub; kompleks zgrada sa dvorištem u Bastavu na području opštine Osečina; i srednjevekovna crkva (ostaci u selu Slavkovica) na području opštine Ljig.

Ostala nepokretna kulturna dobra, evidentirana dobra koja uživaju prethodnu zaštitu i popisana dobra naznačena su na referalnoj karti 3 i opisana u Analitičko-dokumentacionoj osnovi Prostornog plana (poglavlje XIV, str. 710 - 731).

Utvrđuju se sledeće mere zaštite za:

- 1) *arheološke lokalitete*:
  - (1) obavljanje istraživanja popisanih arheoloških lokaliteta i sprovodenje procedure evidentiranja, kategorizacije i sticanja statusa kulturnog dobra;
  - (2) sprovodenje kategorizacije najvrednijih arheoloških nalazišta, kao što su: Šalitrena pećina u selu Brežđe, neolitsko naselje ispred Petničke pećine u selu Petnica, Ilića Brdo i selo Čučuge;

(3) efikasnija zaštita pećinskih arheoloških nalazišta u okviru integralne zaštite prirodnih prostora kanjona reka Ribnice i Gradac i gornjih tokova Jablanice i Obnice;

(4) uspostavljanje arheoloških parkova za nalazište ispred Petničke pećine, Ilića Brdo - Čučuge; Anine - Ćelije, Jerinin grad - Brangović; i stadiona "Krušik"-a u Valjevu;

(5) sprečavanje neovlašćenog raskopavanja i narušavanja arheoloških nalazišta u oblasti Tamnave i srednje Kolubare, i

(6) utvrđivanje zona pojava arheoloških lokaliteta regionalnog značaja na prostoru doline reke Kolubare (Srednje-kolubarska zona), Tamnave (Tamnavsko-ubska zona) i Toplice (Toplička zona);

2) *spomenike kulture:*

(1) obavljanje revalorizacije nepokretnih kulturnih dobara, s tim da prioritet ima valorizacija objekata narodnog graditeljstva i gradske arhitekture;

(2) mere tehničke zaštite spomenika kulture sprovodiće se korišćenjem najsvremenijih materijala, uz očuvanje osnovnih svojstava i konstruktivnih, stilskih i tipoloških karakteristika, posebno na građevinskim objektima sakralne i tehničke arhitekture;

(3) prioritet u prezentaciji imaće spomenici kulture sa adekvatnom namenom, kojom se ne narušavaju njegova kulturno istorijska svojstva;

(4) objekti narodnog graditeljstva, po pravilu, će se štiti in situ, uz sprovođenje mera tehničke zaštite i uspostavljanje atraktivnih namena (primeri male muzejske zbirke-okućnica u Sankoviću, gostinske kuće, konačište-kuća Kovačevića u G. Lajkovcu);

(5) zbog ubrzanih ekonomskih transformacija seoskih domaćinstava, predvideće se i dislokacija objekata narodnog graditeljstva u etno folklorne centre, koji mogu biti u centru Lajkovca pored motela "Lovac" (objekti sa teritorije opštine Lajkovac, koji se izmeštaju zbog širenja kopova lignita); na prostoru pored stare škole u Ribnici (objekti sa teritorije opštine Mionica, koji se izmeštaju zbog ugroženosti zemljotresom) i u znamenitom mestu Brankovina (objekti iz okoline Brankovine);

(6) revalorizacija spomeničkog nasleđa gradske arhitekture izvršiće se u gradskim celinama (u Valjevu, Ubu i Ljigu) i naseljenim mestima koja su nekada bila sedišta opštine (Belanovica, Slavkovica, Valjevska Kamenica i Pecka);

(7) obavljaće se permanentno evidentiranje spomenika tehničke kulture u naseljenim mestima, koji će se prezentirati u autentičnoj nameni, po mogućству sa očuvanom tehničko-tehnološkom funkcijom (hidroelektrana u Deguriću, Ilovačića vodenica u Valjevu);

(8) izvršiće se revalorizacija memorijalnih spomenika kulture iz drugog svetskog rata, radi sprovođenja procesa skidanja utvrđene zaštite sa pojedinih objekata, kao što su: kuća Dragojla Dudića u Klincima, sa izmenjenim autentičnim izgledom i kuća u Zarubama, koja je srušena;

(9) izvršiće se evidentiranje, valorizacija i utvrđivanje spomenika kulture posvećenih oslobođilačkim ratovima Srbije, u prvom redu iz I svetskog rata, kao što su: Brankovački vis, spomenik na Vrapče brdu, Vojničko groblje I svetskog rata u Valjevu i Spomenik kralju Petru I na Ubu, i

(10) sakralni spomenici kulture privešće se isključivo sakralnoj nameni i bogoslužbenim potrebama; stare otkrivene crkve i kapele će se rekonstruisati i obnavljati prema savremenim konzervatorskim principima (Velimirovi dvore, Crkva u selu Ba, crkva u selu Dići), i

3) kategorisane spomenike kulture:

(1) izvešće se kompletna tehnička zaštita sa obnovom objekata, prema utvrđenim i verifikovanim konzervatorskim eleboratima za: okućnicu u Bastavu, Crkvu Vavedenja u Slavkovici, Kulu Nenadovića u Valjevu i crkvu Sv. Jovana u Jovanji;

(2) utvrdiće se nova, adekvatna namena i promeniti korisnici za slabo održavane i nemarno čuvane objekte velikog značaja: okućnicu u Bastavu i Kulu Nenadovića u Valjevu;

(3) izvršiće se rekategorizacija svih kategorisanih spomenika kulture, s tim da prioritet ima promena kategorije za Manastir Pustinju (za izuzetan značaj) i kuću u Robajama (skidanje kategorizacije);

(4) utvrdiće se, dopunom akta o proglašenju, granice zaštićene okoline spomenika kulture sa merama zaštite, i

(5) izvršiće se obeležavanje i označavanje svih kategorisanih spomenika kulture, informativnim tablama i oznakama na putnim pravcima;

4) prostorne kulturno-istorijske celine:

(1) revalorizovaće se prostorne kulturno-istorijske celine, u prvom redu će se utvrditi kategorizacija za ruralnu celinu Bebića Luka i preispitati osnovanost kategorije izuzetnog značaja za staru čaršiju Tešnjar u Valjevu;

(2) izvršiće se mere tehničke zaštite celine Bebića Luka na osnovu konzervatorskih elaborata sanacije i rekonstrukcije objekata narodnog graditeljstva ove celine, sa uvođenjem savremenih građevinskih i arhitektonskih elemenata koji ne narušavaju integritet i autentičnost objekata i celine, uz stimulisanje razvoja specifičnih, ekonomski zasnovanih funkcija seoskih domaćinstava, i

(3) za kulturno-istorijske celine Tešnjar i Knez Miloševu ulicu u Valjevu, odgovarajućim urbanističkim planom definisaće se stepen rekonstruktivnih i sanacionih zahvata, konzervatorski uslovi za izvođenje tehničke zaštite i prezentaciju objekata i formirati pešačke zone sa intenzivnom trgovinom, zabavom i razonodom, a na račun stanovanja i obavljanja zanatskih i uslužnih delatnosti, i

5) znamenito mesto - crkvu i školu u selu Brankovina, zadužbinu Prote Mateje Nenadovića

- (1) odrediće se komercijalni korisnik kompleksa u Brankovini, uz obavezu domaćinskog staranja o kompleksu;
- (2) stimulisaće se izgradnja etno-folklornog kompleksa u okviru znamenitog mesta, u koji bi se prenosili ugroženi objekti narodnog graditeljstva sela Brankovina vezani za porodicu Nenadovića, i
- (3) pojačanim inspekcijskim nadzorom i primenom kaznenih mera obezbediće se uklanjanje neplanskih objekata u široj zoni zaštite znamenitog mesta, kao i ukidanje svih neadekvatnih uslužnih funkcija iz znamenitog mesta i njegove šire zone zaštite.

Glava VI

MERE ZAŠTITE OD ELEMENTARNIH NEPOGODA - ZEMLJOTRESA (Referalna karta 3)

1. Prostorna diferencijacija područja

Područje Prostornog plana karakteriše permanentna opasnost od razornih zemljotresa, postojanje visokog rizika događanja zemljotresa i potvrđeno postojanje seizmogenih struktura visokog potencijala, te se, na osnovu očekivanog maksimalnog intenziteta zemljotresa, utvrđuje sledeća prostorna diferencijacija područja prema uslovima/zahtevima aseizmičke izgradnje:

- 1) *za uslove potresa od 80 MCS* - za dolinske delove oko Kolubare od G. Bukovice, preko Valjeva, Mionice, ka reci Ljig; Uba od Pambukovice ka Kolubari i Lazarevcu; i u zoni Kačera od reke Ljig ka Belanovici;
- 2) *za uslove potresa od 70 MCS* - za dolinu Tamnave na pravcu Koceljeva-Raljevo, severne delove područja opština Osečina i Valjevo, zapadni deo područja opštine Lajkovac i zonu glavnog raseda, južno od Valjeva, Mionice i Ljiga, i
- 3) *za uslove potresa od 60 MCS* - za krajnje jugozapadne i južne delove planskog područja, na Sokolskim i Valjevskim planinama.

2. Opšte mere za planiranje i izgradnju prostora sa aspekta prihvatljivog seizmičkog rizika

Osnovni pristup planiranju i izgradnji prostora na delovima planskog područja sa ispoljenim seizmičkim hazardom zasnovan je na konceptu prihvatljivog seizmičkog rizika, kojim se ustanovljavaju sledeći osnovni zahtevi:

- 1) minimalnih gubitaka ljudskih života, povređenih i materijalne štete usled zemljotresa, i
- 2) usklađivanja povećanih troškova aseizmičkog projektovanja, izgradnje i finansijskih ulaganja sa dostignutim stepenom ekonomskog razvoja i troškovima sanacije šteta nastalih kao posledica zemljotresa.

Koncept prihvatljivog seizmičkog rizika zasniva se na primeni sledećih opštih mera u planiranju i projektovanju na planskom području:

- 1) za utvrđivanje planskih rešenja u vezi sa organizacijom i korišćenjem prostora prema definisanom prihvatljivom riziku, koristiće se rezultati odgovarajućih istraživanja i vrednovanja makrolokacija primenom tehničkih, ekonomskih, funkcionalnih i ekoloških kriterijuma, i
- 2) za posebno značajne i osetljive lokacije sproveće se detaljna ispitivanja, radi procene rizika i utvrđivanja mera za smanjenje rizika za pojedine objekte, funkcije i njihovo okruženje.

Realizacija navedenih mera uslovljena je pouzdanošću podataka dobijenih istraživanjem seizmičkog hazarda, razvijenošću empirijskih i teorijskih modela vulnerabiliteta i prihvatljivog nivoa seizmičkog rizika, na osnovu ekonomski prihvatljivih kriterijuma sa stanovišta povećanja stepena sigurnosti i opravdanosti investicionih ulaganja.

3. Smernice za planiranje i izgradnju prostora sa aspekta prihvatljivog seizmičkog rizika

Utvrđuju se sledeće smernice za prostorno i urbanističko planiranje i izradu tehničke dokumentacije sa aspekta prihvatljivog seizmičkog rizika za naselja, industrijske i druge proizvodne kapacitete:

- 1) utvrđeni seizmički hazard biće korišćen kao jedan od kriterijuma za definisanje namene pojedinih zona i površina za izgradnju i stepena koncentracije fizičkih struktura u naseljima, delovima naselja i vannaseljskim kompleksima i lokacijama;
- 2) ustanoviće se kriterijumi za potrebe uopštavanja odnosa zemljotresnosti prostora pojedinih naselja i bezuslovne seizmičke bezbednosti sa stanovišta maksimalno moguće reakcije pojedinačnih objekata, i
- 3) primenjivaće se norme i kodeksi seizmootpornog projektovanja.

Polazeći od procenjenog seizmičkog rizika, ustanovljavaju se ograničenja za razvoj, izgradnju i uređenje prostora diferenciranog prema uslovima potresa, i to:

- 1) *ograničena seizmootporna izgradnja za uslove potresa od 80 MCS* - u svim obuhvaćenim naseljima, a posebno naseljima Rajković na području opštine Mionica, Belanovica na području opštine Ljig, Slavac i Prnjavor - Bogovađa na području opštine Lajkovac, izgradnja i zamena oštećenih novim objektima ograničava se na kapitalne i objekte van kategorije, čija investiciona vrednost trpi povećane troškove seizmootporne izgradnje; dok se izgradnja ostalih objekata uslovjava potvrdom odgovarajuće revidovane studije opravdanosti; a sanacija oštećenih objekata dozvoljava pod propisanim uslovima seizmootpornog projektovanja;
- 2) *selektivna seizmootporna izgradnja za uslove potresa od 70 MCS* - u obuhvaćenim naseljima, kao i naseljima Rakari i Mionica na području opštine Mionica i Slavkovica na području opštine Ljig, izgradnja i zamena oštećenih novim objektima uslovjava se

potvrdom odgovarajuće revidovane studije opravdanosti; a sanacija oštećenih objekata dozvoljava pod propisanim uslovima seizmootpornog projektovanja;

3) *kontrolisana seizmootporna izgradnja za uslove potresa od 60 MCS* - u obuhvaćenim naseljima, kao i naselju Donja Toplica na području opštine Mionica, izgradnja novih, zamena i sanacija oštećenih objekata dozvoljava se pod propisanim uslovima seizmootpornog projektovanja, bez posebnih drugih ograničenja, i

4) bez posebnih ograničenja na preostalom delu područja Prostornog plana.

Utvrđuju se sledeći opšti principi za prostorno i urbanističko planiranje i izradu tehničke dokumentacije sa aspekta prihvatljivog seimskiog rizika za *infrastrukturne sisteme*:

1) dopuštena su oštećenja pri najjačim zemljotresima, uz obavezu minimiziranja rizika od havarije koji ugrožavaju ljudske živote;

2) utvrđuje se dopušteni nivo havarije, odnosno dopušteni prekid rada i prihvatljivi nivo oštećenja za svaki infrastrukturni sistem, i

3) omogućava se etapno uspostavljanje funkcionalnosti sistema, uz uslov obezbeđenja minimalnog nivoa njegovog funkcionalnosti neposredno nakon jakog zemljotresa.

Opšte preporuke za planiranje infrastrukturnih sistema sa aspekta prihvatljivog seizmičkog rizika, date su u sledećoj tabeli:

Tabela VI-1. Preporuke za planiranje infrastrukturnih sistema sa aspekta prihvatljivog seizmičkog rizika

Vrsta infrastrukturnog sistema	jaki zemljotres		umereni zemljotres
	intenzivna trešnja ili razlomi u nekim delovima sistema	umerena trešnja u nekim delovima	
Vodosnabdevanje	Osnovni rezervoar	havarija koja ne ugrožava život ljudi	bez oštećenja
	Lokalni izvori za gaš.požara	neophodno snabdevanje se prekida	bez oštećenja
	Cevovodi	oštećenja nivoa A	oštećenja nivoa A
Sistemi puteva	Mostovi, raskrsnice	moguća su pojedinačna oštećenja	bez struktturnih ošt.
	Putna mreža	oštećenja nivoa A	oštećenja nivoa B
Elektro-, gaso- i toplovodi		oštećenja nivoa A1, bez opasnosti od požara	oštećenja nivoa B

Objašnjenje oznaka: oštećenje nivoa A je prekid sigurnog funkcionalnosti na manje od 20% površine (pri nivou A1 u toku nedelje); oštećenje nivoa B je prekid sigurnog funkcionalnosti na manje od 1% površine, koji se uspostavlja u toku nekoliko sati.

Prioritetne aktivnosti na zaštiti planskog područja od zemljotresa su:

- 1) izrada karte prihvatljivog seizmičkog rizika za potrebe prostornog i urbanističkog planiranja, zasnovane na studiji seizmičkog hazarda i rizika za područje Kolubarskog okruga;
  - 2) uspostavljanje odgovarajuće seismološke stanice, sa postavljanjem mreže uređaja za praćenje seizmičkih pojava na pojedinačnim objektima na celom području;
  - 3) izrada posebnih studija rizika od pojava akcidenata u okviru rudarsko-energetsko-industrijskog kompleksa i vodoakumulacije "Rovni", kao osnove za proveru planskih i projektantskih rešenja, i
  - 4) donošenje, sprovođenje i informisanje javnosti o programima prioritetnih aktivnosti na zaštiti od zemljotresa na području opština Kolubarskog okruga.

Glava VII

BILANS PLANIRANE NAMENE POVRŠINA I REFERALNE KARTE PROSTORNOG PLANA

1. Bilans planirane namene površina

Planirane promene kod osnovne namene prostora usmerene su u pravcu zaustavljanja procesa degradiranja zemljišta i prilagođavanja namena prirodnim uslovima. U prvom redu, to se odnosi na proširenje šumskog fonda i to pošumljavanjem zemljišta VI i VII, i delom VIII, bonitetne klase, pošumljavanjem u okviru bioloških antierozivnih radova u slivnim područjima vodoakumulacija i rekultivacijom površinskih kopova Kolubarskog lignitskog basena. Predviđeno je povećanje površina pod šumama na račun površina poljoprivrednog zemljišta za 65,6 km² do 2020. godine, ili 2,6% u odnosu na 1999. godinu. Planirano smanjenje poljoprivrednih površina ostvarilo bi se na račun najslabijih poljoprivrednih zemljišta, u korist povećanja stepena šumovitosti prostora, razvoja vodoprivrednih sistema i izgradnje višenamenskih vodoakumulacija. Smanjenje poljoprivrednih površina u korist "ostalih" namena ograničava se, uz racionalnije korišćenje ranije zauzetog poljoprivrednog zemljišta i izvesno prestrukturiranje u kategoriji "ostalih" namena. U kategoriji "ostale" površine doći će do određenog prestrukturiranja, bez promene ukupnih površina. Planirana izgradnju vodoprivrednih sistema, saobraćajne i druge infrastrukture i koncentracija izgradnje u naseljima, imaće glavno učešće u konverziji namene zemljišta u okviru ove kategorije. U strukturi primarnog korišćenja zemljišta 2020. godine učešće poljoprivrednog zemljišta iznosi 1.650 km² ili 66,7%, šumskog zemljišta 686,5 km² ili 27,9% i ostalih površina 132,8 km² ili 5,4% planskog područja (Tabela VII-1, Tabela VII-2)

Tabela VII-1. Osnovna namena površina 1999-2020. godine

Teritorija	Ukupna površina (km2)	Godina	Poljoprivr. površine		Šumske površine		Ostale površine	
			(km2)	%	(km2)	%	(km2)	%

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Kolubarski okrug	2474	1999.	1715,6	69,3	623,3	25,3	132,8	5,4
		2020.	1650,0	66,7	688,9	27,9	132,8	5,4
bilansi		1999.	-65,6	-2,6	65,6	2,6	0	0
		2020.						
Valjevo	905	1999.	585,2	64,7	270,4	29,9	47,2	5,2
		2020.	542,5	59,9	313,1	34,7	47,2	5,2
bilansi			-42,7	-4,8	42,7	4,8	0	0
Lajkovac	186	1999.	138,9	74,7	29,9	16,1	16,8	9,1
		2020.	137,1	73,7	31,7	17,1	16,8	9,1
bilansi			-1,8	-1,0	1,8	1,0	0	0
Ljig	279	1999.	185,3	66,4	81,1	29,0	12,8	4,6
		2020.	177,6	63,6	88,8	31,8	12,8	4,6
bilansi			-7,7	-2,8	7,7	2,8	0	0
Mionica	329	1999.	218,5	66,4	90,5	27,5	19,9	6,1
		2020.	212,5	64,6	96,5	29,3	19,9	6,1
bilansi			-6,0	-1,8	6,0	1,8	0	0
Ub	456	1999.	375,2	82,3	57,7	12,6	23,5	5,1
		2020.	375,2	82,3	57,7	12,6	23,5	5,1
bilansi			0	0	0	0	0	0
Osečina	319	1999.	212,4	66,6	93,7	29,4	12,6	4,0
		2020.	205,0	64,3	101,1	31,7	12,6	4,0
bilansi			-7,4	-2,3	7,4	2,3	0	0

Planiranim namenom površina za infrastrukturne koridore (magistralnih, regionalnih i lokalnih puteva i železnica), vodoprivredne objekte i planirane vodoakumulacije⁵⁾ utvrđuje se rezervacija prostora sa ograničenom izgradnjom građevinskih objekata, proširenja naselja i drugih radova koji mogu da otežaju ili onemoguće privođenje prostora planiranoj nameni.

---

5) U Analitičko-dokumentacionoj osnovi "Knjiga I" Regionalnog prostornog plana u okviru "ostalih" površina uzete su obzir sve površine po normativima u funkciji realizacije paliranih infrastrukturnih i vodoprivrednih objekata.

U korišćenju mineralnih resursa u zonama eksploatacije metala i nemetala, računa se na maksimalnu racionalnost u zauzimanju prostora, što podrazumeva zaštitu ležišta od preteranog raubovanja, uz obavezu rekultivacije prostora po prestanku eksploatacije ruda. Zbog toga se smatra da se radi o privremenom zauzimanju zemljišta, jer urađene analize eventualnih konfliktnih prostora pokazuju da se eksploatacija metala, uglavnom, vrši na rigidnim terenima, koji nisu značajni za građevinska područja, poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu. U kategoriji privremenog zauzimanja zemljišta su i ležišta Kolubarskog lignitskog basena sa 6 km² otkopanih polja u eksploataciji u 2000. godini, jednim delom ležišta u fazi istraživanja i projektovanom površinom od 14 km² u 2020. godini, kao relativnom kategorijom, jer će se

eksploatacija i rekultivacija vršiti sukcesivno, tako da će bilans u okviru ove kategorije namene ostati približno isti.

Tabela VII-2. Ostale površine za javne funkcije 1999-2020. godine (km²)

Teritorija	Naseljsko zemljište	Infrastrukturni koridori	Vode	Otkopna lignitska polja	Ukupna površina
Valjevo	37.5	4.3	5.4	-	47.2
Lajkovac	13.4	0.9	1.0	1.5-(8)*	16.8
Ljig	10.2	2.0	0.6	-	12.8
Mionica	16.2	3.1	0.6	-	19.9
Ub	11.7	5.0	2.3	4.5-(6)*	23.5
Osečina	9.9	2.0	0.7	-	12.6
Kolubarski okrug					
UKUPNO	98.9	17.3	10.6	6.0-(14)*	132.8

*) Planirane površine za privremeno zauzimanje u funkciji eksploatacije lignite za period 2000-2020. godine

2. Referalne karte prostornog plana

Prostorni plan grafički je prikazan na tri referalne karte u razmeri 1:50.000. Referalne karte preko kojih se tumači ovaj prostorni plan su:

- 1) Referalna karta 1 - "Namena prostora";
- 2) Referalna karta 2 - "Plan mreže naselja, centar i infrastrukturnih sistema", i
- 3) Referalna karta 3 - "Plan turizma i zaštite prostora".

Glava VIII

PRIMENA I SPROVOĐENJE PROSTORNOG PLANA

1. Opšte odredbe

Osnovni ciljevi, uporišta, planska rešenja i smernice Prostornog plana ostvarije se razvojem i primenom mera i instrumenata sektorskih politika, i to:

- 1) podsticajnim meraima i instrumentima agrarne, kreditne i poreske politike, a naročito sredstvima agrarnog budžeta Republike Srbije, stimulisaće se: (a) ukrupnjavanje zemljišnog poseda poljoprivrednih proizvođača u ravničarskom do 20 ha u brdsko-planinskom delu do 50 ha po poljoprivrednom domaćinstvu, posebno ekonomski perspektivnih i reproduktivnih domaćinstava; (b) izvozna orientacija u proizvodnji kvalitetne hrane i drugih agrarnih proizvoda visokih faza prerade; razvoj mlečnog govedarstva kao vodeće grane poljoprivredne proizvodnje na teritoriji Kolubarskog okruga; unapređenje voćarske proizvodnje na brežuljkastim i brdskim

područjima radi obezbeđenja sirovina za puno korišćenje postojećih kapaciteta prehrambene industrije; iskorišćavanje lokalnih pogodnosti za razvoj organske poljoprivrede, odnosno za uključivanje u druge programe proizvodnje biološki vredne hrane; povećanje proizvodnje povrća, lekovitog bilja i drugih rentabilnih kultura, kojima se može obezbediti puna zaposlenost/zadovoljavajući dohodak na sitnjim gazdinstvima; razvoj ovčarske proizvodnje, posebno u brdsko-planinskim predelima; (v) sistem permanentnog obnavljanja poljoprivredne mehanizacije; (g) razvoj stručne poljoprivredne službe i unapređivanje sistema veterinarske zaštite; (d) permanentno stručno obrazovanje i informisanje poljoprivrednih proizvođača; i (đ) druge posebne mere kojima će Kolubarski okrug imati tretman ugledno-oglednog područja za ubrzavanje procesa prestrukturizacije poljoprivrede, funkcije i mesta zemljoradničkih zadruga kao sastavnog dela agrarnog sektora i integralni razvoj ruralnog područja;

2) podsticajnim merama i instrumentima politike finansiranja vodoprivrede (sa odgovarajućim sistemom naknada), formiranjem vodnog budžeta i politikom realnih cena vode i vodoprivrednih poslova (na zaštiti od voda, zaštiti voda i korišćenju voda), održavanju sistema i sl.) obezbediće se planirani razvoj vodoprivredne infrastrukture;

3) podsticajnim merama i instrumentima kreditne i politike realnih cena energije stimulisaće se štednja i racionalno korišćenje energije, planirani razvoj energetskog sistema, obnova (rekultivacija) degradiranog prostora i razvoj kompenzacionih aktivnosti na području Prostornog plana i Kolubarskog lignitskog basena;

4) svojinskom (svojinska transformacija preduzeća, dugoročni zakup, nesvojinska prava korišćenja zemljišta i sl.), regionalnom, kreditnom, poreskom, socijalnom i obrazovnom politikom stimulisaće se prestrukturiranje preduzeća, razvoj malih i srednjih ekonomski efikasnih preduzeća, direktna strana ulaganja, preuzetništvo na regionalnom i lokalnom nivou, disperzovani razmeštaj industrijskih i kapaciteta proizvodnog zanatstva;

5) kreditnom, poreskom i politikom finansiranja komunalnih sistema, javnih službi i razvoja turističkih područja podstičće se planirani razvoj mreže naselja, a naročito opremanje i uređenje centra zajednice sela i naselja sa turističkom funkcijom, kao i iniciranje planiranog razvoja turističke infrastrukture (žičare i skijališta, akvatički kompleksi i sl.); uz razvoj posebnih mera i instrumenata ovih politika kojima će turistička područja na teritoriji Kolubarskog okruga imati tretman ugledno-oglednog područja za iniciranje i ostvarivanje planirane turističke ponude i integralni razvoj ruralnog turističkog područja, i

6) poreskom, investicionom i politikom cena stimulisaće se prilagođavanje saobraćajne privrede evropskim standardima poslovanja i planirani razvoj saobraćajnih sistema veza.

2. Prva etapa sprovođenja prostornog plana do 2005. i 2010. godine

Utvrđuju se prioriteti prve etape sprovođenja Prostornog plana do 2005, odnosno 2010. godine u sledećim oblastima:

1) korišćenju i zaštiti poljoprivrednog zemljišta do 2010. godine:

(1) korekcija postojećih odnosa u namenama korišćenja poljoprivrednih površina;

(2) priprema za poboljšanje agrarne strukture (za period 2010-2020. godine), i

(3) tehničko-tehnološko i organizaciono unapređivanje poljoprivrede;

2) korišćenju i zaštiti šuma i šumskih zemljišta do 2010. godine:

(1) prevođenje prašumskih tipova u prebirne šume;

(2) indirektna i direktna konverzija izdanačkih šuma u visoke ili druge odgovarajuće uzgojne oblike;

(3) pošumljavanje 2.530 ha ili 40% planiranih površina, sa prioritetom pošumljavanja sливних područja vodoakumulacija "Rovni" i "Struganik" i šumske rekultivacije površina, po završetku eksploatacije lignitskih polja, na području katastarske opštine Mali Borak na teritoriji opštine Lajkovac, i

(4) formiranje komercijalnih lovišta na rekultivisanim površinama u Kolubarskom lignitskom basenu i prostorima Magleša, Medvednika i Sokolskih planina;

3) korišćenju i zaštiti voda i vodoprivrednoj infrastrukturi do 2010. godine:

(1) realizacija prve faze regionalnog Kolubarskog sistema za snabdevanje stanovništva vodom i Kolubarskog rečnog sistema za korišćenje i zaštitu voda: (a) izgradnjom vodoakumulacije "Rovni" na Jablanici; (b) malih vodoakumulacija, i to: "Pambukovica" na Ubu, "Hajdučka kosa" na Bukovskoj reci, "Zabava" na Zabavi, "Obnica" na Zlatariću, "Ravna Gora" na Grabu, "Sirdijska II" na Sirdijskoj reci; i (v) preduzimanjem planiranih mera racionalizacije korišćenja voda, zaštite od erozije i bujica i zaštite od voda;

(2) razvoj sistema "Pambukovica" i "Bogdanovica" na Ubu za navodnjavanje poljoprivrednih površina, po realizaciji male vodoakumulacije "Pambukovica" na Ubu;

(3) razvoj sistema "Brezovica" za odvodnjavanje velikih voda;

(4) razvoj linijskih sistema za zaštitu od poplava, i to: (a) rekonstrukcijom i revitalizacijom postojećih linijskih odbrambenih sistema; i (b) izgradnjom novih na sledećim deonicama: Tamnava od ušća do km 19+400; Ub od km 12+530 do profila buduće akumulacije "Pambukovica"; Jadar od 10+996 km na ugroženim delovima toka uzvodno, naročito kroz Osečinu, i nizvodno od Zavlake; Obnica od ušća u Jablanicu do lovačkog doma; Ribnica u zoni Mionice; donji tok Toplice, Lepenice, Banje, Kačera i manjih vodotoka, koji se nalaze u zonama očuvanih ekosistema, i

(5) prva faza razvoja kanalizacionih sistema na nivou opštinskih i centara zajednice sela, sa gravitirajućim selima, po pravilu, po principu separacionih kanalizacionih sistema;

4) korišćenju energetskih izvora i razvoju energetske infrastrukture:

(1) do 2005. godine završetak izgradnje TE-TO "Kolubara B" 2 x 350 MWe u kondenzacionom režimu;

(2) do 2005. godine rekonstrukcija i izgradnja elektroenergetske mreže, i to:

- dalekovod (dalje: DV) 220 kV do razvodnog postrojenja TS 220 kV TE-TO "Kolubara B", koji vezuje i uvodi DV br. 204 Bajina Bašta - Beograd 23 u TS 220 kV;

- DV 220 kV od razvodnog postrojenja TS 220 kV TE-TO "Kolubara B" ka razvodnim postrojenjima van planskog područja: Beograd 3, Obrenovac i 400 kV TE-TO "Kolubara B" (na području grada Beograda);

- 6 DV 400 kV od TE-TO "Kolubara B" do razvodnog postrojenja 400 kV;

- DV 220 kV na pravcu TS Bajina Bašta-Valjevo 3, koji će se nalaziti u koridoru postojećih DV br. 227/1 i 227/2 (na pravcu TS Bajina Bašta - Valjevo - Obrenovac);

- uvođenje DV br. 213 Bajina Bašta - Obrenovac u TS 220/110 kV Valjevo 3;

- izgradnja trafostanice 110/35 kV u Ljigu, do koje postoji izgrađena DV 110 kV;

- rekonstrukcija i povećanje instalisane snage postojeće TS 110/35 kV Valjevo 1;

- izgradnja TS 35/10 lV na Divčibarama i njeno povezivanje na mrežu 35 kV iz pravca Osečine i Ražane, i

- izgradnja novih i proširenje postojećih TS 35/10 kV i povezivanje na mrežu 35 kV u opštinskim centrima i centrima zajednice sela;

(4) do 2010. godine fazna realizacija toplovoda na području opština Ub i Lajkovac, i to na sledećim trasama:

- TE/TO "Kolubara B" krak trase za pravac Obrenovac - Beograd;

- TE/TO "Kolubara B" - Radljevo - Šarbane - Ub u dužini od 8 km, sa razvodnim trasama do Banjana i Pambukovice; i

- TE/TO "Kolubara B" - MVA "Paljuvi Viš" (brdski deo) u dužini od 5 km;

(5) do 2005. godine realizacija magistralnog gasovoda Beograd - Lazarevac - Valjevo; a do 2010. godine fazna izgradnja odvodno-razvojnih gasovoda do većih industrijskih potrošača i naselja Ćelije, Lajkovac, Slovac, Ub, Divci, Mionica i dr.;

(6) do 2010. godine primena i korišćenje novih i obnovljivih izvora energije, i to: (a) povećanje korišćenja raspoloživih kapaciteta geotermalne energije u Banji Vrujici, Ljigu, Mionici, Paunama i Petnici; i (b) aktiviranje perspektivnih nalazišta

petrogeotermalne energije na području Belanovice i hidrogeotermalne energije na području Tamnave;

5) korišćenju mineralnih sirovina:

(1) do 2005. godine: (a) revitalizacija i obnova proizvodnje u postojećim pogonima za proizvodnju keramike u Ubu; i (b) modernizacija tehnološke strukture eksplotacije postojećih ležišta nemetala, i to u oblasti proizvodnje: peska i kvarcnih peskova - Čučuge, Slatina, Avala i "Tamnava - Zapadno polje"; gline - Slatina, Boj brdo i "Tamnava - Zapadno polje", krečnjaka - Nepričava, Ćelije, Podbukovi, Struganik i Miličinica;

(2) do 2010. godine otvaranje novih perspektivnih ležišta nemetala, i to u oblasti proizvodnje: (a) peska - Bogovađa i Palež; (b) krečnjaka - Županjac, Markova Crkva, Jerin Grad, Ostreš, Bobija, Dobre Vode, Rujevac, Slavkovica, Padina, Osečina i Paštrić; (v) dacito-andezita - Ljuta stena, Petrovača, Strmenjača i Jasikovac; i (g) tufa - Moravci; i

(3) do 2005. godine geološka istraživanja bilansnih rezervi metaličnih mineralnih sirovina ležišta bakra Lajkovača - Taor i Novakovača, sa izradom studije opravdanosti eksplotacije ležišta;

6) razvoju saobraćaja i veza:

(1) do 2005. godine (a) asfaltiranje i modernizacija svih regionalnih puteva u dužini od 107 km; (b) asfaltiranje i modernizacija lokalnih puteva koji povezuju centre zajednice sela, utvrđene ovim planom, sa magistralnim i regionalnim putevima; i (v) završetak izgradnje železničke pruge Valjevo - Loznicu;

(2) do 2010. godine: izgradnja obilaznica Valjevo i Lajkovača i grebenskog puta (prioritetno deonice Rajac - Sokolske planine), formiranje multimodalnog centra u Valjevu i izgradnja drugog koloseka železničke pruge Beograd - Valjevo;

(3) do 2005. godine obezbeđenje po dva šalterska mesta u poštanskim jedinicama u Valjevu (3), Valjevskoj Kamenici, Bobovi, Tubraviću, Donjoj Leskovici, Dračiću, Belanovci, Slavkovici i Rakarima, i

(4) do 2005. godine prioriteti u razvoju telefonskih centrala i prenosnih sistema dati su u sledećim tabelama:

Tabela VIII-1. Planirane telefonske centrale do 2005. godine

Naziv opštine	Naziv mesta	Vrsta centrale		Broj preplatnika	Napomena
		Rang	Tip		
Valjevo	Bačevci	Krajnja	Digitalna	200	
Valjevo	Leskovice	Krajnja	Digitalna	500	
Valjevo	Vragočinica	Krajnja	Digitalna	200	
Lajkovac	Pepelevac	Čvorna	Digitalna	300	

Lajkovac	Bajevac	Čvorna	Digitalna	200	
Ljig	-	-	-	-	Proširenje
Mionica	-	-	-	1500	Proširenje
Mionica	Krčmar	-	Digitalna	256	Istureni stepen
Osečina	Bastav	Čvorna	Digitalna	300	
Ub	Radljevo	Čvorna	Digitalna	300	

Tabela VIII-2. Planirani prenosni sistem do 2005. godine

Od Naziv opštine	Do Naziv mesta	Vrsta prenosnog voda	Broj kanala	Vrsta prenosa
Valjevo	Ub	Optika	480	digitalni
Valjevo	Ljig	Optika	480	digitalni
Valjevo	Osečina	Optika	480	digitalni
Valjevo	Bačevci	Optika	30	digitalni
Valjevo	Leskovice	Optika	120	digitalni
Valjevo	Vragočinica	Optika	30	digitalni
Lajkovac	Pepeljevac	Optika	60	digitalni
Osečina	Bastav	Optika	60	digitalni
Ub	Radljevo	Optika	60	digitalni

7) razvoju turizma, organizaciji i uređenju turističkih i rekreativnih prostora do 2010. godine:

(1) kompletiranje postojećih i izgradnja novih smeštajnih turističkih kapaciteta do ukupno 12.100 ležaja, i to sa; 8.700 ležaja u Maljenško - Suvoborskem rejону sa banjama, 1.900 ležaja u Povlensko - Sokolskom, 700 ležaja u Valjevskom i 800 ležaja u Kolubarsko-tamnavskom rejону; sa strukturom turističkog smeštaja datom u sledećoj tabeli:

Tabela VIII-3. Planirana struktura turističkog smeštaja 2010. godine

Struktura turističkog smeštaja	Ukupno ležaja	Učešće u ukupnom smeštaju (%)	Novih ležaja
Hoteli	1.700	14,05	800
Apartmani	1.100	9,09	1.100
Banjski stacionari	200	1,65	200
Planinarski domovi	350	2,89	200
Odmarališta	1.400	11,57	160
Auto-kampovi	300	2,48	60
Pansioni i privatni smeštaj	7.050	58,27	3.000
UKUPNO	12.100	100	5.520

2) kompletiranje postojećih i izgradnja novih smeštajnih turističkih kapaciteta uslovljena je prethodnom realizacijom neophodne saobraćajne, tehničke i turističke infrastrukture i jednovremenim kompletiranjem sportsko-rekreativnih i sadržaja društvenog standarda, i

8) zaštitu životne sredine, prirodnih i nepokretnih kulturnih dobara:

(1) do 2005. godine formiranje centralne deponije za Kolubarski okrug u otkopnom lignitskom polju, čija je eksploatacija završena;

(2) do 2010. godine utvrđenje statusa Valjevskih planina, sa režimom korišćenja i zaštite ovog područja, i

(3) do 2010. godine završetak valorizacije i kategorizacije/rekategorizacije nepokretnih kulturnih dobara od izuzetnog i velikog značaja, u prvom redu za prostorno kulturno-istorijske celine, arheološka nalazišta, narodno graditeljstvo i gradsku arhitekturu.

Srednjoročnim programom primene Prostornog plana i godišnjim programima razvoja, izgradnje u ređenja područja Kolubarskog okruga pogodenog zemljotresom utvrdiće se prioriteti komunalnog i opremanja objektima javnih službi, dislokacije i otvaranja proizvodnih pogona manjeg i srednjeg kapaciteta u opštinskim i centrima zajednice sela u skladu sa planskim rešenjima, smernicama i preporukama utvrđenim ovim prostornim planom.

3. Smernice za sprovođenje prostornog plana u drugim planovima i programima

3.1. Donošenje prostornih planova

U skladu sa odredbama Prostornog plana Republike Srbije (poglavlje VII, podpoglavlje 5, stav 3 tač. 2 i 3) i planskim rešenjima ovog prostornog plana, Vlada Republike Srbije doneće do kraja 2002. godine:

1) *Prostorni plan slivnog područja vodoakumulacije "Rovni"* sa razradom na nivou regulacionog plana za zone potapanja i neposredne zaštite izvorišta, i

2) *Prostorni plan područja turističke regije Valjevskih planina*, koji će obuhvatiti delove područja Kolubarskog, Mačvanskog, Zlatiborskog i Moravičkog okruga.

Dinamiku razrade navedenih prostornih planova na nivou regulacionog plana utvrdiće Ministarstvo građevina - Zavod za prostorno planiranje i urbanizam u saradnji sa nadležnim stručnim službama okruga, opština i Direkcije za izgradnju i razvoj Kolubarskog okruga pogodenog zemljotresom, i to za:

1) razradu Prostornog plana slivnog područja vodoakumulacije "Rovni" na nivou regulacionog plana za akva-siti "Stubo - Rovni", i

2) razradu Prostornog plana područja turističke regije Valjevskih planina na nivou regulacionog plana za: (a) deo turističkog centra Divčibare, koji nije obuhvaćen generalnim planom; i (b) turistički kompleks Rožanj - Pecka.

3.2. Donošenje urbanističkih planova

Nadležne *skupštine opština* doneće sledeće urbanističke planove u rokovima utvrđenim ovim prostornim planom, i to do:

- 1) 2003. godine Generalni plan skijališta "Povlen";
- 2) 2001. godine Generalni plan Jakovca;
- 3) kraja 2002. godine generalni plan mreže objekata sa specifičnim funkcijama sa razradom na nivou regulacionog plana za centralnu deponiju Kolubarskog okruga i postrojenje za reciklažu;
- 4) 2003. godine Generalni plan Banje Vrujci i generalni plan predela za Kolubarsko-tamnavski turistički rejon sa razradom na nivou regulacionog plana za:
- 5) vodoakumulaciju "Paljuvi Viš" sa priobaljem i podbranskim termo-akvatičnim kompleksom, i
- 6) hotelsko-sportske komplekse u Lajkovcu i Ubu;
- 7) 2001. godine regulacioni plan za centar zajednice sela Divci na teritoriji opštine Valjevo;
- 8) 2003. godine regulacione planove za sledeće centre zajednice sela i naselja sa specifičnim funkcijama: Kamenica, Brankovina i Petnica na teritoriji opštine Valjevo; Bogovađa i Jabučje na teritoriji opštine Lajkovac; Belanovica i Slavkovica na teritoriji opštine Ljig; Brežđe na teritoriji opštine Mionica; Banjane na teritoriji opštine Ub; i Pecka na teritoriji opštine Osečina;
- 9) 2005. godine regulacione planove za sve ostale centre zajednice sela utvrđene ovim prostornim planom, i
- 10) 2010. godine regulacione planove za sledeća naselja sa specifičnim turističkim funkcijama: Ba, Popadić, Struganik, Mravinjci, Debelo Brdo, Petnicu; i za druga naselja sa specifičnim funkcijama u razvoju rudarstva i proizvodnih kapaciteta.

Generalne planove mreže infrastrukture nadležni opštinski organi doneće u rokovima usklađenim sa dinamikom izgradnje planiranih magistralnih, regionalnih i lokalnih infrastrukturnih sistema utvrđenih Prostornim planom.

3.3. Usklađivanje postojećih urbanističkih planova

Generalni plan za Turističko mesto Divčibare (do 2017. godine), donet 1998. godine, u potpunosti je usaglašen sa ovim prostornim planom i može se primenjivati u celosti.

Usklađivanje važećih urbanističkih planova sa rešenjima, pravilima i smernicama Prostornog plana nadležne *skupštine opština* izvršiće se do 2003. godine reviziju ili izradu novih *generalnih planova* za regionalni centar Valjevo i opštinske centre Ljig, Mionicu, Osečinu i Ub.

Do usklađivanja, važeći generalni i regulacioni planovi naselja mogu se primenjivati u delovima koji nisu u suprotnosti sa planskim rešenjima, pravilima i smernicama Prostornog plana.

Usklađivanje ostalih urbanističkih planova nadležni opštinski organ izvršiće u rokovima usklađenim izgradnjom pojedinih infrastrukturnih sistema i proizvodnih kapaciteta, izgradnjom i uređenjem turističkih rejona, preseljenjem stanovništva sa pravca širenja kopova u Kolubarskom lignitskom basenu i drugih planiranih aktivnosti, za koje će se dinamika realizacije utvrđivati srednjoročnim programima primene Prostornog plana i godišnjim programima razvoja, izgradnje i uređenja područja Kolubarskog okruga pogodjenog zemljotresom.

3.4. Donošenje i usklađivanje drugih planova i programa

Primenu i razradu koncepcija, rešenja, pravila, smernica i preporuka Prostornog plana obezbediće:

- 1) nadležne skupštine opština donošenjem osnova zaštite, korišćenja i uređenja poljoprivrednog zemljišta do 2005. godine;
- 2) Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede realizacijom godišnjih programa izvođenja radova na zaštiti, korišćenju i uređenju poljoprivrednog zemljišta, u kojoj će prioritet u korišćenju sredstava Agrarnog budžeta Republike Srbije i prihoda od naknada za promenu namene korišćenja obradivog zemljišta imati korisnici sa područja Kolubarskog okruga za realizaciju radova i aktivnosti na sprovođenju Prostornog plana;
- 3) nadležna republička i područna poljoprivredna služba usklađivanjem dugoročnih i godišnjih programa unapređenja poljoprivredne proizvodnje u roku od godinu dana od donošenja Prostornog plana; kadrovskim jačanjem i sposobljavanjem područne poljoprivredne službe u Valjevu za razvoj modela proizvodnje zdravstveno bezbedne hrane, selekciju, reprodukciju i veštačko osemenjavanje u stočarstvu, oplemenjivanje bilja i širenje novih sorti hibrida gajenih biljaka, transfer znanja i tehnologija i druge poslove na realizaciji planskih rešenja i smernica utvrđenih ovim prostornim planom;
- 4) Javno preduzeće "Srbijašume" donošenjem opšte osnove gazdovanja šumama za Podrinjsko-kolubarsko šumsko područje do 2003. godine;
- 5) Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede usvajanjem 2001. godine Generalnog projekta hidrosistema područja Kolubare i njegovom daljom razradom do 2005., odnosno 2010. godine; pripremom i realizacijom godišnjih programa izgradnje, rekonstrukcije i održavanja vodoprivrednih objekata, opštih i operativnih planova zaštite od voda za planirani fazni razvoj regionalnog Kolubarskog sistema za snabdevanje stanovništva vodom iz Kolubarskog rečnog sistema za korišćenje i zaštitu voda;
- 6) korisnici, kojima je ustupljeno korišćenje ribarskog područja (ili njegovog dela), donošenjem srednjoročnih i godišnjih programa unapređenja ribarstva do 2005. godine;

- 7) Vlada Republike Srbije donošenjem revidovanog ili novog Programa razvoja turističke regije Valjevskih planina do kraja 2001. godine, kojim će biti utvrđen i razvoj komunalnih delatnosti i infrastrukturno opremanje za potrebe planiranog razvoja turizma i uređenja turističkog područja;
- 8) Ministarstvo turizma kategorizacijom turističkih mesta na području Prostornog plana do kraja 2003. godine;
- 9) nadležne skupštine opština donošenjem programa razvoja turističkih rejona utvrđenih ovim prostornim planom, i to za Kolubarsko-tamnavski rejon do kraja 2001. godine, a za ostale rejone, po donošenju programa iz tačke 5) ovog podpoglavlja, a najkasnije do kraja 2003. godine;
- 10) nadležni resorni organi, javna preduzeća i posebne organizacije usklađivanjem svojih srednjoročnih i godišnjih programa i planova razvoja i radova u roku od godinu dana od donošenja Prostornog plana, i to za: izvođenje radova na zaštiti, korišćenju i uređenju poljoprivrednog zemljišta; zaštitu i unapređenje šuma; održavanje, zaštitu i razvoj magistralnih i regionalnih puteva, železničkih pruga, elektroenergetske, vodoprivrede i telekomunikacione infrastrukture i veza;
- 11) nadležni resorni organi i javne ustanove usklađivanjem svojih akata u roku od godinu dana od donošenja Prostornog plana, i to o broju i prostornom rasporedu osnovnih škola i mreži srednjih škola, zdravstvenih i ustanova socijalne zaštite (koje osniva Republika);
- 12) nadležne javne ustanove za zaštitu prirode i spomenika kulture usklađivanjem svojih srednjoročnih i godišnjih programa rada u roku od godinu dana od donošenja Prostornog plana za obavljanje stručnih poslova na opservaciji terena, rekategorizaciji nepokretnih kulturnih i kategorizaciji evidentiranih dobara, koja uživaju prethodnu zaštitu, i utvrđivanju granica zaštićene okoline nepokretnih kulturnih dobara;
- 13) nadležne skupštine opština usklađivanjem svojih srednjoročnih i godišnjih programa uređivanja građevinskog zemljišta u roku od godinu dana od donošenja Prostornog plana, u kojima će prioritet imati uređenje građevinskog zemljišta u centrima zajednice sela utvrđenim ovim planom;
- 14) Direkcija za izgradnju i razvoj Kolubarskog okruga pogodjenog zemljotresom donošenjem godišnjih programa razvoja, izgradnje i uređenja područja Kolubarskog okruga pogodjenog zemljotresom;
- 15) nadležne skupštine opština donošenjem i sproveđenjem programa prioritetnih aktivnosti na zaštiti od zemljotresa u roku od šest meseci od donošenja Prostornog plana;
- 16) rudarska preduzeća, koja vrše eksploraciju lignita, u saradnji sa nadležnim republičkim organima, skupštinama opština, privrednim komorama i bankama doneće, uz saglasnost Vlade Republike Srbije, posebne srednjoročne programe sanacije i razvoja za delove teritorija opština na kojima je završena ili predstoji eksploracija lignita. Realizacijom ovih programa blagovremeno će se izvršiti eksproprijacija zemljišta za kopove i obezbediti uslovi i način preseljenja

stanovništva, potrebna infrastruktura, javne službe i proizvodni kapaciteti, prioritetno u domenu prerade poljoprivrednih proizvoda, za preseljeno i stanovništvo koje ostaje po obodu kopova;

- 17) opštinske turističke organizacije usklađivanjem svojih srednjoročnih i godišnjih programa rada sa planiranim razvojem turističkih rejona utvrđenim ovim prostornim planom u roku od šest meseci od donošenja Prostornog plana, i
- 18) skupštine opština, u saradnji sa JP "Srbijašume" doneće do 2005. godine program razvoja drvno-prerađivačke industrije sa razmeštajem proizvodnih kapaciteta u centre zajednice sela.

4. Institucionalno-organizaciona i informatička podrška

Skupštine opština Valjevo, Lajkovac, Ljig, Mionica, Osečina i Ub saglasile su se da se poslovi praćenja ostvarivanja Prostornog plana, primene ovog plana u drugim planovima, programima, aktima i projektima i njihovoj realizaciji *zajednički povere Direkciji za izgradnju i razvoj Kolubarskog okruga pogodenog zemljotresom* (dalje: Direkcija).

Skupštine opština odrediće organe lokalne samouprave, ili pojedince iz tih organa koji će sarađivati sa Direkcijom, obavljajući deo poslova za teritoriju svoje opštine, po programu koje predstavnici opština u upravnom organu Direkcije zajednički donose.

Realizacija prethodno iznetih dogovora i poslova koji iz njih proizlaze podrazumeva podršku promenama i proširenju organizacione strukture, kadrovskom jačanju i finansiranju poslova Direkcije, kojima bi se, u izvesnom smislu, menjale i proširile današnje funkcije ovog javnog preduzeća vezane za otklanjanje posledica zemljotresa. Iz tih razloga, do kraja 2000. godine, doneće se poseban akt - statut ovog javnog preduzeća sa odlukama o organizaciji, upravljanju i dr.

Do kraja 2000. godine, po donošenju akta iz prethodnog stava, Direkcija će doneti svoj srednjoročni program rada.

Direkcija će do 2001. godine doneti Program formiranja i održavanja baze podataka o prostoru i Prostornom planu, u funkciji: korišćenja, praćenja i ocene sprovođenja, kao i dopune i inoviranja planskih koncepcija i rešenja. Formiranje baze podataka izvršiće se na osnovu Prostornog plana i "Analitičko-dokumentacione osnove" Prostornog plana (Knjiga I), koja sadrži brojne relevantne pokazatelje i informacije (više hiljada pokazatelja do nivoa katastarskih opština).

Istovremeno sa programom iz prethodnog stava, Direkcija i nadležne skupštine opština doneće Program organizacije i funkcionisanja centralizovanog sistema informatičke podrške za praćenje sprovođenja Prostornog plana. Centralizovani sistem informatičke podrške za praćenje sprovođenja Prostornog plana podrazumeva obradu podataka u centrali (JP "Valjevo"), koje prikupljaju i ažurno dostavljaju nadležne stručne službe ili posebno formirane organizacione jedinice (za ovu vrstu posla) opštinskih organa, sa područja Kolubarskog okruga. Prikupljaće se, pre svega podaci o aktivnostima i radovima u vezi sa korišćenjem, organizacijom, uređenjem i izgradnjom prostora na teritoriji opština u Kolubarskom okrugu. Na osnovu dobijenih

podataka i informacija u centrali (Direkciji) će se vršiti provera i ocena usklađenosti planiranih i ostvarenih promena u prostoru sa planskim koncepcijama i rešenjima Prostornog plana. Radi realizacije ovih zadataka, posebna pažnja će se posvetiti utvrđivanju standarda iskaza planskih i projektantskih rešenja ili indikatora, kako bi bilo omogućeno njihovo upoređivanje.

Primena programa iz prethodna dva stava počeće do kraja 2001. godine.

Do kraja 2000. godine skupštine opština utvrdiće Izveštaj o stanju i organizaciji stručnih službi opštinskih organa za planiranje (urbanistička i druga) i inspekcijski nadzor, stanju geodetskih podloga i sl. Završni deo ovog izveštaja sadržaće predloge za organizaciono, kadrovsko i materijalno unapređenje rada stručnih službi.

5. Završne odredbe za primenu i praćenje sprovođenja Prostornog plana

5.1. Program primene Prostornog plana

Bliži uslovi, sredstva, obaveze i koordinacija aktivnosti na primeni Prostornog plana za period do 2005. godine biće utvrđeni u posebnom programu, koji će skupštine opština Valjevo, Lajkovac, Ljig, Mionica, Osečina i Ub pripremiti u saradnji sa Direkcijom za izgradnju i razvoj Kolubarskog okruga pogodenog zemljotresom, Ministarstvom građevina - Zavodom za prostorno planiranje i urbanizam i drugim nadležnim resornim organima i javnim preduzećima i doneti najkasnije u roku od osam meseci po donošenju ovog Prostornog plana.

Programom će biti *utvrđeni*, naročito:

- 1) dinamika, uslovi i aktivnosti na realizaciji srednjoročnih prioriteta i neophodnih podrški utvrđenih u podpoglavlju 2 ovog poglavlja;
- 2) mere i sredstva za sprovođenje programa;
- 3) način, procedura i obaveze u koordinaciji stručnih službi Kolubarskog okruga i skupština opština, javnih preduzeća i ustanova na području Prostornog plana i obezbeđenju saradnje i podrške nadležnih resornih organa, posebnih organizacija i javnih preduzeća van planskog područja na sprovođenju programa;
- 4) naučne institucije, stručne organizacije i/ili javna preduzeća koje će nadležne skupštine opština ovlastiti za obavljanje stručnih poslova na formiranju baza podataka i sistema pokazatelja i monitoringu ostvarivanja Prostornog plana i programa, i
- 5) sredstva i obaveze u obezbeđenju institucionalno-organizacione podrške ostvarivanju Prostornog plana i programa.

5.2. Praćenje sprovođenja Prostornog plana

Na osnovu rezultata monitoringa iz tačke 4) deo 5.1. ovog poglavlja, stručne službe Kolubarskog okruga i skupština opština Valjevo, Lajkovac, Ljig, Mionica, Osečina i Ub utvrđivaće najmanje jednom u dve godine zajednički izveštaj o preduzetim aktivnostima i problemima u sprovođenju planskih koncepcija, rešenja, smernica i

mera utvrđenih Prostornim planom i dostavljati ga Ministarstvu građevina - Zavodu za prostorno planiranje i urbanizam. Završni deo ovog izveštaja sadržaće ocenu i predloge za efikasnije sprovođenje Prostornog plana.

Ministarstvo građevina - Zavod za prostorno planiranje i urbanizam na osnovu izveštaja iz prethodnog stava izveštavaće Vladu Republike Srbije o problemima i predlagati mere za efikasnije sprovođenje Prostornog plana.

5.3. Aktivnosti i mere za reviziju i dopunu Prostornog plana

U prvoj etapi sprovođenja Prostornog plana do 2005. godine, predviđena je dopuna planskih rešenja za prioritetna područja zajednice sela, i to za područja:

- 1) zajednice sela sa sekundarnim opštinskim centrom Valjevska Kamenica i centrima zajednice sela Divci, Poćuta, Donje Leskovice i Brankovina na teritoriji opštine Valjevo;
- 2) zajednice sela sa centrima zajednice sela Slovac, Bogovađa i Jabuče na teritoriji opštine Lajkovac;
- 3) zajednice sela sa centrima zajednice sela Belanovica i Slavkovica na teritoriji opštine Ljig;
- 4) zajednice sela sa centrima zajednice sela Brežđe i Rakari - Gornja Toplica na teritoriji opštine Mionica;
- 5) zajednice sela sa centrima zajednice sela Banjani, Radljevo i Pambukovica na teritoriji opštine Ub, i
- 6) zajednice sela sa centrom zajednice sela Pecka na teritoriji opštine Osečina.

Na osnovu izveštaja iz stava 1 deo 5.2. ovog poglavlja Ministarstvo građevina - Zavod za prostorno planiranje i urbanizam proveravaće potrebu i utvrđivati opravdanost pokretanja procedure za reviziju Prostornog plana najmanje jednom u pet godina po donošenju ovog prostornog plana.

Na osnovu izveštaja iz stava 1 deo 5.2. ovog poglavlja, a na predlog stručne službe Kolubarskog okruga, nadležne skupštine opštine ili Direkcije za izgradnju i razvoj Kolubarskog okruga pogodjenog zemljotresom, Ministarstvo građevina - Zavod za prostorno planiranje i urbanizam utvrdiće opravdanost predloga i celishodnost pokretanja procedure za dopunu Prostornog plana razradom planskih rešenja na nivou regulacionog plana; pod uslovom da su obezbeđene ažurne katastarsko-topografske podloge u odgovarajućoj razmeri, tehnička dokumentacija na nivou idejnog ili glavnog projekta i sredstva za finansiranje razrade na nivou regulacionog plana.